

markсист teori 58

ISSN: 2757-8151

Eylül-Ekim 2023 ❖ 15 TL

Sosyalizme açılan
demokratik cumhuriyet için
Toprak Akarsu

Cumhuriyet ve Hristiyan,
Yahudi, Êzidî halklarımız
Ziya Ulusoy

Yüzyıllık düzen ve dümen:
Cumhuriyet
Göksu Çağan

İşçi düşmanı
Türk burjuva cumhuriyeti
Fehmi Çapan

Siyasi bağımsızlıktan
mali-ekonomik sömürgeci
boyunduruğa
A. Akyüz

Kemalizm emekçi sınıflara
düşmandır
Arif Çelebi

Dosya: Burjuva Cumhuriyetin
Serancamı - 1

Marksist Teori

58

Eylül-Ekim
2023

Daima Marksist Teori - Yaygın Süreli Yayın

Varyos Gazete Dergi adına Yazı İşleri Müdürü: Tülin Gür

Yönetim Yeri: Aksaray Mah. Müezzın Sok. İlhan Apt. No: 12/1 D:7 Fatih/İSTANBUL

Tel: (0212) 529 15 94 **Faks:** (0212) 529 06 75

Web Sitesi: www.marksistteori5.org

Baskı: Ceylan Matbaacılık Tel: (0212) 613 10 79

Abonelik: Yıllık 80 TL (Hapishaneler için yıllık abone ücreti: 20 TL)

Posta Çeki Hesap No: Varyos Gazete Dergi 17629956

Türkiye İş Bankası IBAN: TR 83 0006 0011 1220 4668 71

İçindekiler

7 | Sosyalizme açılan demokratik cumhuriyet için
Toprak Akarsu

13 | Yüzyıllık düzen ve dümen: Cumhuriyet
Göksu Çağan

27 | Siyasi bağımsızlıktan mali-ekonomik
sömürgeci boyunduruğa
A. Akyüz

39 | Cumhuriyet ve Hristiyan, Yahudi, Êzidi halklarımız
Ziya Ulusoy

55 | İşçi düşmanı Türk burjuva cumhuriyeti
Fehmi Çapan

61 | Kemalizm emekçi sınıflara düşmandır
Arif Çelebi

Sosyalizme açılan demokratik cumhuriyet için

Toprak Akarsu

Kuşkusuz "cumhuriyet" tarihsel bakımdan ele alındığında, krallık, padişahlık, otokrazi, istibdat gibi devlet biçimlerinden "daha ileri", kapitalizmin gelişmesine uygun devlet biçimidir, burjuva cumhuriyetler dünyanın her yerinde kapitalist iktisadi ve toplumsal gelişmeyi hızlandırmışlardır. Cumhuriyetler halk için demokrasinin olanaklı olduğunu ima ederler. Ama tarih tanıklığından da öte günümüz dünyasına çıplak gözle bakan ortalama her insan, kapitalizm zemini üzerinde en demokratik cumhuriyetlerde bile "halk egemenliğini" değil de burjuvazinin iktidarının güvence altında olduğu gerçeğini görebilir.

Oportünistler Marksizm, sosyalizm ve devrimcilik adına inatçı bir coşkuyla günümüzün devrimci program ve stratejisi ile yüz yıl önce ilan edilen burjuva cumhuriyetin kuruluşu arasında tarihsel süreklilik bağı kurmaya çalışıyorlar. Burjuvazi ile ilişkilene ve ondan miras devşirme tutkusunun İkinci Enternasyonal'in üretici güçler teorisine kadar uzanan derin tarihsel ve teorik kökleri var.

Menşevikler Rus burjuvazisinin karşı devrimci niteliğini kavrayamamışlardı ve demokratik devrimin önderliğini burjuvaziye bırakmak gerektiği, ondan da öte devrimci proletaryanın burjuvaziye ürkütmemesi gerektiği görüşündeydiler. Çarlığı yıkmaya ve demokratik devrim mücadelesinde burjuvazinin hegemonyasını gönüllü kabullenmekten

başka bir şey değildi bu. Şefik Hüsnülerden günümüze bizim Menşevikler de Türk burjuvazisinin karşı devrimci niteliğini kavramadıkları gibi, Kemalistlerin burjuva devrimi tamamlaması, toplumsal devrim için toprağı hazırlaması vb. beklentisi içerisinde oldular hep ve öyle ya da böyle Kemalizmi destekleme çizgisi izlediler.

Şimdi Cumhuriyetin kuruluşunda kendilerine tarihsel dayanak arayan ve sınıfsal görme kaybıyla malul reformist çevreler cumhuriyetin tarihsel kazanımlarını savunmayı bugünkü program ve stratejilerinin temeli yaparken Türk burjuvazisinin belli kesimleriyle işbirliğinin yolunu döşüyorlar. Yani durum güncel!

Bütün uluslardan oportünistler kendi uluslarının burjuvazisinin

sömürgeciliğini açık açık desteklemişler ya da mazeretlendirerek kabul edilebilir hale getirmeye çalışmışlardır. Bizimkiler de benzer bir pozisyondadır, “Cumhuriyet de cumhuriyet! Cumhuriyetin kazanımları da kazanımları!” tiralılarını atarken Türk burjuvazisinin Kürdistan’ı sömürgeleştirme politikasını en iyi halükarda ihmal edilebilir görmektedirler. Türk burjuvazisinin Kemalist öncülerini tarihsel müttefik görenlerin, onların güdük burjuva reformlarını güncel varoluş temeli yapanların günümüzde devrimci hareket ve Kürt ulusal özgürlük mücadelesiyle mesafelenmeleri, sosyal şovenizme yelken açmaları, düzen soluyla işbirliği yolları aramaları hakikaten tutarlıdır.

“Laiklik” önde gelmek üzere Kemalistlerin güdük burjuva reformlarına “Cumhuriyetin tarihsel kazanımları” diye dört elle sahip çıkanları “Cumhuriyet kendi başına da önemli gerisi teferruat” yaklaşımı ve mantığı yönlendiriyor. Oportünistler, sosyal şovenler çok üzülecekler ama gerçek şu ki, Türk burjuvazisi hiç bir zaman devrimci olmamış, güdük burjuva reformların bir milim ötesine geçme güç ve yeteneği gösterememiştir. Alman burjuvazisinin Fransız proletaryasından korkması gibi, Türk burjuvazisi de Bolşevizm’in, Sovyet devriminin Anadolu’yu, işçileri ve köylüleri sarsıp yeni bir hayata uyandıran dalgalarından korkuya kapılmıştır.

Tarihin cilvesi de denebilir ama gerçekte eşitsiz gelişme yasasının az tezahür edebilen bir görüngüsüdür bu. Türk burjuvazisi daha sermaye sahibi sosyal sınıf olarak kapitalist pazarda kendini göstermeden evvel siyasal bir sınıf olarak tarih sahne-

sine çıktı! Cumhuriyet ne kadar I. ve II. Meşrutiyetin devamıydı ise Kemalistler de bir o kadar İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin (İTC) ardıllarıydı. İTC ve Kemalistler, sosyal bir sınıf olarak teşekkül etmiş Türk (ya da Müslüman-Türk) burjuvaziye dayanmıyorlardı, ama henüz kanlı oluşumunun ilk evrelerindeki Türk burjuvazisinin siyasi sınıf bilinci gelişkin temsilcileriydi. Önderlerinin Avrupa eğitimi ve görgüleri nedeniyle tekelci kapitalizm, uluslar ve ulus devletlerin yükselişinin sürdüğü bir tarihsel zamanın içinde olduklarının

Cumhuriyet ne kadar I. ve II. Meşrutiyetin devamıydı ise Kemalistler de bir o kadar İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin (İTC) ardıllarıydı.

ayırdındaydılar; fakat diğer yandan proleter devrimler çağı da hemen kapıdaydı. İTC, yarı sömürgeleşmekte olan İmparatorluğun parçalanması ve paylaşımını getirecek yaklaşan ilk emperyalist dünya savaşının başkısı altındayken; Kemalistler, emperyalist işgal koşullarının yanı sıra Bolşevik devrim salgınının yakın tehdidini derinden hissediyorlardı. TKP’nin kuruluşunu ve önderlerinin Anadolu’ya geçip işgale karşı direnişe katılma kararlılığını büyük bir tehdit ve meydan okuma şeklinde algıladılar. Cumhuriyetin temellerinin daha baştan komünist önderlerin kanları üzerine atılması Türk burjuvazisinin siyasal sınıf bilincinin yansımalarıdır.

İşgale karşı mücadele döneminde toplanan Komintern kongrelerinde Lenin hazırladığı tezlerde: “Sömürge ülkelerin burjuva kurtuluş hareketlerini, ancak bu hareketler gerçekten devrimci oldukları takdirde, bu hareketlerin temsilcilerinin o ülkelerdeki köylülüğü ve sömürülen geniş kitleleri, devrimci bir ruhla örgütlendirmemize engel olmadıkları takdirde desteklemeliyiz ve destekleyeceğiz. Eğer bu koşullar yerine getirilmezse, bu ülkelerde reformcu burjuvaziye karşı (ki bunlara II. Enternasyonal kahramanları da dahildir) savaşım veririz”¹ görüşünü kararlılıkla vurguladı.

Kaldı ki Kemalistler, komünistleri katletmekle başlattıkları karşı devrimci saldırıyı kısa sürede bütün demokratik güçleri tasfiye etmekle tamamladıktan, kendi kliğinin ve burjuvazinin iktidar tekeline kurduktan sonra cumhuriyeti ilan etti.

Oportünistlerin yere göğe sığdıramadıkları “Kemalist cumhuriyet” bırakın köylülüğün toprak ve özgürlük talebini, işçi sınıfının demokratik sınıf taleplerini karşılamayı, tam tersine işçi sınıfı ve köylülüğe düşmandı! En güvenilir dost ve mütefikleri ise imparatorluk bakiyesi bürokrasi, toprak ağaları, eşraf ve büyük toprak sahipleriydi. Emperyalistler ile uzlaşmaya da hazırlardı ve uzlaştılar.

Cumhuriyet kendi başına da önemli gerisi teferruat denebilir mi?

Soyut ve ışılılar saçan bir kavram olarak Cumhuriyet... İstibdattan Cumhuriyete! Yani “halk egemenliğine”!.. Tabii siyasi bağımsızlık ya da devlet bağımsızlığı da demektir cumhuriyet!..

Ayrıcalıkların ortadan kaldırılması ve yurttaşların eşitliği, eğitim reformudur Cumhuriyet!

Dinsel kurumlar ve inançlar ile devlet işlerinin ayrışması devletin inananlar ve inanmayanlar karşısında herkesin haklarını güvenceleyen “tarafsızlığı”dır!

“Cumhuriyet”in bu soyut hakikatleri somut siyasal bir gerçeklik olarak “cumhuriyet” ilanına gözleri kapatan bir heyecan perdesi olabilmektedir. Buna küçük burjuvazinin siyasal sınıfsal görme kaybı da orta burjuvazinin sınıfsal sahiplenme tarzı da diyebilirsiniz. Cumhuriyet

Cumhuriyetin temellerinin daha baştan komünist önderlerin kanları üzerine atılması Türk burjuvazisinin siyasal sınıf bilincinin yansımasıdır.

okullarında yetişen yurttaşların, “öğretilmiş yurttaşlık” gerçekliğidir bu! Eğer cumhuriyet kendi başına da önemli ise bunun nedeni soyut cumhuriyet hakikatinin halk için demokrasi ima etmesidir.

Ama eğer toplumsal ve siyasi gerçekler cumhuriyet soyutluğunun ima ettiğinden daha önemliyse cumhuriyet ilanı muhakkak gerçekleştiği koşullar altında Marksist diyalektik materyalist yöntemle analiz edilmelidir. Cumhuriyetten cumhuriyete siyasal ve sınıfsal karakteri itibarıyla dağlar kadar fark olabildiğine tarih tanıktır. Cumhuriyet vardır, cumhu-

¹ Bknz: Uluslar ve Sömürgeler Komisyonunun Raporu, 26 Temmuz 1920, UKTH içinde sf. 223

riyet vardır! Söz konusu olan hangi sınıfın egemen olduğu cumhuriyettir ve topluma, toplumdaki değişik sınıf ve tabakalara ne vaat etmektedir?

“Cumhuriyet”, yurttaşların eşitliğini ve çoğunluğun yönetimini prensip olarak kabul eden bir devlet biçimidir. Yurttaşların eşitliği prensip olarak kabul edildiğinde yurttaşlar eşit olmuyorlar! Yurttaşın işçisi var patronu var, kadını var erkeği var, LGBTİ+’sı var! Yurttaşın Kürdü var Türkü var, Ermenisi, Lazı, Arabı, Çingenesi, Arnavutu, Gürcüsü var, Hristiyanı, Müslümanı, Yahudisi, Alevisi var!.. Yani farklı toplumsal sınıflardan olduğu gibi değişik ulusal ya da inançsal topluluklardan yurttaşlar var ve eşit değiller. Demek ki, prensip olarak kabul edilen yurttaşların eşitliği, “eşit olmayanların eşitliği”nden başka bir şey değil!

Kuşkusuz “cumhuriyet” tarihsel bakımdan ele alındığında, krallık, padişahlık, otokrasi, istibdat gibi devlet biçimlerinden “daha ileri”, kapitalizmin gelişmesine uygun devlet biçimidir, burjuva cumhuriyetler dünyanın her yerinde kapitalist iktisadi ve toplumsal gelişmeyi hızlandırmışlardır. Cumhuriyetler halk için

demokrasinin olanaklı olduğunu ima ederler. Ama tarih tanıklığından da öte günümüz dünyasına çıplak gözle bakan ortalama her insan, kapitalizm zemini üzerinde en demokratik cumhuriyetlerde bile “halk egemenliğini” değil de burjuvazinin iktidarının güvence altında olduğu gerçeğini görebilir.

Günümüzde Türk burjuvazisinin bütün kesimleri, politik İslamcı AKP’nin temsil ettiği klikler dahil, “Cumhuriyeti” savundukları gibi, nüans farkları olmakla birlikte Kemalist cumhuriyeti de sahipleniyorlar. Kuşkusuz ülkücü faşistler, ulusal solcular, politik İslamcılar, günümüz Kemalistleri Türk burjuvazisinin bütün değişik kesimlerinin, kliklerinin her biri cumhuriyeti kendince anlamlandırma, içeriklendirme yaklaşımı içerisinde. Diğer yandan burjuva cumhuriyeti ebedileştirmekte birleştikleri de bir o kadar gerçektir.

Cumhuriyet vardır cumhuriyet vardır! O halde Türk burjuvazisinin Kemalist öncülerinin nasıl bir cumhuriyet kurduklarına bakmak gerekir.

İmparatorluk bakiyesi asker-sivil bürokrasinin kuruluş sürecinin en

önünde yürümesinin ve damgasını vurmasının yol açtığı en açık sonuç cumhuriyetin halka yabancı, halka tepeden bakan, aşağılayan militarist ve bürokratik, yani halktan kopuk niteliğidir.

Cumhuriyetin diğer karakteristik bir özelliği ise demokratik değil despotik olmasıdır. İşçilere ve ezilenlere daha baştan demokrasi tanımamış, temsilcilerine örgütlenmeyi yasaklamış ve ezmiştir. İnançsal ayrımcılık, ulusalcı boyunduruk ve katliamcılık cumhuriyetçi Kemalistler tarafından da Türk uluslaşması çizgisinin egemen yapı taşları haline getirilmiştir.

Emperyalist kapitalist dünya ile bütünleşme, muasır medeniyetler seviyesine çıkma Cumhuriyetin ufkudur. Gelişmiş siyasal sınıf olarak Türk burjuvazisi Cumhuriyeti, halka, işçiler ve köylülere karşı toprak ağaları ve büyük toprak sahipleriyle, eşrafla, imparatorluk bakiyesi asker sivil bürokrasi ile birleşerek, emperyalistler ile uzlaşarak kurmuştur. Cumhuriyet 100 yıl boyunca işçiler ve emekçi köylülerle, Kürt halkı ve Hristiyan halklarımızla, Alevilerle ilişkide, bütün bu sınıfsal ve toplumsal kesimlerin siyasal öncüleri ve örgütlenmelerini ezme çizgisinde var olmuştur.

Komünist program Cumhuriyetin yüzyılda geldiği noktayı şöyle özetliyor:

“46- Emperyalizmin mali-ekonomik sömürgesi olan, Kuzey Kürdistan’ı sömürgeci boyunduruk altında tutan çok uluslu Türkiye, sermaye oligarşisinin egemen olduğu, emek-sermaye çelişmesinin belirleyici hale geldiği, küçük meta ekonomisinin halen yaygın bulunsa bile hızla çözülmekte olduğu, kırın iktisadi yaşamda öneminin azaldığı, cin-

siyet eşitliğinin asgari siyasi, hukuki, ekonomik ve toplumsal koşullarının oluşmadığı, orta düzeyde gelişmiş kapitalist bir ülkedir.

“47- Türkiye ve Kuzey Kürdistan’da, işçi sınıfını, emekçileri, Kürt ulusunu, kadın cinsini, ulusal ve inançsal toplulukları aynı siyasi cendere içinde tutan faşist bir rejimin hüküm sürmesi, Kürdistan’ın sömürgeci boyunduruk altında tutulması, mali-ekonomik sömürge gerçekliğinin yarattığı değişik iktisadi ve toplumsal çelişki ve sonuçları...”

Cumhuriyetin geldiği, cumhuriyetin kazanımlarının Türkiye’yi getirdiği düzey bu işte!

Proletarya devrimcilerinin burjuva cumhuriyetin kuruluşundan da bugünkü gerçekliğinden de feyiz alacakları bir şey yoktur.

Proletarya devrimcilerinin burjuva cumhuriyetin kuruluşundan da bugünkü gerçekliğinden de feyiz alacakları bir şey yoktur. Devrimcilerin görevi ikircimsiz biçimde bugünkü cumhuriyetin işbirlikçi tekelci burjuvazinin faşist sınıf egemenlik aracı olduğunu ve devrimin onu yıkmayı hedeflediğini bütün açıklığı ile işçi sınıfı ve emekçilere tüm ezilenlere, göstermek, sosyalizme açılan demokratik bir cumhuriyet için, işçi-emekçi meclislerine dayalı Türkiye ve Kuzey Kürdistan Halk Cumhuriyetler Birliği için mücadele etmektir.

Bu mücadele reformistlerin ve bilumum sosyal şovenlerin “cumhuriyetin kazanımları” adı altında

burjuvazi ile uzlaşma ve işbirliğinin yolunu döşeyen yaklaşımlarıyla mücadele etmeyi, onların kuruluşundan başlayarak burjuva cumhuriyet hakkında işçiler ve emekçiler arasında yaydıkları hayallerin deşifre edil-

mesini de kapsar. Oportünizme ve sosyal şovenizme karşı mücadele faşizme ve burjuva egemenliğine karşı birleşik devrim ve devrimci demokratik cumhuriyet için mücadelenin ayrılmaz parçasıdır.

Yüzyıllık düzen ve dümen: Cumhuriyet

Göksu Çağan

Cumhuriyet rejimi her dönem Türk burjuvazinin gelişiminin kanlı miğferi olmuş, kapitalist atılım ve sermaye birikiminin önünü açmış ve burjuvazinin yönetim enstrümanı olduğunu toplam pratiğiyle mühürlemiştir. İş Bankasının kuruluşundan milli iktisat kongresine, emval-i metrukeden varlık vergisine, yol vergisi ödeme gücü olmayan köylüleri yol ve madenlerde angarya çalıştırmaktan 12 Eylül faşist darbesinin 24 Ocak kararlarına, bugünün neoliberal ekonomi politik uygulamalarına değin, yüzyıllık cumhuriyet rejiminin tüm pratiği sermaye sınıfının yüksek çıkarlarının devlet tarafından realizasyonunu anlatır. Cumhuriyetin kimlerin cumhuriyeti olduğunu gösterir.

Cumhuriyete dair teorik-politik anımsatmalar

Antik Grek kent devletlerinde Roma imparatorluğunda ve ortaçağın kimi kent yönetimlerinde rastlanan cumhuriyet rejimi bir devlet yönetim formudur. Burjuva çağın açan burjuva devrimleriyle “Cumhuriyet” yeniden tarihe giriş yapar. Toplumsal tarih sahnesine burjuvazi tarafından yeniden davet edilen cumhuriyet rejimi yükselen burjuva sınıfın siyasal programı olarak parlar. Fransız burjuva devrimiyle cumhuriyet döneminin başladığını söyleyebiliriz.

Cumhuriyet rejimi, feodal sınıfların dayandığı krallık-sultanlık yönetiminin tasfiyesi için en elve-

rişli devlet yönetim formu olarak benimsenir. Burjuvazinin feodal sınıf yönetim dizgesini çözmesi ve kendi sınıf çıkarlarını soyut bir evrensellelikle tüm sınıfların ortak değeri ve çıkarı olarak gösterebilmesi için cumhuriyet sistemi en uygun ve işlevsel devlet yönetim biçimi olarak tarihsel varlık hakkını kazanır. Tarihte edimsellik kazanan cumhuriyet rejimlerinin alamet-i farikası, bu yönetim formunun egemen sınıfların belirli toplumsal kesimlerinin ya da fraksiyonlarının müşterek egemenliğine ve görece ortak yönetim sistemine dayanma tasavvurudur. Cumhuriyet rejimi bir hanedanlığın ve krallığın mutlak otoritesine dayanan kerameti kendinden menkul bir iktidar rejimini değil, tanım-

lanmış yurttaş toplumunun sözde eşitliği ve özgürlüğüne yaslanan bir siyasal yönetim vaat eder ve tarihsel varlık hakkını böyle kazanır. Belirli bir siyasal elitin ya da yurttaş topluluğunun güçler ayrılığı temelinde devleti yönetmesini sağlar.

Bir siyasal yönetim ve sınıfsal egemenlik formu olan cumhuriyet, ilk kez antik Grek kent devletlerinde görülür. Köleci çağın bu kent devletlerinde cumhuriyet rejimi kentin egemeni durumundaki yurttaşlar topluluğu tarafından kent meclisleri aracılığıyla uygulanır. Antik Grek kent devletlerinde siyasal yönetim köle sahibi yurttaşlara ait bir ayrıcalıktı. Cumhuriyet yönetimi yurttaş egemenliğine dayanan bir rejim olarak vücut bulur. Fakat köleci çağın kent devletlerinde veya Roma imparatorluğunda cumhuriyet ve yurttaşlık ilişkisi birebir ve doğrusal bir gerçekleşme seyri izlemez. Kentin her yurttaşı eşit ve özgür yurttaş olarak cumhuriyet rejimine katılamaz. Antikitede olduğundan farklı olarak kapitalizmde tüm yurttaşların yasal olarak yönetime katılma hakkı olsa da bu biçimseldir ve kâğıt üzerinde kalır. “Özgürlük, eski Yunan cumhuriyetlerinde neydiyse, kapitalist toplumda da, aşağı-yukarı o kalır: köle sahipleri için bir özgürlük.”¹

Eşit ve özgür yurttaşlık denen soyutluk, egemen burjuvazinin elinde yalnızca kendi sınıf egemenliğini halka onaylatmanın etkin ve kullanışlı bir propaganda aracıdır. Siyasal yönetim, ekonomik ve toplumsal bakımdan daima egemen olan ve yöneten sınıfın ayrıcalık, dışlama ve kapsama keyfiyetine göre işler. Burjuvazinin partileri dışında işçi

sınıfı ve ezilenlerin siyasi örgütleri burjuvazinin siyasi iktidarı için tehlikeli olacak ölçüde geliştikleri veya eylem yaptıkları ölçüde ve koşullarda, burjuvazinin yasakları, polis ve ordu saldırısıyla etkisizleştirilirler.

Bu durum Kemalist cumhuriyet için de tamamen geçerlidir. Kemalizm’in bir aforizmaya dönüştürdüğü “Cumhuriyet halkın egemenliğidir, yurttaşların kendini yönetmesidir” tezi ideolojik bir manipülasyondan başka bir şey değildir. Cumhuriyet rejiminin egemeni hangi sınıf ise o sınıf yönetir. Halkın egemenliği ancak ve yalnızca devrimle inşa edilen halk cumhuriyetinde

“Özgürlük, eski Yunan cumhuriyetlerinde neydiyse, kapitalist toplumda da, aşağı-yukarı o kalır: köle sahipleri için bir özgürlük.

mümkündür. Halk cumhuriyetinde halk gerçekten de kendini yönetir.

Bu devlet formu, sınıf savaşmalarının ve egemen sınıf veya sınıf bölüklerinin belirlediği çeşitli nitelikler kazanır. Tarihsel ve güncel olarak her yerde ve zamanda cumhuriyet rejimleri otoriter, faşist, demokratik ve totaliter nitelikleriyle karşımıza çıkar. Toplumsal tarih oligarşik bir sınıf bölüğüne ve dar sınıf yapısına dayanan çeşitli cumhuriyet rejimi örneklerini belgelediği gibi, egemen sınıfların geniş kesimlerini kapsayan pek çok cumhuriyet re-

¹ Lenin, *Devlet ve Devrim*, sf. 115

Jimini de kayıt altına almıştır. Bir cumhuriyetin niteliğini belirleyen iki temel elementar unsuru vardır. İlki cumhuriyet rejiminin maliki olan somut sınıf klik ya da fraksiyonlarının siyasal rejimi müşterek iktidar kudreti ve işlevselliğinde ifade bulur. İkincisi ise, müşterek egemenliğin ortak sınıf çıkarları doğrultusunda dinamik işleyişinin yeniden ve yeniden kurulmasıdır. Burjuvazinin kolektif çıkarlarını realize eden, siyasal özgürlük taleplerini kısmen karşılayan, güçler ayrılığı ilkesiyle dengelenen burjuva demokratik cumhuriyet burjuvazinin bir siyasal rejim formudur. Öte yandan faşist şeffik rejimi temelinde işlevlendirilen faşist cumhuriyet de burjuvazinin başvurduğu bir siyasal yönetim sistemidir. Burjuvazinin demokratik ve faşist cumhuriyetlerinin tümü ezen ve sömüren azınlık sınıfın siyasal rejimleridir.

Kim nasıl bir cumhuriyeti istiyor?

Kemalist cumhuriyet düzeni ve dümeninin bir asırlık ömrünü tamamladığı dönüm noktasında mevcut cumhuriyet üzerine çok yönlü teorik ve politik tartışmalar sürüyor. Burjuva cumhuriyetin 100. yılı vesilesiyle cumhuriyet rejimi tartışmasının yoğunlaşarak süreceği aşıkardır. Öte yandan “Nasıl bir cumhuriyet?” tartışması bitmeyen bir tartışmadır. Geride kalan tüm politik tarih aynı zamanda bu tür tartışmalar ve mücadelelerle karakterize olmaktadır. Cumhuriyet rejiminin tarihsel varoluşuna kazılı yapısal bir durumdur bu. Kemalist burjuva cumhuriyetin yapısal krizini koşullayıp var eden ve hep güncel kalmasını sağlayan bu cumhuriyetin kurucu nitelikleridir. TC devletinin sömürgeci, tekçi,

cinsiyetçi, halklara karşı faşizme başvuran gerici karakteridir.

İşbirlikçi Türk egemen sınıfları ile Türkiye ve Kuzey Kürdistan işçi sınıfı ve ezilenlerini aynı sınıf savaşımı sorunsalına edimsel olarak bağlayan cumhuriyet mevzusunun iki ana kulvarı ve mücadele boyutu bulunuyor. Yapay ve dikey boyutlarıyla ‘ikili sınıf savaşımı’ cumhuriyet rejiminin gelişim ve kriz dinamiklerini oluşturuyor. Yatay sınıf savaşımı boyutu işbirlikçi Türk egemen sınıflarının ‘sınıf içi savaşımı’nda ifade buluyor. Burjuvazinin iç mücadelesi faşist cumhuriyet koşullarında kendini bir burjuva eşitlik ve özgürlük talebi olarak ortaya

Burjuvazinin demokratik ve faşist cumhuriyetlerinin tümü ezen ve sömüren azınlık sınıfın siyasal rejimleridir.

koyuyor. Çünkü Kemalist burjuva cumhuriyet rejimi burjuva kesimlere bile politik özgürlük tanımayan tekçi-monoblok bir yapı olarak kurulmuş ve kurumsallaşmıştır. Bu nedenle egemen sınıfların iç kavgası, cumhuriyet rejimi için mütemediyen bir yönetim krizi üretmiştir. Burada verili olan cumhuriyet kavgası, esasen iktidardan dışlanan egemen sınıf blokunun faşist cumhuriyet düzenine ve dümenine hakim olma mücadelesinden başka bir şey değildir. Bu kurulu düzen ve dümen mücadelesi, bugün en bariz haliyle politik hakim İslamcı klik ile laik Kemalist burjuva blok arasındaki şiddetli ideo-politik mücadele ola-

rak somutlanıyor. Her iki blok da burjuva cumhuriyetin sömürgeci, ret ve inkara dayalı faşist niteliğini muhafaza etme amacıyla birleşiyor. İki burjuva blok da cumhuriyetin demokratik ve özgürlükçü olmayan, politik özgürlüklere kapalı yapısını değiştirmeye yanaşmıyor. Burjuva demokratik cumhuriyet hedefinden ve fikrinden uzak duruyor.

Bilindiği gibi politik İslamcılık akımı kuruluşundan başlayarak Kemalist cumhuriyetle nizalıydı. Kemalist burjuva cumhuriyetin yapısının ve yönünün İslamcı bir cumhuriyete doğru evriltilmesi arayışları politik İslamcılığın yakın tarih boyunca amacıydı. Bu amacına AKP vasıtasıyla ulaştı.

AKP, politik İslamcılığın öncü gücü olarak, iktidar bileşiminde hakimiyeti ele geçirdikçe faşist baskıları artırdı. Parlamenterizmi, AB'ye girme hedefini, burjuvazinin değişim politikasını, kendisinin iktidarda güçlenmesinin aracı olarak kullandığını pratikte sergiledi. İslamcı politik rejimi faşist şeffik rejimi formu altında kurmaktan kaçınmadı.

AKP, İslamcı ideo-politik paradigmanın hakimiyetini pekiştirmek için, cumhuriyetin 100. yılı tartışmasında, "Türkiye yüzyılı", "bölgede oyun kurucu devlet", "sahada güçlü" militarist yayılmacı devlet, "cumhuriyet parantezini kapatıp Osmanlıyı sürdüren devlet" vb. argümanları kullanıyor. Yeni anayasayla yedeğine Türkçülüğü almış İslamcı ideo-politik hakimiyeti resmi anayasal hukukla uzun vadeli kılmak istiyor.

Sağladığı kitle desteği, karları azamileştirmek için işçi sınıfına gözü dönük saldırganlığı ve yayılmacılıkla sermayeye değerlenme alanları ve ham madde kaynakları

sağlama politikası, devrimci hareketi ve Kürt hareketini ezme saldırıları nedeniyle burjuvazinin bütün klikleri İslamcı faşist rejimi şimdilik desteklese de, destek seviyeleri farklı. Geleceğe doğru uzun süreli rejim sorununda da farklı görüşlere sahipler. Kemalist laiklikle çelişmesi, burjuva muhalefete iktidar olma imkanı tanımaması, hasım sermaye kliklerinin mülkiyetine çökmesi vb. nedenlerle bu klikler arasındaki çelişme geleceğe doğru azalmayacak, artacaktır. Burjuvazinin ortak siyasi kurallarını da dinamitleyen İslamcı faşist rejimin geleceğe doğru siyasi krizi derinleştireceği ve burjuvaziye uzun süreli hegemonyası için etkili paradigma sunamayacağı kaygısı ve çelişkisi sermaye oligarşisinin etkili kesiminin taşıdığı kaygı.

AKP'nin politik İslamcı faşist şeffik rejiminin, İslamcılığı kalıcı burjuva hakim ideoloji olarak yerleştirme çabasıyla burjuvazinin gerilemiş ideolojisi Kemalizm ve diğer modern burjuva argümanlar arasındaki, örneğin laiklik ile İslamcılık, Osmanlıcılık ile Kemalist cumhuriyet savunuları arasındaki ideolojik mücadele cumhuriyetin iç politik saflaşmasının başat gerilim hattı olarak duruyor ve burjuva cumhuriyetin krizinin öğelerinden biri olmayı sürdürüyor.

Son çeyrek yüzyılda liberal burjuva paradigma olarak öne çıkan "ikinci cumhuriyet" tartışması, yine Türk burjuvazinin iç mücadelesinin tarihsel ve yapısal eğilimlerinden biridir. Burjuvazinin belli kesimlerinin verili cumhuriyet rejimini burjuva müşterek değerler ve çıkarlar doğrultusunda yenileme ve geliştirme önerisi olarak varlık bulmaktadır. Tarihsel kökleri cumhuri-

yetin kuruluşu sürecine dayanan bu burjuva demokrasisi eğilimi belirli konjonktürlerde yükseliyor ve ardından sönümleniyor. Cumhuriyeti çağdaş ve evrensel burjuva demokratik kriterlerde yeniden inşa etmeyi teklif eden bu liberal siyasal eğilim, faşist cumhuriyetin cılız burjuva demokrasisine dönüşümünü hedefliyor. Fakat dün de bugün de burjuvazinin saflarında güçlü bir eğilim haline gelmedi.

Egemen burjuvazinin politik İslamcı faşist şefflik rejimi ve Kemalist restorasyoncu iki ana blok biçiminde süren ve kızıışan hegemonya mücadelesinde, burjuva muhalefet güçlendirilmiş parlamentarizm önerisiyle, liberal burjuva demokrasisi savunuyor yanılıgısı yaratsa da, gerçekte gerici ve faşizan bir parlamentarizm savunuyor. Politik İslamcı faşist rejimin ırkçı MHP ile birlikte yürüttüğü siyasi iktidarla uzlaşması, kritik dönemeçlerde faşist şefflik rejimiyle işbirliği yapması da bu çizgisinden ve siyasi kriz yaratmama burjuva sorumluluğundan geliyor.

Halihazırda faşist şefflik rejimiyle yönetilen sömürgeci faşist Türk burjuva cumhuriyeti, Kürt ulusuna, işçi sınıfına, kadınlara ve tüm ezilenlere karşı amansız ve cepheden bir sınıf savaşımı yürütüyor. Ezenlerle-ezilenleri dikey biçimde kesip ayıran bu asli sınıf savaşımında, işçi sınıfı ve halklarımızı, faşist burjuva cumhuriyeti tasfiye etmeyi amaçlayan halkçı-demokratik bir cumhuriyet mücadelesi temsil ediyor.

Kürt ulusu devrimci isyan ve ulusal özgürlük mücadelesiyle ‘demokratik cumhuriyet’ seçeneğini sömürgeci faşist cumhuriyetin sahiplerine dayatmaya devam ediyor. Kürt ulusal özgürlük hareketi “de-

mokratik ulus ve demokratik cumhuriyet” paradigmasıyla halkların eşit yurttaşlığı ve kolektif haklarını kazanmayı bir tarihsel seçenek ve öneri olarak sunuyor ve bu önerinin programatik siyasetini güdüyor.

İşçi sınıfı ve halklarımız adına siyaset yapan emekçi sol hareketimiz değişik cumhuriyet formülasyonlarıyla cumhuriyet rejimini ilke ve program olarak savunuyor. Halk cumhuriyeti, demokratik cumhuriyet, emekçi cumhuriyeti, işçi-emekçi cumhuriyeti vb. pek çok formülasyonla cumhuriyet politikası yürütüyor.

Marksist Leninist Komünistler de cumhuriyeti siyasal iktidar formu olarak ele alıyor. Marksist Leninist teorinin temel bir ilkesi, programatik bir konusu ve dünyanın farklı coğrafyalarındaki demokratik, sosyalist ve halk cumhuriyetleri uygulamaları zenginliği ve mirası olarak kavıyor. İşçi sınıfı ve tüm ezilenlerin, halklarımızın Halk Cumhuriyetleri Birliği formülasyonu ile demokratik-halkçı cumhuriyet seçeneğini ve mücadelesini bayraklaştırmayı sürdürüyor.

Özetle burjuva cumhuriyet ikinci asrına girerken başta Kürt halkımız ve işçi sınıfı olmak üzere her sınıf ve farklı sınıf dilimleri kendi çıkar ve ideo-politik meşrebine uygun bir cumhuriyet tasavvur ve talep ediyor.

Kemalist cumhuriyetin kuruluşunun 100. yıl dönümünde burjuvazinin değişik klikleri cumhuriyet üzerine ideo-politik mücadeleyi özel olarak yoğunlaştıracığı açıktır. Cumhuriyet mefhumunun teori, değerler, yurttaşlık, eşitlik, özgürlük ve pek çok boyutuyla yeniden tartışılacağı kesindir.

Ayrıca Kemalist burjuva cumhuriyetin kazanımları ve cumhuriyetin

değerleri meselesi emekçi sol hareketin öteden beri saflaştığı bir iç ideolojik mücadele konusu olarak özel bir yer tutacaktır. Demokrasi adına AKP iktidarına “yetmez ama evet”çilikle yedeklenme eğiliminin benzeri bu kez de ulusalcılığa yedeklenme olarak yaşanacaktır.

Farklı cumhuriyet tasavvur, seçenek ve istekleri bir “cumhuriyet politikası” olarak kristalize olacak, çeşitli polemik-tartışma ve propaganda biçimleriyle somutlanacaktır. Emekçi sol hareket ve Marksist Leninist Komünistler, bu gündemle muhakkak teorik ve politik düzeyde ilişkilenebilir, bir ideo-politik pozisyon olarak İslamcı faşist cumhuriyetle halklarımızı yüzleştirmeli, Kemalist ve Batıcı burjuva kanada yedeklenmeye karşı koyan nitelikli propaganda ve aydınlatma çalışmalarıyla cumhuriyete dair sözünü ve eylemini ortaya koymalıdır.

Kemalist cumhuriyet nasıl bir cumhuriyettir?

Mustafa Kemal Türk burjuvazisi adına cumhuriyet rejiminin “kurucu atası”dır. Burjuva cumhuriyetin

inşasını ve kurumsallaştırılmasını bilfiil yapan kişidir.

Türkiye Cumhuriyeti, 29 Ekim 1923’te TBMM’de ilan edilerek kurulur. Bir Osmanlı imparatorluk subayı ve İttihat ve Terakki Cephesi’nin (İTC) yönetici siyasetçisi olan M. Kemal, askeri ve politik yetenekleriyle Türk ulusal kurtuluş hareketinin oluşturulmasında önemli rol oynar ve bu pratiğinin doğal bir sonucu olarak Türk ulusal kurtuluş hareketi önderliğinin kumanda mevğine oturur. Emperyalist işgale karşı çok bileşimle neşet eden direniş güçlerini Türk ulusal burjuvazisinin önderliği altında toplamayı başarır. M. Kemal önce Kuvayi Milliye gücüyle Osmanlı askerlerinin bir bölümünü ve İTC’nin ve Teşkilat-ı Mahsusa’nın dağılmış güçlerini; Topal Osman, İpsiz Recep vb. Ermeni ve Rum soykırımlarının failleri olan tüm çete güçlerini etrafında toplar. Ardından Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti örgütlerinin gücünü arkalar ve önderliğini kabul ettirir. Türk köylüsünün gerilla direniş gücü olarak ortaya çıkan Kuvvayı

Seyyare ve Çerkez Ethem'in başında olduğu Yeşil Ordu'yu Türk ulusal kurtuluş hareketinde birleştirir. Kürdistan'daki Kürt hareketi ve önde gelen güçleriyle ittifak yapar. Kuvvayı Seyyare, Çerkez Ethem, özellikle Kürt aşiret ve toprak ağlarıyla siyasal ittifaklar Türk ulusal kurtuluş savaşının kazanılmasında tayin edicidir.

M. Kemal'in burjuva siyaset tarzı ve çizgisi ittifak ettiği kuvvetlerle amacına ulaşmak ve ardından kendine siyasal rakip ve muhalif bırakmamak için her türlü yöntemi kullanarak tasfiye etmek olarak özetlenebilir. Bu siyaset tarzı ve damarı aslında İttihat ve Terakki'nin siyaset çizgisi ve geleneğinin devamıdır. İkiyüzlülük, ihanet ve tuzağa düşürme İttihatçıların kirli bir siyaset klasiğidir. M. Kemal Ermeni devrimci hareketiyle ittifak yapan ve iktidar olduktan sonra Ermeni ulusunu soykırıma uğratan İTC rejiminin siyaset mektebinde yetişir. Kürtleri muhtariyet vaatleri ile yanına çeken, istediği güce ulaştıktan sonra acımasızca tasfiye eden Türkiye cumhuriyetinin banisidir. Anadolu'nun ve Türk köylüsünün direniş gücü Kuvvayı Seyyare'nin dağıtılması, yine Anadolu'daki Bolşevik güçlerin de yer aldığı Yeşil Ordu ve Çerkes Ethem'in tasfiyesi, TKP önderlerinin ülkeye davet edilip hain tuzaklarla acımasızca katledilmeleri, hatta kiralık fedaisi ve celladı Topal Osman'ı ibretlik biçimde ortadan kaldırması aynı burjuva pragmatik siyasetin en ilkesiz ve tutarsız pratiklerinden sadece bir kısmıdır. Türk burjuva iktidarı için her aşamada kan döker ve şiddetle önünü açarak ilerler. İttihatçıların mirasına yaslanan bir darbeci ve tasfiyeci siyaseti sürdürür, tam bir

kurucu şiddetle Kemalist iktidarın temelini atar.

23 Nisan 1920'de Ankara'da kurulan TBMM üyeleri atama yoluyla belirlenmiştir. Bu meclisin ikinci grubu M. Kemal'in cumhuriyet yönetimi altında bir diktatörlük kurmasına karşı çıkar. 1921 Anayasası hükmüne göre meclisin feshi için 2/3 oy oranı gerekir. M. Kemal yaptığı anayasayı paspas gibi çiğneyip salt oy çoğunluğuyla birinci meclisi fesheder ve birinci meclisteki burjuva demokratik güçlerin kümelenmediği ikinci grubu açık bir darbeyle tasfiye eder. Bu katıksız diktatörlük pratiği, hepsi M. Kemal tarafından seçilip atanan ikinci TBMM'de, seçilmiş diktatör yetkileriyle kendini

İkiyüzlülük, ihanet ve tuzağa düşürme İttihatçıların kirli bir siyaset klasiğidir.

donatması ve kendi nevi şahsına münhasır cumhuriyet rejimini tesis etmesini sağlar.

M. Kemal Türk ulusal kurtuluş hareketini oluşturma ve önderliğini ele geçirme sürecinde Osmanlı saltanatının korunacağını vaat eder. "Türkiye'nin başında Halife-i İslam olacak ve bir hükümdar sultan bulunacaktır" söylevleri verir. Hilafet ve saltanat yanlılarına dağıttığı bir mavi boncuktur. Vakti gelince Osmanlı saltanatını kaldırmakta asla duraksamaz. Hükümdar sultanın tahtına da ihtiraslı bir diktatör olarak oturur. Otokratik ve despotik biçimde memleketi kan ve zor yoluyla yönetmeye başlar.

Öncelikle emperyalistlerle anlaşma ve işbirliği yolu arayan da M.

Kemal'dir, diğer yandan Türk ulusal kurtuluş savaşının başına geçerek emperyalistlerin ülkeden çıkarılmasını sağlayan da aynı kişilik ve Türk milli burjuva hareketidir.

Türk milliyetçiliği 20. yüzyıl başlarında gecikmiş ve reaksiyoner bir milliyetçilik türü olarak neşet eder. Siyasal varlığı ve temsiliyetini esas olarak İTC'nin ırkçı-Turancı çizgisinde bulur. M. Kemal bu yıkıcı ırkçı Türk milliyetçiliği mirasına yaslanır ve yeniden biçimleyerek cumhuriyetin kurucu temeli ve resmi ideolojisi haline getirir. M. Kemal, Yusuf Akçura'nın Üç Tarz-ı Siyaset olarak çözümleyip tasnif ettiği ve Osmanlı imparatorluğunun geleceğinin üç seçeneği olarak tartışılan Osmanlıcılık-İslamcılık-Türkçülük vizyonlarından sonuncusunu seçer. Türkçülük ve Batıcılık alaşımli bir siyasal gelecek tasavvur eder. Ziya Gökalp'in Türkçülük çizgisine bağlanan M. Kemal bu ideolojik perspektifle Türkiye Cumhuriyeti devletinin ulus-devlet felsefesini oluşturur. Türkçülük ulus-devletin temel kurucu bağlamı olur. 1924 anayasasıyla mühürlenmiş Türklük sözleşmesi 1930'dan itibaren ırkçı bir eksene oturur ve resmi devlet ideolojisi olarak işlev oynamaya başlar.

Kemalist cumhuriyetin egemen sınıf bileşimi cılız Türk ticaret burjuvazisi, toprak ağaları ve askerlerden oluşur. Osmanlı döneminde sermaye gücü görece gelişkin Ermeni ve Rum burjuvazisidir. Türk burjuvazisi soykırımlarla tasfiye edilen Ermeni, Rum, sermayesi ve mallarına çökerek ilksel ve en büyük birikimlerinden birini yapar. Türk burjuva sermayesinin cılızlığının bilincinde olan M. Kemal, Türk burjuva sını-

fının sermaye bakımından güçlendirilmesi için canla başla çalışır. Kendisi de sermayedar olmak için tüm imkanları kullanır ve kapitalist patronlardan biri haline gelir. İktidardaki burjuvazinin devlet erkine dayanarak sermaye yapması gerektiğini salık veren M. Kemal, 1923 yılında yaptığı bir konuşmada şöyle diyordu: *"Bizde büyük araziye kaç kişi maliktir? Bizde arazinin miktarı nedir? Tetkik edilirse görülür ki, memleketimizin vüsatına nazaran hiç kimse büyük araziye malik değildir... Kaç milyonerimiz var? Hiç. Binaenaleyh biraz parası olanlara da düşman değiliz. Bilakis memleketimizde birçok milyonerin, hatta milyarderin yetişmesine çalışacağız."*

İTC'nin "milli iktisat" (gerçekte

Türkçülük ulus-devletin temel kurucu bağlamı olur.

Türkçü burjuva) doktrinini izleyen M. Kemal sermaye gücü ve birikimi zayıf Türk burjuvazisini koruyup kollar. Savaş ganimetçisi ve yeni yetme komprador Türk burjuvazisi esasen devlet gücüne yaslanarak gelişir. Kemalist cumhuriyet Türk burjuvazisini kendine has ekonomi-politikalar demetiyle yaratır.

Cumhuriyet burjuvazisinin gelişiminin başlangıcında iki temel ekonomi-politik dinamik belirleyici rol oynar. Birincisi; Türk burjuvazisi Ermeni, Rum, -1930'lu yıllardan itibaren de Yahudi- sermayesini devlet gücü marifetiyle transfer eder. İkincisi; yine devlet marifetiyle işçi sınıfını grev yasaklarıyla, en ucuz ve vahşi biçimde sömürerek

sermaye birikimini büyütür. Öte yandan devletin kendisi de kolektif kapitalist işlev yüklenir. Devlet sermaye yatırımları ve KİT'lerle sermayenin gelişiminin kaldıraçlarından biri olur.

Cumhuriyet rejimi her dönem Türk burjuvazinin gelişiminin kanlı miğferi olmuş, kapitalist atılım ve sermaye birikiminin önünü açmış ve burjuvazinin yönetim enstrümanı olduğunu toplam pratiğiyle mühürlemiştir. İş Bankasının kuruluşundan milli iktisat kongresine, emlak-ı metrukeden varlık vergisine, yol vergisi ödeme gücü olmayan köylüleri yol ve madenlerde angarya çalıştırmaktan 12 Eylül faşist darbesinin 24 Ocak kararlarına, bugünün neoliberal ekonomi politik uygulamalarına değin, yüzyıllık cumhuriyet rejiminin tüm pratiği sermaye sınıfının yüksek çıkarlarının devlet tarafından realizasyonunu anlatır. Cumhuriyetin kimlerin cumhuriyeti olduğunu gösterir. Aynı zamanda Kemalist burjuva cumhuriyetin asla ve kat'a halklarımızın cumhuriyeti ve ezilenlerin değeri ve mirası olmadığı hakikatini bize söyler. İşbirlikçi Türk burjuvazisi bu cumhuriyetin asli sahibidir.

Cumhuriyet rejiminin kurulması Kemalist burjuva iktidarın Osmanlı saltanat düzeninden kesin kopuşu ve yeni bir devlet rejiminin inşasında belirleyici dönüm noktasıdır. M. Kemal cumhuriyet ilanından önce 9 Eylül'de kendi sınıf partisi Cumhuriyet Halk Fırkası'nı (CHF) kurar. Kemalist cumhuriyeti 30 yıl yönetecek tek partiyi hazırlar ve devreye sokar. Tek parti-tek adam diktatörlüğü adım adım kurumsallaştırılır. 1924 Anayasasıyla Kemalist devlet tam anlamıyla kuruluşunu tamam-

lar. Bu, Kemalist burjuva iktidarın geçtiği ikinci dönüm noktasını işaretler. "Kemalist devrimler" setinin en önemli ilk bölümü cumhuriyetin ilk on yılında gerçekleştirilir. Cumhuriyet öncesi Türk ulusal kurtuluş savaşı sürecini de dahil edersek, M. Kemal'in gerçekleştirdikleri şöyle sıralanıp listelenebilir: İşgal orduları ülkeden çıkarılır, cumhuriyetin ilanıyla yeni tipte burjuva bir devlet kurulur, saltanat ve hilafet makamları lağvedilir, 1924 Anayasası yapılır, 1925'de Takrir-i Sükûn Kanunu ilan edilir, Şark Islahat Planı uygulamaya sokulur, 1926'da Medeni Kanun çıkarılır, Osmanlı şeriat hukukuna son verilip burjuva hukuk benimsenir, dine dayalı eğitim ve yargı sistemi kaldırılır, alfabe değiştirilir, laiklik benimsenir, tarikatlar yasaklanır, tekke, zaviye ve türbeler kapatılır.

Kemalist cumhuriyetin ilk on yıllık periyodu Kürt ulusu başta olmak üzere halklarımıza karşı yürütülen pervasız bir zulüm, zorbalık ve kıyım dönemini karakterize eder. Daha Türk ulusal kurtuluş savaşı sürecinde Koçgiri Kürt ayaklanmasını acımasızca ezerek amacını ortaya koyan M. Kemal, cumhuriyet rejimiyle diktatörlük gücünü kazanır kazanmaz Kürt ulusunun sömürgeleştirilmesine girişir. 1924 Anayasası Kürt ulusu ve diğer ulus ve ulusal toplulukların varlığını ret ve inkar üzerine kurulur. Homojen tek ulus yaratma amacı üzerine bina edilen cumhuriyet devlet düzeni Kürt ulusunun Türklük içinde varlığının eritilmesini ve ortadan kaldırılmasını açıkça hedefler.

Kürt ulusunun yeni Türk burjuva devleti tarafından sömürgeci boyunduruk altına alınıp ulusal varlığını asimilasyonla yok edilmesi amacı-

na karşı, Kürt ulusu direnişe geçer. Ulusal varlığını savunmak ve ulusal haklar kazanmak için ayaklanır. 13 Şubat 1925'te Şeyh Sait ayaklanması Kürt ulusunun ulusal özgürlük iradesini ortaya koyar. Ayaklanmayı bastırmak için Takrir-i Sükûn Kanunuyla devlet şiddetini bütün boyutlarıyla kullanır. İstiklal mahkemeleri kurulur. İsyân bölgesinde kurulan istiklal mahkemelerinde 5 bin 110 kişi yargılanır, 410 kişi idam edilir, bin 911 kişi hapisle cezalandırılır. İsyânın hemen akabinde Şark İslahat Planıyla Kürdistan'dan Batı'ya yoğun sürgünler yapılır. 1927 yılında Şark İslahat Planının çapı genişletilir ve sürgün boyutlandırılır. İdamlar ve sürgünler, köy yakmalar ve hapisler Kürt ulusal uyanışını ve isyanını söndürmeye yetmez. Kürt ulusu 1926-30 yılları arasında Ağrı-Zilan ayaklanmasıyla bir kez daha varlık ve özgürlük mücadelesini yükseltir. Ezîdî-Sünnî-Alevî Kürt aşiretlerin birliği kadar Ermenilerin bir bölümünün de (Taşnak Partisi) yer aldığı Xoybun örgütünün üyelerince başlatılan bu isyanda Ağrı Cumhuriyeti kurulur. İsyân vahşice bastırılır. Kemalist cumhuriyetin borazanı Cumhuriyet gazetesi ırkçı bir iştiyakla bu vahşi isyan bastırmayı över. *“Türkün demir kartalları asilerin hesabını temizlemektedir. Köyler tamamen yakılmaktadır. Zilan Deresi ağzına kadar ceset dolmuştur”* diye cumhuriyetin ırkçı ve halklara düşman yüzünü politik tarihine kaydeder.

Kemalist burjuva cumhuriyetin ikinci dönemi 1933'de başlar. CHP'nin 1933 programındaki altı ok ve ilke, cumhuriyet rejiminin yeni hedeflerini ilan eder ve uygulamaya sokar. Kemalist diktatörlük

bir dizi kanunla burjuva devlet düzenini pekiştirir. Kemalist burjuva cumhuriyet ideolojisi bu yıllarda Türk ırkçılığı olarak keskinleşir. 1930'da dönemin Adalet Bakanı şunları söyler: *“Benim kanaatim şudur ki bu memleketin kendisi Türk'tür. Öz Türk olmayanların bir hakkı vardır, o da hizmetçi olmaktır, köle olmaktır.”* Bu resmi devlet ideolojisinin inşasının başını bizzat M. Kemal çeker. Türk tarih tezi ve güneş dil teorisiyle cumhuriyet rejiminin ret, inkar ve asimilasyona

Kemalist diktatörlük bir dizi kanunla burjuva devlet düzenini pekiştirir. Kemalist burjuva cumhuriyet ideolojisi bu yıllarda Türk ırkçılığı olarak keskinleşir.

dayalı homojen ulus yaratma politikasına ırkçı teorik temel kazandırır. Fakat Kürt ulusu varlığını inkar eden ve kendisine sömürgeci boyunduruk ve asimilasyon dayatan Kemalist cumhuriyete boyun eğip teslim olmaz. Sömürgeciliği ve Türklük içinde yok oluşu dayatan tekçi cumhuriyete direnir. 1921'den 1937-38 Dersim Katliamına kadar Kürt ulusu, Kemalist rejime ve zulmüne karşı toplam 19 kez ayaklanır.

M. Kemal önderliğindeki cumhuriyetin ikinci on yıllık icraatlar periyodunda Kürdistan'ın sömürgeleştirilmesi ve Kürt ulusunun zorla asimilasyonu temel başat hedef olarak yer alır. Bu dönemde Dersim'in siyasi ilhaki M. Kemal'in en önemli

amacı olur. Bölgeye yolladığı umumi müfettişlerin sömürgeleştirme raporları doğrultusunda plan ve hazırlıklar yapılır. 14 Haziran 1934 gün ve 2510 sayılı İskan Kanunu çıkarılır. Türkçe konuşma zorunluluğu getirilir. “Vatandaş Türkçe konuş” kampanyalarıyla asimilasyon ve Türkleştirmeye boyut kazandırılmaya çalışılır. 25 Aralık 1935’de 2884 sayılı Tunceli’nin Yönetimi Hakkında Kanun yapılır. Dersim ismi “Tunç Eli” olarak değiştirilir. 1937 yılında ise Dersim Tertelesi başlatılır. Ermenilere, Rumlara, Süryanilere uygulanan soykırımın bir benzeri Dersim’in Kızılbaş Kürtlerine uygulanır. Mağaralara sığınan halk kimyasal gazla katledilir. Toplu katliamlar, köy yakmalar ve nüfusun zorla göçertilmesiyle Dersim ilhakı tamamlanır.

M. Kemal’in Kürtleri yok etmekte kullandığı yöntemlerin vahşiliği Hitler’in yöntemlerinden hiç de aşağı kalmaz. Dersim isyanı sırasında yapılan soykırımı cumhuriyetin temel kadrolarından biri olan İhsan Sabri Çağlayangil röportajda şöyle dile getirir: “*Ordu zehirli gaz kullandı... Bunları fare gibi zehirledi. Yediden yetmişe o Dersim Kürtlerini kestiler. Kanlı bir hareket oldu. Dersim davası da bitti. Hükümet otoritesi de köye ve Dersime girdi.*”

Kadınlara seçme ve seçilme hakkının tanınması Kemalist resmi ideoloji tarafından büyük devrim gibi sunulur ve dünyada ilk kez kadınlara seçme-seçilme hakkını Kemalist rejim tanımış gibi bir mitsel anlatıya dönüştürülür. Halklarımıza düşman bir kıyııcı diktatörlük olarak kendini var eden Kemalist rejim aynı zamanda kadın düşmanı, patrimony ve ataerkil bir cumhuriyet

tesis etmiştir. Osmanlı imparatorluğunun son dönemi ve cumhuriyet rejiminin girişinde güçlü bir feminist hareket vardır. Burjuva feminist hareketin yasal eşitlik, genel ve eşit oy hakkı, seçme-seçilme hakkı ve örgütlenme hakkı isteklerinin güçlü olduğu, Bolşevik devrimin kadın devrimi atılımlarında pek çok yönden kadın hareketini esinleyip etkilediği koşullarda M. Kemal tüm baskı ve komplolarla kadın hareketine saldırır. İlk kadın partisi girişiminin önünü keser ve Kemalist ataerkil düzenin vesayetine zorlar ve giderek kontrolüne alır. Müesses nizam kontrolünde ve yine homojen ulus projesine modern kadın

M. Kemal’in Kürtleri yok etmekte kullandığı yöntemlerin vahşiliği Hitler’in yöntemlerinden hiç de aşağı kalmaz.

imgesini katan bir politika yürütür. Cumhuriyet rejimi içinde kadınların gerçek kazanımları devletin lütfu ve vesayetiyle değil kadınların kendi öz mücadelesiyle gelişmiş ve anlamını bulmuştur.

Ebedi şef M. Kemal’in 1938’de ölmesiyle cumhuriyetin ikinci on yıllık periyodu beşinci yılda kesilir. Cumhuriyetin “kurucu ata”larından olan İsmet İnönü milli şef olur ve tek adam-tek parti dümenini sürdürür.

İkinci emperyalist savaş sonrası dönemde burjuva çok partili siyasal rejime geçilir. Cumhuriyet rejimi kurucu temellerini koruyarak kısmi reform ve tadilatlarla döne-

me uygun bir elastikiyet ve işlev kazanır. Bu esnekliklere rağmen Bayar-Menderes diktatörlüğü, vaat ettiği burjuva demokrasisini değil, antikomünist baskıyı yoğunlaştırır. Geçmişin hemen bütün baskı biçimlerini işçiler ve ezilenler üzerinde uygular. Hatta muhalefete düşmüş CHP üzerinde bile baskı kurarak adeta kendi tek parti iktidarını kurmaya yönelir.

Bu iktidar ve 1961 askeri darbesi ve Anayasası, 12 Eylül askeri faşist darbesi ve Anayasası ve en son 20 Temmuz 2015 darbesi ve İslamcı faşist şefflik rejimini tesis eden AKP darbesi cumhuriyet rejimini yeniden yapılandırma uğraklarıdır.

Bu sürecin değişik dönemlerini, artık yükselen işçi, köylü, gençlik, kadın mücadeleleri ve ezilen Kürt ulusunun özgürlük mücadelesinin haklar dayatması ve buna karşı Türk burjuvazisinin değişik kliklerin yönetiminde devrimci ve demokratik güçleri tasfiye arasındaki sınıf mücadelesi belirler. Kimi zaman fiilen

veya yasal bazı hakların alındığı, kimi zaman da, faşist vurucu güçler/kontrgerillanın, kitlesel katliamların, sıkıyönetim ve OHAL'lerin, askeri faşist darbelerin, generaller güdümündeki parlamenter faşizan rejimle, İslami faşist şefflik rejimiyle, iç savaş saldırganlığının, dış işgallerin kullanıldığı saldırılardan oluşan rejimlerle burjuva cumhuriyet yönetilmiştir.

İşçi sınıfı ve ezilenler açısından cumhuriyetin yönetimindeki rejimlerin hiçbiri diğerine karşı tercih edilemez. Aralarındaki burjuva klik çelişkilerine rağmen, bu değişik burjuva rejimleri, işçi sınıfı ve ezilenlerin mücadelesini bastırmış, devrimci ve Kürt ulusal özgürlük hareketini ezmeye çalışmış, anti-komünizm ve ezilenlere düşmanlığı Türkçü İslamcı ideolojiyi hâkim kılmayla taçlandırmış, sonuçta da İslamcı faşist şefflik rejiminin hâkim olmasına yol açmıştır.

İşçi sınıfı ve ezilenler, devrimci ve demokratik hareket ile Kürt öz-

gürlük hareketi, kazanılmış hakları koruma mücadelesini İslamcı faşist şeflik rejimini yıkma mücadelesiyle birleştirir. Ne kurucu dönemin ne de burjuva çok partili dönemin cumhuriyet rejimlerinin sözüm ona kazanımlarını savunur.

Komünistler nasıl bir cumhuriyet istiyor?

Komünistler cumhuriyet yönetim modelini ilkesel olarak kabul eder. Farklı ulusların ayrı cumhuriyetler temelinde kendilerini yönetmesini savunur ve uygular. İşçi sınıfı ve ezilenlerin devrimleriyle kurulan cumhuriyetler halkın egemenliğini ve kolektif etkin yönetimini sağlar. Halk cumhuriyetleri veya sosyalist cumhuriyetler, burjuva cumhuriyet modelini aşar ve yeni nitelikte bir cumhuriyet modeli kurar. Sosyalist cumhuriyet meclisler vasıtasıyla ve işçi-emekçilerin doğrudan katılımıyla yönetir. Burjuva güçler ayrılığını, seçilen meclislere tüm yetkiyi vererek ortadan kaldırır. Devlet yönetimine seçilen tüm yöneticilerin seçilenler tarafından geri çağırılması hakkını getirir. Siyasal rejimi sürekli ve dolaysız denetleme imkanı sunar. İşçi ve emekçi çoğunluğun kendini yönetmesi olarak, sosyalist cumhuriyet burjuva demokratik cumhuriyetten her yönüyle ve katbekat daha demokratiktir.

Marksist Leninist Komünistler halklarımızın birleşik devrimini hazırlayarak burjuvazinin bu faşist cumhuriyetini tasfiye etmek için mücadele ediyor. Halklarımızın birleşik devriminin zaferiyle faşist cumhuriyet rejimi tarafından ezilen ve sömürülen tüm sınıf ve kategoriler özgürlüğüne kavuşacak, kendi

iktisadi ve politik kurtuluşlarının yolunu açacaktır. Marksist Leninist Komünistler antifaşist, antiemperyalist, antisömürgeci, cins özgürlükçü demokratik devrim programıyla yeni bir cumhuriyeti inşa edecektir. Bu devrimle “1- İşbirlikçi tekelci burjuvazinin sömürgeci faşist diktatörlüğü zora dayalı devrimle yıkılacak, yerine ayrılma hakkının korunduğu, işçi emekçi meclislerine dayalı Türkiye ve Kuzey Kürdistan Halk Cumhuriyetleri Birliği kurulacaktır. Türkiye ve Kürdistan Halk Cumhuriyetleri Birliği’nde kadınlar iktidarın eşit ve bağımsız ortağı olacaktır. 2- Egemen sınıfların ordusu, polisi ve diğer zor aygıtları dağıtılacak ve yerine işçi-emekçi meclislerinde örgütlenmiş olan kitlelerin denetiminde bir halk ordusu ve halk milisi kurulacaktır. 3- Egemen sınıfların yargı mekanizması dağıtılacak ve yerine işçi emekçi meclislerine bağlı devrimci mahkemeler kurulacak, duruşmalar halka açık olarak yapılacaktır. 4- Halk Cumhuriyetleri Birliği’nin bütün kurumları toplumsal cinsiyet eşitliği ve eş temsiliyet ilkesine göre kurulacak ve işletilecektir. 5- Yeni toplum inşasının kadın özgürleşmesi çizgisinde gerçekleşmesinin güvencesi olarak, kadınlar kendi toplumsal yapılanmasını bağımsız biçimde de örgütleyecek, bütün kurumlarda eş temsiliyete ek olarak, işçi-emekçi kadın meclisleri birliği kurulacak, kadın ordusu ve milisi oluşturulacak, cinsel suçlar için kadın ve LGBTİ+’lardan oluşan özel mahkemeler kurulacaktır. Seks endüstrisinin tasfiyesi, ev işlerinin toplumsallaştırılması, kadın işçilerin ekonomik, siyasi ve toplumsal yaşamının düzenlenmesi görevleri

başta olmak üzere, Halk Cumhuriyetleri Birliği'nin kadın özgürlük alanındaki bütün faaliyetlerinde yasama yetkisi dâhil bütün haklar kadın meclislerine ait olacaktır."

Birleşik devrim aynı zamanda emperyalizme mali-ekonomik sömür-

geci bağımlılığa, askeri bağımlılığa son verecek, sermaye oligarşisinin, büyük burjuvazi, büyük toprak sahiplerinin ve faşist karşı devrim içinde yer almış burjuvaların mülkiyetini de kamulaştıracak, sosyalizme geçişin ön basamağını hazırlayacaktır.

Siyasi bağımsızlıktan mali-ekonomik sömürgeci boyunduruğa

A. Akyüz

1951'de Suveyş Kanalı krizinde antiemperyalist bir tutum alan Mısır'a karşı İngiltere'yi; Cezayir ulusal direnişine karşı 1952'de Fransa'yı ve yaptığı soykırımı destekledi. İran'da petrol şirketlerinin millileştirilmesini savunan Musaddık'ı 1953'de ABD desteği ile deviren darbenin yanında yer alarak ABD'yi; 1952'de Filistin ulusal direnişine karşı emperyalizmi arkalamış İsrail devletleşmesi ve zulmünü uluslararası platformlarda destekledi.

Türk ulusal mücadelesi (TUM) siyasi bağımsızlığı kazanarak emperyalizme yarı-sömürge bağımlılık statüsünden kopuşmuş, kimi kamu işletmelerini millileştirmiş ise de emperyalistlerle iktisadi ilişkilerini süreklileştirmiş, zamanla daha da geliştirmiştir.

19. yüzyılın başlarından itibaren Osmanlı giderek İngiltere ve Fransa'nın yarı-sömürgesi oldu. Yüzyılın sonlarında Alman emperyalizmi de bunlara katıldı. Birinci Emperyalist Paylaşım Savaşı'nda Alman emperyalizminin güdümüne girerek, savaşa onunla birlikte hareket etti.

Savaş kaybedilince Türk burjuvazisinin temsilcisi İttihat ve Terakki'nin önder kadroları galip devletler tarafından cezalandırılmamak için ülkeyi terk etti. Devlet bürokrasisi ve ordu içindeki İttihat ve Terakki'nin, B takımı olarak adlandırılabilir kad-

roları Anadolu ve Mezopotamya'da bir direniş örgütleyerek yeni bir önderlik inşa etmenin yolunu açtı. M. Kemal'in başını çektiği yeni ekibin emperyalist kapitalist sistemle bir sorunu yoktu. Amaçları işgali kaldıracabildikleri ölçüde kaldırmak, hiç olmazsa İstanbul Meclisi'nin Mısak-ı Milli'de dile getirdiği alanda Türk ve Müslüman egemenlerin iktidarını gerçekleştirmek ve bölünmeyi durdurmaktı.

Sivas Kongresi'nde ABD mandacılığı gündeme geldiğinde M. Kemal karşı çıkmadı, kongre kararı ile ABD Senatosu'na manda konusunda mektup yazıldı. Mandacılığın önündeki engel Türk burjuva önderliğinin karşı çıkışı değil ABD'nin isteksizliği idi.

Türk burjuva önderliğinin antiemperyalist olmadığı bir diğer verisi ise emperyalistlerle olan ekonomik bağlara dokunmayıp, sadece askeri

işgale ve bölünmeye karşı tutum almış olmalarıdır.

Türk burjuva önderliğin Sovyetlere yanaşmasının asıl amacı emperyalistlere karşı ilişkiyi şantaj aracı olarak kullanarak onları işgalsiz bir uzlaşmaya razı etmektir. O yüzden esasta anti-işgalcidir.

TUM ve onun burjuva önderliği bu nitelikleriyle emperyalistlerin, Sovyetlerin etrafında örmeye çalıştıkları Bolşevizm karşıtı bariyerin güney ayağının hayata geçirilişini geciktirmiştir. Diğer yandan bu sürecin kazanımları ve yarattığı nesnel çelişkiler Cumhuriyet ilan edildikten sonra da TC'nin parçası olduğu Sovyet karşıtı setin yükselmesini ve katılaşmasını frenleyerek 1940'lı yıllara kadar esnetmiştir.

Yanı sıra TUM, emperyalistlerin Anadolu ve Mezopotamya'yı aralarında sorunsuz paylaşma planlarını bozarak -ezilen halkların aleyhine de olsa- revize etmek zorunda bırakmıştır. Bunlar Türk burjuvazisinin temsilcileri M. Kemal ve arkadaşlarının antiemperyalist bir bilinç, perspektif ve amaca sahip oldukları için değil, anti-işgalci mücadelenin nesnel sonuçlarıdır. Bu nitelik TUM'a sınırlı antiemperyalist karakter kazandırır. Siyasi bağımsızlığı elde etmenin dayanağı, bir süre bunu koruyabilmenin temeli olur.

Sovyetler ve Lenin'in TUM ve M. Kemal ile kurdukları ilişki ve yaptıkları ekonomik, askeri ve siyasi yardımların nedenlerini buradan okumak gerekir.

Derinleşen Uzlaşma ve Ekonomik İlişkiler

1923 yılı, TC'nin bugüne kadar varlığını önemli oranda koruyan niteliklerin temellerinin atıldığı bir eşik-

tir. 1920'den beri kısmi demokratik ve sınırlı antiemperyalist niteliğe sahip TUM önderliği, bu yıldan itibaren halk düşmanı, emperyalizmle uzlaşmaya geçip onunla ekonomik, daha sonra da askeri ve siyasi ilişkilerini derinleştiren gerici bir karakter kazandı. Bu yol karşı devrimin ayağa kalktığı, niteliksel adımların atıldığı darbe yılı olarak anılmayı hak ediyor. Nisan'da görece heterojen ve kısmi demokratik niteliğe sahip BMM; 1921 Anayasası ve İç Tüzüğü çiğnenerek M. Kemal'in ısrarlı çabalarıyla dağıtıldı. Kısa süre içinde mebus adaylarını M. Kemal'in yakın çalışma arkadaşlarıyla birlikte belirlediği 2. Meclis oluşturuldu. Cumhuriyetin ilanı ise ayrı bir oldu

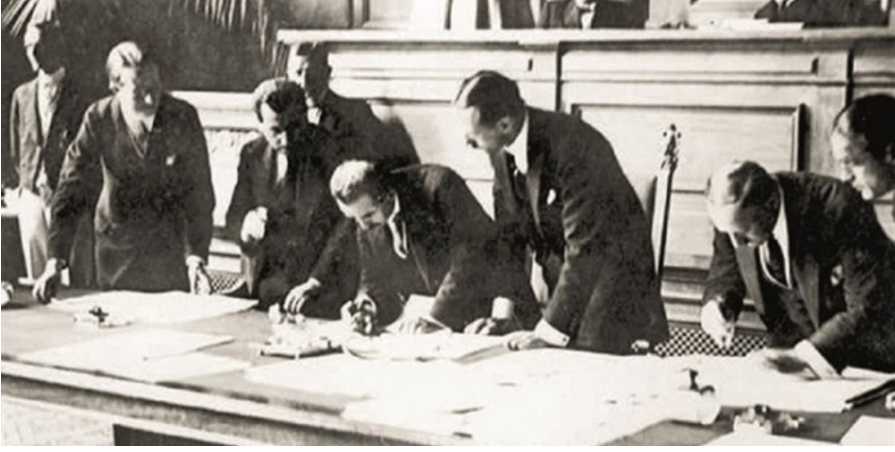
1 1924 Anayasası ise, 1921 Anayasasının bütün demokratik ve ilerici niteliklerinin inkarıdır.

bittir. Yine Anayasa ihlal edilerek, meclisin ve hükümetin demokratik niteliği törpülenerek tek şef sistemine geçilir. 1924 Anayasası ise, 1921 Anayasasının bütün demokratik ve ilerici niteliklerinin inkarıdır. Karşı devrimci darbe süreci uygulamalarının Anayasal güvenceye alınarak mühürlenmesidir.

Temmuz'da Lozan Anlaşması'yla emperyalistlerle uzlaşma resmi bir nitelik kazanır, TC devletinin varlığı, eşit devlet statüsü teyit edilir.

Lozan'la Türk burjuvazisi safını açıkça belli eder. Emperyalistlerin yönlendirmesiyle SB'nin görüşmelerden dışlanmasında Türk heyetinin özel bir rolü olur. Bir emperyalist paylaşım metni olan Sevr Anlaşması fiilen hükümsüz kalmıştır, bu durum

resmileşir. Diğer yandan ezilen ulus ve ulusal toplulukların uğradığı tarihsel haksızlıklar statü kazanarak, ulusal haklarının daha da geriletilmesinin zemini oluşur. Kürdistan'ın dört parçaya bölünmesi resmîyet kazanır. Sonraya bırakılan Musul ve Hatay meseleleri ve 1924 Nesturîlerin isyanı gibi konular emperyalistlerle yer yer diplomatik gerilimlere yol açsa da genel olarak ekonomik ve siyasi ilişkilerin giderek güçlenmesini engelleyecek kerteye vardırılmaz.

Keza hükümetler ve yönlendirdiği basın, birçok Kürt isyanında İngiliz ve Fransız parmağı olduğunu sıklıkla dile getirseler de gerçeğin bu olmadığını kendileri de biliyorlardı. Bu söylemin bir ayağını emperyalistlerin bir gün Kürtleri destekleyebileceği korku ve paranoyasından beslense de, diğer ayağını emperyalistleri caydırıcı bir iç ve uluslararası kamuoyu oluşturmaktır. Yanı sıra içeride ve dışarıda antiemperyalist güçleri Kürt isyanlarına karşı yedeklemek, hiç değilse tepkisiz kalmalarını sağlamaktır. Diğer yandan gerek TUM sürecinde gerekse sonrasında içeriksiz ve sınırlı antiemperyalist söylem yabancı düşmanlığını besleyerek içte burjuvazinin iç düşman gördüğü ezi-

len kesimlere kaşı baskı uygulamaya milliyetçi bir meşruiyet aracına dönüşür.

TC siyasi bağımsızlığını sürdürmekle birlikte Osmanlı'dan devralınan ekonomik düzen esasta varlığını korumaktadır. İttihat ve Terakki'nin savaş yıllarında kapitülasyonları kaldırma kararı resmileştirilir. Osmanlı hanedanının 85 milyon TL borcunu ödemeyi kabul ederek iktisadi ve siyasi köprüler korunur.

Zaman içinde tütün tekeli, demir yolları, tramvay, su-havagazı, elektrik şebekelerinin devlet eliyle satın alınarak millileştirilmesi, sanayinin devlet tarafından geliştirilmesi gibi önemli adımlar atılmakla birlikte sınırlı bir hamle olarak kalır. Emperyalist sermaye bu sayılan istisnalar dışında varlığını korur, yeni yatırımlar yaparak sermaye payını büyütmeye devam eder.

Cumhuriyet iktidarı ilk on yılında İngiltere, Fransa, ABD ve Almanya başta olmak üzere yabancı sermaye yatırımların artırılması, yeni yasal düzenlemelerle sürekli biçimde teşvik eder.

1920-1930 yılları arasında kurulan 201 Türk anonim şirketinden 66'sı yabancı sermaye ortaklığına sahiptir.

İktidarın vekil ve bürokratları da ortaklar arasındadır.¹

Bu yatırımlar ekonomik ve mali bağımlılığı görel olarak artırsa da henüz siyasi bağımlılığa yol açacak niteliğe ulaşmaz. 1930'larda artan millileştirmeler, emperyalist sermayeye karşı olma politikasının değil, 29 buhranında yabancı sermayenin büyük ölçüde kendi ülkelerine doğru çekilmesi ve Türkiye'deki ortaklıkları satması sonucu gerçekleşmiştir.

Kurulu emperyalist düzeni doğrudan karşısına almamakla birlikte, çıkarı için kontrollü biçimde diplomatik gerilime girmekten geri durmaz. Sovyetlerle ilişkiler içeriksiz antiemperyalist söylem ve abartılı bağımsızlık vurgusunun, şantaj yoluyla taviz koparma isteğinden başka bir anlamı yoktur. 1940'da İngiltere ve Fransa'nın desteklediği taktirde Bakü'yü işgal etme yönelimini emperyalistlerin güdümünde bölgede rol kapma arayışı olarak okumak gerekir.

Nazi Almanyasına Yanaşma ve Güdümüne Girme

Cumhuriyetin 10. yıl kutlamalarının yapıldığı yıl Almanya'da Hitler iktidara gelir. Almanya'nın emperyalist yayılmacı ve sömürgeci politikalarının ivmelendiği bir momenttir. Türk burjuvazisi yönünü yeniden Almanya'ya döner. Nazilerle ekonomik ve siyasi ilişkilerin geliştirilmesine hız verilir. Rejim Hitler ve Mussolini faşizminden esinlenerek dönüşüme uğratılır. 1941 yılında Türk-Alman Dostluk ve Saldırmazlık Anlaşması imzalanarak işbirliği pekiştirilir.

Almanya ile dış ticaret hızla büyür, 1930'ların sonlarına kadar TC'nin dış ticaretinin yarısından fazlası Almanya ile olur. 1939'da imzalanan Türk Alman Havacılık Anlaşmasıyla, Alman Havacılık Şirketi Türk hava trafiğini bütünüyle tekeline alır. Almanya'nın ihtiyaç duyduğu savaş sanayinin önemli ham maddesi olan kromun yarısından fazlası gönderilir. Halklarımız açlık ve sefaletle boğuşurken, Alman ordusunun tahıl ihtiyacının bir kısmı karşılanır. Bunlara, oranları farklı düzeyde başkaca metal, gıda ve ticaret malı da ekleyebiliriz.

Kemalistler Almanya'nın teşviğiyle Azerbaycan'ı işgal planları yaptı. Bu amaçla Nazilerle işbirliği içinde Turancılığı örgütlediler. II. Dünya Savaşı sırasında Doğu'da ve Trakya'da Sovyet sınırına askeri yığınak yapıldı. Montrö Anlaşması ihlal edilerek, Sovyetlere karşı kullanılmak amacıyla Boğazlardan Alman ve İtalyan savaş gemileri ile cephaneye geçirildi. Sovyetlere karşı provokasyonlar, casusluk faaliyetleri, sınır ihlallerinden geri durulmadı. 16 Mart 1921'de imzalanan 1925'de ve 1935'de onar yıllığına yenilenen Türk-Sovyet Dostluk ve İşbirliği Anlaşması, tek taraflı olarak adeta rafa kaldırıldı. Kemalist rejimin Nazilerle birlikte savaşa girmemesinin tek nedeni Sovyetlerin, Almanların ilerleyişini durdurması ve caydırıcı güç olarak varlığını korumasıdır.

Kemalist burjuvazi sadece Nazilerin yayılmacı, ırkçı, şoven politikalarından etkilenmedi; antisemitik politikalarından da esinlendi. 1942-44 arasında Türk burjuvazisine sermaye devri amacıyla Rum, Ermeni ve

¹ Bknz. Gündüz Ökçün; 1920-1930 Yılları Arasında Kurulan Türk Anonim Şirketlerinde Yabancı Sermaye

Yahudi ulusal toplulukların mal ve mülklerine el koymak için Varlık Vergisi Kanununu çıkardı. Bunu yaparken emperyalist devletlerin özellikle Almanya, İngiltere ve ABD'nin doğrudan desteklediği ulusal topluluklara ait şirketlerden "varlık vergisi" ya hiç alınmadı ya da çok düşük miktarda tutuldu.

Nazilerin yenilgisi kesinleştikten sonra İngiltere ve ABD'nin zorlamasıyla Nazilerle ilişkilerini kesti, pratik hiçbir karşılığı olmayacak bir zamanlamayla 23 Şubat 1945'de Almanya'ya savaş ilan etti. Savaşın bitimine doğru Kemalist rejim önce İngiltere'den "koruyuculuk" talebinde bulundu; kabul edilmeyince de ABD'ye yanaştı. Rejimin liderleri Nazilere desteğin hesabının SB tarafından sorulacağı kaygısını taşıyorlardı. Telaşla Sovyet düşmanı ABD'yi kendilerine kalkan yaptılar.

Resmi ideolojinin ve yaygın propagandanın aksine savaşta tarafsız

bir politika izlenmedi. Savaş yılları, hem ekonomik, hem siyasi bağımsızlığın sözde kalmaya başladığı yeni bir süreçti. Savaşın bitmesiyle Almanya'nın güdümünden çıkarak kısa süre içinde ABD'nin güdümünde yeni sömürge bir ülke oldu.

Yeni sömürgeci dönem

Almanya'nın yenildiği ve ABD'nin öne çıktığı yeni uluslararası koşullarda Türk egemen sınıfları efendi değiştirmek zorunda kaldı. Bu yön değişikliğinden dolayı yeni bağımlılık süreci ABD ile birlikte anılmaya başladı. Türkiye'nin geleceğine damgasını vuran yeni sömürgecilik bakımından 1946 önemli bir dönemeçtir.

İsmet İnönü 1945'de San Francisco konferansında BM anlaşmasını imzalayarak çok partili rejime geçme taahhüdünde bulunur. Çünkü faşist rejimler yıkılmış, dünya halkalarında diktatörlüklere karşı büyük bir tepki vardır. ABD önderliğindeki emper-

yalist kamp bu tepkiyi yedeklemek için “hür dünya”nın sözcülüğüne soyunarak Sovyetlerden rol kapmaya çalışmaktadır. Bu demagojik söylemin inandırıcı olabilmesi için “tek parti diktatörlüğü rejimi” revize edilmelidir. Emperyalistlerin yönlendirmeleri Türk egemen sınıfların tercihi, özü yine diktatörlük olan, çok partili parlamenter rejime geçmektir.

Türkiye’deki sermaye birikimi kapitalizme özgü sınıfsallaşmayı büyümüşür. Burjuvazi iki politik klişe ayrılmıştır. ABD şemsiyesi altında CHP gibi DP’de birçok tavizi vermede hazır. 1946’da “Truman doktrini” benimsenir, “Marshall planı” kabul edilir. IMF’ye, Dünya Bankasına ve Avrupa İktisadi Birliği Örgütüne üye olma, ilk devalüasyon kararı, yabancı sermayenin teşvik edilmesi İnönü döneminde gerçekleşir.

Türkiye bu adımları atarak yabancı malların ülkeye girişini kolaylaştırır. Dış ticaret açığı büyüyerek kronikleşir. Ekonomi, yabancı sermayeye, dış borca ve emperyalist yardıma bağımlı hale gelir. Etkisine girdiği girdap onu her geçen gün daha fazla yeni sömürgecilik bataklığının derinliklerine sürükler. Emperyalist kuruluşların ülkedeki denetimi ve nüfuzları artar. Ülke emperyalist dünya ekonomisinin bir halkası haline gelir. Artık görünüşte bağımsızdır. Gerçekte ise siyasi bağımsızlığı biçimselleşir.

“Emperyalizme bağımlılık 1940’ların sonundan itibaren yeni sömürgeci boyunduruğa dönüştü. Büyük burjuvazi giderek işbirlikçi tekelci burjuvazi haline geldi. Türkiye, emperyalist sistemde yer alan bir yeni sömürge olarak ekonomisini emperyalizmin

ihtiyaçları doğrultusunda yeniden düzenledi. Tarımsal ürün ihracatına ve mamul mal ithalatına dayalı, sanayinin çoğunluklu tekstil, gıda gibi emek yoğun meta üretiminde geliştiği, kırk-elli ailenin iç pazarda tekelci hakimiyet kurduğu bir ekonomik temel inşa edildi.”²

Derinleşen Mali Ekonomik Bağımlılık

1946 sonrası Cumhuriyet Halk Partisi’nin (CHP) emperyalizmle kurduğu ekonomik, mali, politik bağımlılık ilişkisiyle Demokrat Parti’nin (DP) ve sonraki hükümetlerin uygulamaları arasında özsel bir fark yoktur. Marshall planı, IMF ve Dünya Bankası’nın (DB) dayattığı şartları yerine getirmeye CHP başlamış, DP ve sonraki hükümetler bunlara yeni bağımlılık ilişkileri ve şartları ekleyerek sürdürmüştür.

1947’de IMF ile cumhuriyet tarihinin ilk devalüasyon anlaşması imzalanır. Bir dolar 1.28’den 2.80 TL’ye çıkar. 1954’de devalüasyon kalıcı hale getirilir. Yeni devalüasyonlar, TL değer kaybetmeyi sürdürür, 1980 devalüasyonunu ile 1 Dolar 70 TL’ye çıkar.

1946, dış ticaret fazlası sağlandığı son yıldır. Sonrasında dış ticaret açığı onlarca milyon TL’den DP döneminde yüzlerce milyon TL’ye; 1960’lı yıllarda yüzlerce milyon dolardan 1970’lerde 3-4 milyar dolara sızır.

Bütçe açığı için de aynı şey geçerlidir. 1951 yılı cumhuriyet döneminin açık vermeyen son bütçesidir. Sonrasında bütçe açığı katlanarak büyür. 1952’de yaklaşık 13 milyon TL olan bütçe açığı 1961’de yaklaşık

² Rojhat Zagros Temel Görüşler, Syf: 9, Varyos Yayınları

450 milyon TL'ye çıkar. Sonrasında bütçe açığının kronikleşmiş hali varlığını sürdürür.

1946-80 döneminde dış borç onlarca milyon dolardan, katlanarak büyür. Dönem sonunda 20 milyar doların üzerine çıkar.

IMF ile "Stand By" anlaşması 1958'de imzalanır. 1980'e kadar anlaşma sayısı 13'e çıkar. Her "Stand By" anlaşması öncekinden daha ağır şartlar getirir. Bu da ekonominin dümeninin önemli oranda IMF ve uluslararası emperyalist kurumların eline geçmesi anlamına gelir.

Emperyalist dönemde sermaye ihracı ön plandadır. Önceden sermaye yatırım projeleri ağırlıktayken II. Dünya Savaşı'ndan sonra emperyalizmin başat yöntemi yeni sömürge ülkeleri borçlandırarak kendine bağlamak olur. Türkiye örneğinde olduğu gibi bağımlı hale gelmiş, emperyalist metropollerin ihtiyaçlarına göre yapılan üretim ekonominin kendi kendine yeterli hale gelmesini engellemektedir. Borçlar sürekli büyüyüp geri ödemeler zorlaşmakta, yapılan devalüasyonlarla borçlar durduğu yerde katlanmaktadır. Bu da ülkeyi belli aralıklarla iflasın eşiğine getirmektedir.

1948-63 yılları arasında alınan 4 milyar dolar borcun yanında doğrudan sermaye yatırımları 250 milyon dolarla 1/8 gibi küçük bir oranda kalmıştır.

1947'den başlayarak yabancı sermaye yatırımlarını kolaylaştırmak için üst üste ülkeyi yabancı sermayeye peşkeş çeken yasalar çıkarıldı. Bunları bir çok başkaca kanun ve düzenleme takip etti. Bu yasa ve düzenlemelerle yabancı sermayeye geniş imtiyazlar verilerek daha çok yatırım yapmaları ve karlarını parça parça

yurt dışına çıkartmaları kolaylaştırıldı. Devlet-yerli-yabancı sermaye ortaklığı teşvik edildi. Bazı istisnai mallar dışında dış ticaret serbestleştirildi.

Yapılan yabancı sermaye yatırımlarının yarısına yakını Amerika Birleşik Devletleri (ABD) kaynaklıdır. Gerisini Batı Avrupa, İsviçre, Hollanda ağırlıkta olmak üzere diğer ülkeler oluşturur.

Artan dış ticaret ve bütçe açığını kapatmak için taviz verilerek daha fazla borç alınmış, büyüyen borcun taksitlerini ödemek ve yeni borç alabilmek için daha fazla taviz verilmiş, sorunlar aşılamayınca yeni tavizler vermeye devam edilmiştir. Giderek hem ekonomi, hem rejim, hem de egemen burjuva sınıflar emperyalizme daha fazla bağımlı hale gelmişlerdir. Sonuçta rejim ve burjuvazi işbirlikçi bir karakter kazanmıştır.

Siyasi ve Askeri Bağımlılık

Emperyalizme yeni ekonomik ve mal bağımlılık sürecinin 1940'ların ortalarında temelleri atılmaya başlandı, siyasi, askeri ve diplomatik bağımlılık birleşerek 1940'ların sonunda yeni sömürgeci boyunduruğa dönüştü. Ekonomi, ABD, aynı anlama gelmek üzere IMF ve DB uzmanları tarafından denetlenmeye başlandı. 1950'de Kore'ye asker gönderme ve 1952'de NATO'ya üye olma ve askeri üslerin kurulması, ordunun donanımının ABD'den alınan borçla ve atıl durumdaki silah ve cephaneli yapılması, siyasi ve askeri bağımlılığın kilometre taşları olur.

Bayar, Menderes, Demirel, 12 Mart ve 12 Eylül darbeleri ve Özal emperyalizme taviz verme ve boyunduruğu büyütmede fütursuz olduklarına şüphe yok. 1940'dan itibaren

İnönü ve Ecevit'in bunlardan tek farkı yer yer emperyalistlerle oluşan bağımlılığın düzeyinden şikayetçi olup diğerlerini suçlamaktan ibarettir. Birkaç istisna dışında -ki bunları bedeli emperyalistler tarafından ödetilmiş ve sorumluları tasfiye edilmiştir.-1960 darbecileri dahil emperyalizme bağımlılığı sürdürmek, esasında da derinleştirmek dışında bir şey yapmamışlardır.

1960 darbecileri, 1971 ve 1980 darbecileri gibi daha ilk günlerinde NATO ve CENTO'ya bağlılıklarını bildiren açıklama yayınladılar. Bir yıl içinde tamamen sermayenin ve ABD'nin güdümüne girdiler.

12 Mart ve 12 Eylül darbeleri ise en başından ABD ve işbirlikçi tekeli burjuvazinin güdümünde hazırlanıp gerçekleşti. O yüzden de ABD ve IMF ile uyumlu, iç ve dış siyasal çizgi izlediler.

ABD, birçok yeni sömürge ülkeye yaptığı gibi "ortak savunma" adı al-

tında Türkiye'yi kendi uluslararası çıkarları doğrultusunda her türlü riske sokmaktan geri durmadı.

II. Dünya Savaşı'nın ardından yeni efendi ABD'nin uyarı ve önerilerine uyarak faşist hükümet tasfiye edilir. Ancak gerici faşist, antikomünist ve Sovyet karşıtı zihniyet önemli oranda varlığını korur. Bu refleksleri güçlü devletlerden biridir. Bu yüzden "Soğuk savaş politikaları daha yürürlüğe girmeden, soğuk savaş politikalarına başvurdu. Türkiye'nin 'komünizm tehlikesi' altında olduğunu göstermek için süre avı başlattı, provokasyonlar düzenledi. Sözde 'Sovyet talepleri' ile ilgili kıyamet kopardı, savaş çığırkanlığı yaptı."³

NATO'ya üyelik için CHP hükümeti başvurdu. "Komünizm tehlikesi" adı altında TKP'lilere ve demokrat, ilerici kurum ve aydınlarla dönük gözaltı ve tutuklamalar emperyalistleri kendilerini NATO'ya almaya ikna içindi. DP ise çıtayı bi-

³ Akın Yılmaz, İşbirlikçiliğin NATO'yla 60 yılı, Atılım 18 Şubat 2012

raz daha yükselterek Kore'ye asker gönderip bine yakın emekçi çocuğu gencin emperyalist çıkarlar uğruna ölümüne yol açtı. ABD Dışişleri Bakanı Türk askeri için "maliyeti çok ucuz, 23 sente mal oluyor" diyerek, Türkiye'ye bölgede biçtiği rolü itiraf etti. Yine 2001'de ABD'li mali fon sahibi Soros "Türkiye'nin stratejik konumu nedeniyle en iyi ihracat ürünü ordusudur" diyerek 1950'lerden bu yana pek bir şeyin değişmediğinin adeta kanıtını ortaya koydu.

Emperyalizme sözde kafa tutmaları ise trajedi ile güldürü arasında salınan durumlar yaratır. 1958'de DP siyasi kaygılarla da olsa emperyalizmin bazı buyruklarını geciktirmeye ve uygulamamaya niyet etmiş ancak olası sonuçlarını göze alamayıp hızla çark etmiştir. Esas olarak da pazarlığı kızıştırarak daha çok borç alabilmek için kimi sözde ayak diremeleri "kurnaz, üç kağıtçı ve şantajcı" olarak damgalanmalarına yol açmıştır.

27 Mayıs darbecileri sermayeye ek vergi getirmeyi ve toprak referandumunu dillendirmiş, yabancı sermayenin korkup kaçacağı uyarıları yapıldıkça onlar da çark etmiştir.

1964'de İnönü hükümeti Kıbrıs'a asker çıkarma kararı alır. Böyle bir harekatta NATO silahlarının ABD'den izin alınmadan kullanılmayacağı ve Akdeniz'de bulunan 6. Filonun müdahale edeceği tehdidiyle uyarılır. Bununla da kalmayan ABD, Genelkurmay Başkanı aracılığıyla İnönü hükümetinin çekilmesini ister.

Sonrasında İnönü ibretlik açıklamalar yapar. Devlet bürokrasisi ve orduyu ABD'nin ele geçirdiğini, karar ve talimatlarının nasıl boşa düşürüldüğünü anlattıktan sonra, "Bir görev veriyorum, neticesi bana gelmeden Washington'un haberi oluyor" diye-

rek bağımlılığın geldiği düzeyi çarpıcı biçimde ifşa eder. Bu belirttikleri ve yine İnönü'nün Jüpiter füzelerinin sökülmesi sırasında nasıl aldatıldıklarını anlattığı başka bir konuşması hükümetlerin emperyalizme karşı çaresizliğinin ibretlik vesikalarıdır. Ki benzer çaresizliği '74 ve '78'de Ecevit tecrübe edecektir.

Kıbrıs işgali ve Afyon ekiminde ısrar eden Ecevit benzer tehdit ve yaptırımlarla karşı karşıya kalır. Aynı şekilde 1978'de IMF yaptırımlarına itiraz eden Ecevit, neticede IMF buyruklarını uygulamak zorunda bırakılır. Yetmez, emperyalistler işbirlikçi tekeli burjuvazi ve siyasi sözcüleriyle birlikte Ecevit hükümetini çekilmeye zorlar.

Diplomatik Bağımlılık

Türkiye NATO üyeliğiyle birlikte ABD'nin başını çektiği emperyalist blokun politikalarını destekledi. Ortadoğu'da emperyalist politikaların aktif savunucularından biri ve NATO'nun ileri karakolu oldu. BM'de onların politikaları doğrultusunda tutum aldı ve oy kullandı.

1951'de Suveyş Kanalı krizinde antiemperyalist bir tutum alan Mısır'a karşı İngiltere'yi; Cezayir ulusal direnişine karşı 1952'de Fransa'yı ve yaptığı soykırımı destekledi. İran'da petrol şirketlerinin millileştirilmesini savunan Musaddık'ı 1953'de ABD desteği ile deviren darbenin yanında yer alarak ABD'yi; 1952'de Filistin ulusal direnişine karşı emperyalizmi aralamış İsrail devletleşmesi ve zulmünü uluslararası platformlarda destekledi.

1958'de Mısır-Suriye Birleşik Arap Cumhuriyeti ilan ettiğinde (Irak da katılma kararı vermişti) bölgedeki hegemonyaları sarsılan emperya-

listlerin yardımına koştı. Suriye'ye siyasi, diplomatik ve askeri baskı uyguladı. Tankları sınıra yığdı, sınır hattını boydan boya mayınla döşedi.

İncirlik, NATO ve ABD'nin bölgedeki saldırılarının üssü oldu. 1958'de Lübnan halkının demokratik mücadelesi bu üstün kalkan ABD askerlerince bastırıldı, Lübnan işgal edildi. 1991'de ve 2004'de Irak'a karşı kullanıldı. Özal'ın "bir koyup üç alacağız" politikasıyla 1991'de Irak'la savaşın eşiğine geldi. 2003'de bu sefer AKP hükümeti benzer bir sonucu doğuracak savaş teskeresini meclisten geçirmeye çalıştı. Her iki durumda da Irak'da daha fazla ileri gidilmesinde sokağı tutan halklarımızın

ABD'nin isteğiyle 1959'da "nükleer bomba" taşıyan 15 "jüpiter füzesi" İzmir Çiğli Askeri Üssüne yerleştirildi.

ve işçi sınıfının savaşa karşı antiemperyalist tutumu etkili oldu. İncirlik, Ortadoğu, Kafkasya ve Balkanlara yönelik çok sayıda açık ve gizli saldırıların üssü olarak kullanıldı. NATO bünyesinde Afganistan, Bosna-Hersek, Somali ve bir çok yere asker gönderildi.

NATO'ya hizmet karşılığında Malatya Kürecik'e füze kalkanı sistemi kurarak İran devletinin tepkisini çekti.

Bağdat Paktı gibi emperyalist amaçlarla kurulan küresel ve bölgesel birçok kuruluşa katıldı ve anlaşmalara imza attı.

1955'de "Bağlantısızlar Hareketi" toplandığında NATO'daki emperyalist efendilerinin ısrarıyla toplantıya katıldı. Toplantının amacı, katılımcı-

ların emperyalist devletlere mesafe koymaya çalışan duruşuyla dalga geçer gibi toplantıda "Bağlantısızlara" NATO'ya girme çağrısı yapabildi. Mısır ve Hindistan başta olmak üzere katılımcıların çoğu tarafından haklı eleştirilerin muhatabı oldu.

ABD casus uçaklarının Türkiye'den kalkmasına izin verildi. Bu uçaklardan U-2 Sovyetler'de düşürülünce büyük bir uluslararası krizin ortasında kendisini buldu.

ABD'nin isteğiyle 1959'da "nükleer bomba" taşıyan 15 "jüpiter füzesi" İzmir Çiğli Askeri Üssüne yerleştirildi. Bu adımla olası bir büyük savaşta Kruşçev, "İzmir'in 3. dünya savaşının Hiroşiması olacağı" tehdidinde bulunurken, ülkeyi nükleer felaketle karşı karşıya bırakacak bir çılgınlığa imza atıldı.

Üç yıl sonra "Küba füze krizi" çıktığında, ABD hükümeti CIA aracılığıyla adeta operasyon çekerek, Türk hükümetini ve kamuoyunu aldatıp "füzeler arızalı" diyerek sökülüp götürdü. Böylece Türk hükümetinin iradesi baypas edildi. Bundan ders alınmamış olacak ki bu sefer "Polaris füzeleri"ni taşıyan denizaltı İzmir Limanına getirildi. Ayrıca gizlice onlarca "atom bombası" başta olmak üzere ülke nükleer ve kimyasal silahın üssü haline getirildi.

1960 ve 70'lerdeki dünyada ve ülkedeki antiemperyalist dalganın, içeride gençliğin kitlesel devrimci antiemperyalist hareketinin politik etkisi sonucu Arap-İsrail savaşı, Kıbrıs işgalinde ve afyon yaprağına karşı antiemperyalist efendilerine rağmen farklı sesler ve alınan tutumlar ise istisnai durumlar olarak kaydedildi. Kaldı ki tutumlar çoğunlukla antiemperyalist kaygılarla değil, milliyetçi ve yayılcı saiklerle yapıldı.

Mali Ekonomik Sömürgeci

Dönem

Kapitalist emperyalist sistemin yaşadığı yapısal tıkanıklığı aşmak için ABD Başkanı Ronald Reagan ve İngiltere Başbakanı Margaret Thatcher'in girişimleriyle 1970'lerin sonundan itibaren sistemin yeniden yapılandırılmasına girişildi. Emperyalist kapitalizm, emperyalist küreselleşmeye dönüşürken ona bağlı olarak yeni sömürgecilik de mali-ekonomik sömürgeciliğe evrildi. Bu yapısal dönüşümde IMF, DB ve DTÖ başı çaktı.

Türkiye için bu sürecin momentini 24 Ocak 1980 tarihli IMF programı oldu. Mimarı uluslararası emperyalist kurumlarda stajını yapmış Özal'dır. 12 Eylül cuntası, MGK dahil bugüne kadar kurulan bütün hükümetler 24 Ocak kararlarının rotasında hareket etti.

1980'e kadar IMF, Türkiye ile toplam 13 "Stand By" anlaşması imzalamıştır. 1980'de imzalanan "Stand By" anlaşması ülkedeki emperyalizmin ağırlığı artmıştır. 1981'de günlük kur politikasına geçilmesiyle TL uluslararası piyasaya bağımlı hale gelerek baş döndürücü bir hızla değer kaybetmeye başlamıştır.

Özal'ın başında bulunduğu hükümetler emperyalizme tamamen angaje bir politika izledi. Verdikleri yeni tavizlerle siyasi ve askeri bağımlılığı sürekli biçimde derinleştirdiler. Özal emperyalistlerle ilişkilerinde o derece fütursuzlaştı ki, işbirlikçi teknelci burjuvazinin sözcüsü değil de emperyalistlerin atadığı sömürge valisi gibi davrandığı durumlar oldu.

80'lerde gündeme gelen özelleştirmeler, 90'larda hızlandı, Ecevit'in başında bulunduğu DSP-ANAP-MHP koalisyonunda ekonomiden sorumlu devlet bakanı Kemal Derviş'in "15 günde 15 yasa" parolasıyla özelleştirmelerin önü tamamen açıldı. 2000'lerde kamu işletmelerinin tamamına yakını sermayeye peşkeş çekildi. Yabancı sermaye payı 80'lerde yavaş yavaş, 90'larda hızlanarak yükseldi.

"Sermaye girişi ve çıkışının serbest olması; emperyalist tekellerin politik ve ekonomik yaşama dolaysız müdahale kuvveti kazanması, piyasaların tekellerin denetimindeki özerk kuruluşlar tarafından yönetilmesi, merkez bankasının özerkleştirilmesi, ithal-ucuz iş gücü-ihracata dayalı büyüme, borsa spekülasyonları yoluyla emperyalist tekellerin kısıtlama olmadan fazla sermayelerini yatırma ve elde ettikleri karları sınırlama olmadan çıkarmaları bu sömürgeleştirmenin birkaç görünümüdür. Emperyalist tekeller herhangi bir yerli sermayedar gibi yatırım ve kar transferi yapma olanağı elde etti.

*Emperyalist tekeller ihracatta belirleyici konuma yükselirken iç pazarda da işbirlikçi burjuvazinin teknelci hakimiyetine ortak oldu. Bu durumda emperyalist mali, sanayi ve ticari tekeller işbirlikçi teknelci burjuvazi ile birlikte sermaye oligarşisini oluşturdu."*⁴

2008 krizinden sonra derinleşmekte olan emperyalistler arası bölünme, Arap devrimleri ve devam etmekte olan isyan dalgalarıyla birleşerek bölgede emperyalist hegemonya boşluğu doğurdu. Türk burjuva iktidarı

⁴ Rojhat Zagros Temel Görüşler, Syf: 10, Varyos Yayınları

uluslararası sermayenin ağırlığını ve ona bağımlılığının düzeyini unutarak bölgesel hegemonya hayallerine kapıldı. Rusya ve ABD arasındaki çelişiklere oynayarak kısmen alan tutmaya çalıştı. Emperyalist efendilerinin mali baskısı, Mısır ve Tunus'ta İslamcı iktidarı düşürme manevraları, Libya iç savaşına müdahaleleri, “Mavi Vatan” seferine

Burjuva cumhuriyetin 100 yıllık tarihi emperyalizme bağımlılığın bütün parametrelerde derinleştiğine tanıklık eder.

başka bir emperyalistin kısa müdahalesi, Erdoğan'ın faşist şeflik rejiminin gücünün sınırlılığını kendisine de göstermiş oldu.

Özal'dan Demirel'e, Çiller'den Erbakan'a, Ecevit'ten günümüzün politik İslamcı şefi Erdoğan'a bütün yönetimler AB'ye üyelik sürecini gündemde tutmayı sürdürdüler. AB ile yapılan bir dizi politik,

ekonomik, mali ve askeri anlaşma emperyalist sisteme daha derinlikli entegrasyonun bir başka ayağını oluşturdu.

Devlet içinde orta sınıfların ve bürokrasinin bir kısmını arkalayan ordu merkezli sahte antiemperyalist söylemle gerici ulusalcı/Avrasyacı bir eğilim çıktı. Bu eğilim yenilgi aldıktan sonra bu sefer eskinin “değişimci” yeninin statükocu güçlerinin merkezinde durduğu politik İslamcı sahte antiemperyalist gerici bir saflaşma oluştu. Eskiden hedef aldığı ulusalcı artıkları ve geleneksel faşist kesimleri yedekledi. Bir ileri iki geri gitmenin ötesine geçemediler.

Burjuva cumhuriyetin 100 yıllık tarihi emperyalizme bağımlılığın bütün parametrelerde derinleştiğine tanıklık eder. Türkiye'nin emperyalizmin ekonomik mali sömürge statüsünden kurtulması siyasi bağımsızlık ya da devlet bağımsızlığı sorunu değil, bizzat işbirlikçi tekeli burjuvazinin sınıf egemenliğinin yıkılması, antifaşist, antisömürgeci, cins özgürlükçü demokratik devrimin zaferi sorunudur.

Cumhuriyet ve Hristiyan, Yahudi, Êzidî halklarımız

Ziya Ulusoy

Kemalistlerin politikası daha işgale karşı savaşı başlatmadan Pontuslulardan başlayarak, azınlık halkların talep ve direnişlerini ve olası direniş tehlikesini ezmek içeriğine sahipti. Bu, onların Türk-Müslüman burjuvazinin, işgal koşulları varken bile içte alt sınıflar ile ezilen ulus/ulusal topluluklar karşısında iktidar tekeli güvencelemek ve halk sınıflarına/halklara demokrasi tanımayan karşıdevrimci çizgisinden kaynaklanıyordu. İttifak içinde oldukları feodal eşrafın çıkarı da bu politikayı gerektiriyordu.

1. Emperyalist Paylaşım Savaşı'nda yenilen Osmanlı'nın ilhakı altındaki topraklar galip emperyalist devletler tarafından bölüşüldü, Anadolu ve Trakya'da da bazı alanlar işgal edildi. Emperyalist devletler işgalleri kendi askeri birlikleriyle gerçekleştirirken bir bölümünün işgalini de Yunanistan Krallığı'na yaptırdı.

İstanbul'u işgal altında tutan İngiltere Yunanistan ordusuna işgal iznini verme ve yönetmede baskın rol oynadı. İtalyan emperyalistlerinin Ege'ye işgalini genişletme isteğini geri çevirmek için Yunanistan ordusunun Ege bölgesine çıkarma yapmasına, Edirne'ye girmesine ve işgaline izin verdi.

Kemalistler Pontuslulara soykırımı sürdürdü

Emperyalist işgale karşı savaş, coğrafi olarak en büyük bölümü iş-

gal eden Yunanistan ordusuna karşı Anadolu'nun Batı'sında verildi.

Karadeniz'in Pontus bölgesinde Rumcanın Romeika lehçesini konuşan ve MÖ 400 yıllarından beri bir Helen kolonisi olarak Karadeniz kıyılarına yerleşen Pontus'lu Rumlar yaşıyordu. Daha doğrusu Pontus Krallığı'nın yöneticileri Helen egemenleriydi. Hristiyanlığın benimsenmesinden sonra dini etkiyle de ama daha gelişkin siyasi yetenekleri, ekonomik-kültürel gücü sayesinde yerel halkları -Laz, Gürcü ve daha eski kadim halkları- Hristiyanlığı benimsemiş diğer halkları da asimile ettiler.

Sonraki dönemde bölge önce Roma ve daha sonra Osmanlı'nın egemenliği altına girdi.

1. Emperyalist Paylaşım Savaşı koşullarında silah altına çağırılma-

lattığı İzmir işgalini genişleterek Ege bölgesini ilhak peşinde koştu, Doğu Pontusluların bağımsızlık talebi dile getirerek yürütmeye başladığı mücadeleden oyalama ve savaştığı Ankara hükümetini zayıflatmak için yararlandı. Emperyalistlerin Ermenistan içinde özerklik önerisini destekledi.

İstanbul hükümeti, Türk çetelerinin Pontus halkına saldırılarını işgalci İngiltere'yi bahane edip işgal gerçekleştirmesin hesabıyla Mustafa Kemal ve arkadaşlarını Samsun'a gönderdi. Üstelik bunu "huzur ve düzen"i sağlamak için İstanbul işgalcisi İngiliz yetkilisinden vize alarak gönderdi yaptı.

Mustafa Kemal ve arkadaşları bu imkanı işgali kaldırmak amacıyla örgütlenme yapmak için kullandı. 19 Mayıs Samsun'a çıkış öyküsü böyle başladı.

M. Kemal ve arkadaşları, tehcire ve öldürmelere karşı ortaya çıkmış Pontus silahlı gruplarını bastırmak için Topal Osman dâhil İttihatçı çeteleri Pontuslulara karşı kullanmakla işe başladı. Aynı zamanda savaşta Osmanlı/İTC'nin yenilgisiyle sürgünlerin geri dönmeleri ve topraklarını geri almalarına karşı Türk ve Müslüman köylüler de çetelere kısman destek verdi.

Kemalistlerin politikası daha işgale karşı savaşı başlatmadan Pontuslulardan başlayarak, azınlık halkların talep ve direnişlerini ve olası direniş tehlikesini ezmek içeriğine sahipti. Bu, onların Türk-Müslüman burjuvazinin, işgal koşulları varken bile içte alt sınıflar ile ezilen ulus/ulusal topluluklar karşısında iktidar tekeli-güvencelemek ve halk sınıflarına/halklara demokrasi tanımayan karşıdevrimci çizgisinden kaynaklanıyordu. İttifak içinde oldukları feodal

eşrafın çıkarı da bu politikayı gerektiriyordu.

Ek olarak Kemalist kadroların İttihat Terakki'den ve emperyalist savaşın kurmay subaylığından gelen egemen sınıf alışkanlıkları, ezilenlere karşı karşıdevrimci duyarlılık ve deneyimleri vardı.

Kemalistler hemen baştan itibaren bu deneyimlerine de dayanarak işçi sınıfının temsilcisi komünistlere, ezilen uluslardan Pontuslulara ve Koçgiri Kürtlerine ve işgale karşı örgütlü direnişteki Çerkez Ethem kuvvetlerine karşı -işgalden kurtuluşun öncülüğüne aday olabileceği veya iktidara ortak olabileceği kaygısıyla saldırıya geçti.

M. Kemal, Samsun'a gelir gelmez Pontuslulara karşı saldırıyı Topal Osman çeteleriyle, savaş ve soykırım suçlusu İttihatçılarla birlikte, ordu birlikleri ve Sakallı Nurettin paşaya kurdurduğu Merkez Ordusu aracılığıyla başlattı.

İttihatçıların, Amele taburlarında toplama, kitlesel sürgün, çetelerle ve Teşkilatı Mahsusacılarla köyleri yakma ve köylüleri öldürme, ordu birlikleriyle saldırı yöntemleriyle başlattıkları soykırımı, M. Kemal de devam ettirdi. Önce Topal Osman ve eski İttihatçıların örgütlediği çeteler-

le, Rumların silahlı gruplarına ve sivil halka saldırdı. Ardından 9 Aralık 1920'de çıkardığı kararnameyle Sakallı Nurettin komutasında Merkez Ordusu'nu kurdu. Fakat Merkez Ordusu 1921'in ilk aylarında Koçgiri Kürtlerini ezmekle daha çok meşgul olduğu için Doğu Pontus'ta ancak o yılın ikinci yarısında etkili askeri saldırılarını yoğunlaştırabilirdi.

M. Kemal, o yıl önce Pontus Rum halkından eli silah tutabileceklere yönelik tehcir kararı aldırttı ve Merkez Ordusu'na uygulaması için 23 Haziran 1921'de Genelkurmay Başkanı Fevzi Çakmak'a talimat verdi:

*"Bakanlar Kurulu eli silah tutan Rumların Karadeniz kıyısından uzaklaştırılmasına karar vermiştir; bu karar uygulamaya konulmak üzere size hemen bildirilecektir. Rumların çeteciliğe katılmak üzere dağılmalarını önlemek için gereken önlemleri almanızı rica ederim."*²

Bir süre sonra da eli silah tutanların dışında kalanlar, kadın ve çocuklar da sürgüne tabi tutuldu. Karar, Müslüman eşrafın protestosuyla karşılaşınca bir kaç ay uygulanamaz ama Yunan ordusunun Eskişehir işgaliyle Eylül ayında uygulanır.

Kitlesel sürgün pratikte gerçekleştirildi ve Kemalistlerce kitlesel katliamlar başlatıldı.

Yerasimos, çok ihtiyatlıca sorunu ele almasına rağmen, kafilerde, her

birinde bini ve yüzleri aşan katliamları ele alır.³

Ayrıca biri katliamları gerçekleştiren Kemal, diğeri Bolşevik komutan iki tanıktan reddedilemez kanıt olarak aktarmak gerçeğe kesinlik kazandırır:

BMM'de gizli celsede yaptığı acımasız katliamları siviller açısından soruşturulan Sakallı Nurettin övünerek itiraf eder:

*"Fikrimizce, memleketimizdeki Rumlar bir yılanıdır. Bu yılanların zehirleri kadınlardır. Bu yüzden erkeklerle aynı şeyi yaptık. Çocuklarından da ayırmadık."*⁴

O tarihte Kemalistlere altın yardımı getirerek görüşmelerde bulunan Kızıl Ordu komutanlarından Frunze'nin tehcire ve tehcirdeki ölümlere ilişkin izlenimleri uygulanan dehşeti gözler önüne seriyor: *"Samsun, Sinop ve Amasya'da yaşayan 200 bin Rum'dan yalnızca dağlarda dolaşan birkaç çete kaldı. Yaşlılar, kadınlar ve çocukların hemen hepsi ülkenin başka yerlerine, Diyarbakır, Harput, Konya bölgelerine göç ettiler. Bunlar öyle bir zamanda ve öylesine yokluk içinde gittiler ki, yeni yerlerinde yoksulluk ve kölelik hayatı yaşayan, sürünen bütün bu kitleden birkaç bin kişinin bile sağ kalmadığını söylemek mümkün!"*⁵

Sürgün yerlerinde ve yurtlarında sağ kalan Pontusluları, Kemalistler

² Stefanos Yerasimos, *Milliyetler ve Sınırlar*, Çev. Şirin Tekeli, İletişim 2010, s 412, akt. https://www.saitcefinoğlu.com/pontos-soykiriminin-bir-baska-yuzu/#_edn62

³ a.g.y.

⁴ Türkan Balaban, T. Demirel "Pontos Soykırımının Asıl Kurbanı Kadınlardı", 18 Mayıs 2019. <http://siyasihaber4.org/pontos-soykiriminin-asil-kurbani-kadinlardi>, kaynağından aktırn. T. Demirel, <https://www.nupel.tv/temel-demirel-bizim-hikayemiz-pontos-meselesi-228474.html>

⁵ Ukraynalı Devrimci Lider Frunze'nin Türkiye Anıları, çev: Ahmet Ekeş, Cem Yay., 1978, s.107 Aktaran; Temel Demirel "Bizim Hikayemiz(!)"; Pontos Meselesi, <https://www.nupel.tv/temel-demirel-bizim-hikayemiz-pontos-meselesi-228474.html>

Yunan Hükümeti ile anlaşma yaparak, 1923 yılında mübadeleye tabi tutarak sorunu “hallettiler”!

Pontus Rumları arasında hâkim olan siyasi başlıca iki eğilim vardı. Samsun/Amasya Metropoliti Ghermanos, ayrılma yanlısı ve Yunanistan burjuvazisiyle sıkı bağ içinde olmayı öngören bir çizgi izliyordu. Burjuva liberal eğilimi temsil ediyordu.

Trabzon Metropoliti Hrisantos ise, daha dini bir çizgide ve eski Bizans geleneğinin devamını yaşatma çizgisinde Osmanlı, İttihat Terakki ve Kemalistlerle uzlaşma yanlısıydı.

Ticaretle, madencilikle manifaktürle uğraşan burjuva kesim var olmasına, eğitimli küçük burjuvazi bir hayli gelişkin olmasına rağmen, yine de din görevlilerinin siyasi ve ideolojik etkisi hâkimdi.

Halkın İttihatçılar döneminde de, Kemalistler döneminde de, sürgünlere ve katliamlara karşı silahlanarak dağlık alanlara çıkan kesimi bağımsızlıkçı eğilim taşımaya ve görece bağımsız hareket etmesine rağmen, Doğu Pontus'taki Amasya Metropoliti Ghermanos Karavangelis ve eşrafın etkisi altındaydı.

Doğrudan bağımsız devlet talebini dile getiren bir kesim vardı. Bağımsızlık talebini deklere etmek için, tüccar olan ve eski Giresun Belediye başkanının oğlu K. Konstantinidis Marsilya'da kongre toplamak istedi. Fakat bu talebi en çok savunan Pontusluların bulunduğu Atina'dakiler gelemeyince, buldukları Atina'da topladıkları kongre ile deklere ettiler.

“4 Şubat 1918'de Marsilya'ya gelemeyen Pontuslular, katılmak-

sızın toplanan kongrede Troçki'ye hitaben bir mektup gönderilerek Sinop'un doğusunda bağımsız bir devlet talebi iletildi. Bu mektup müttefikler ve Fransa tarafından iyi karşılanmadı.”⁶

Konstantin Konstantinidis, Çarlık Rusyası'nda Bolşevikler tarafından program edinilen ulusların kendi kaderini tayin hakkı (UKKTH) ilkesinin Pontuslular için de uygulanması ve bağımsız Pontus devletinin kurulmasını talep etti.

Hatta Troçki'ye mektup yazarak kararın Bolşevik yönetim tarafından da tanınmasını ve Trabzon'un Türklere verilmemesini istedi. Fakat Konstantinidis ve bu karara katılan diaspora Pontusluları, ne

Pontus gerillalarını ne de köylü halkı etkileyecek bağlara ve örgütlülüğe sahipti. Bu nedenle de kağıt üzerinde kalan bir karar oldu. Bolşevikler'den de çağrıya yanıt gelmedi.

Temel Demirer Pontus direnişçilerine ilişkin şu aktarmayı yapıyor: “Türkiye'deki resmi tarihçilerin verdiği sayıya göre, 1918-1923 kesitinde Pontos dağlarının tümünde toplam 25 bin partizan bulunurken; bunların yarısı kadındı.”⁷

Pontus direnişçileri Doğu Pontus'taydılar ve nüfusa oranla nispeten güçlüydüler. Emperyalist devletlerin ve Yunanistan devletinin uzantısı değillerdi. İşgalciler, Yunan ordusunun işgalinin başarısı için Pontus direnişinin sürmesini istiyor ve yararlanıyorlardı. Metropoliti Ghermanos bu amaçla gerillalarla görüşüyor ve destek de veriyordu.

⁶ https://turuz.com/storage/Turkoloji/2018/3233-Pontus_Meselesi-1912-1923-Stefanos_Yerasimos-60s.pdf

⁷ <https://www.nupel.tv/temel-demirer-bizim-hikayemiz-pontos-meselesi-228474.html>

Yunanistan ve başbakan Venezilos ile İngiliz emperyalizmi, bağımsız Pontus devletinden yana değillerdi. Bu nedenle Pontus gerilla direnişine askeri ve siyasi destek vermediler. Siyaseten Ermenistan içinde özerk Pontus bölgesini dile getirdiler. Ermenistan ve özerk Pontus siyasetini de, çıkarlarına yaradığı sürece dillendirdiler. Ama gerçekte böyle hedefleri de yoktu.

İki gücün de hedefi Yunanistan işgalinin zafer kazanması yoluyla, Ege Rumlarının yaşadığı bölgeleri Yunanistan'a ilhak ettirmek, İngilizlerin İstanbul işgalini sürdürebilmektir.

O koşullarda gerek işgale karşı savaşın sürmesi, gerekse Sovyetler Birliği'ne karşı İngiliz emperyalizminin Türk güçlerini yanına çekme isteği, Lozan Anlaşması'na yol açtı. Lozan'da Musul sorununun konferansla/savaşız çözülmesi kararı benimsenince, İngiliz emperyalizmi Türk burjuvazisiyle uzlaşmayı çıkarlarına daha uygun gördü. Sonuçta İngiliz emperyalistleri, Ermenistan, Kürdistan özerk bölgeleri ve Ermenistan özerkliği içinde özerk Pontus fikrini de elbette bir kenara bıraktı.

Sonuç olarak nispeten güçlü olmalarına rağmen Pontus direnişçileri, halkçı ve kararlı bir siyasi önderlikten yoksundu. Bu nedenle de, Metropolitlerin temsilciliğindeki eşrafın, tüccarların öncülüğün aşamaları. O çizgi de emperyalistlerin ve Yunan burjuvazisinin oyalamalarını aşamadı.

Soykırımın ve yurdundan sürmenin adını koymak

Soykırımında öldürülenlerin sayısı üzerine tartışmak acı verici. Fakat tarihteki gerçeğin bilinmesi açısından gerekli. Öldürülen ve tehcir yollarında ölen ve öldürülen, idam edilen Pontusluların sayısına ilişkin ileri sürülenler bilgiler 70 bin ile 353 bin arasında değişiyor. Değişik yazarlarca farklı rakamlar veriliyor.

S. Yerasimos 65-70 bin arasında Pontuslunun öldüğünü belirtiyor. "Amasya İstiklal mahkemesin"nin "büyük bir gözdağı vermek" amacıyla "21 Eylül'de (1921-bn) Amasya'da 174'ü Rum 177 kişiye ölüm cezası vererek idam etti"ğini de belirtiyor.⁸

Tamer Çilingir Alexander Papadopoulos'tan aktararak İTC iktidarından 1921 Ekim'ine kadar 303 bin 238 Pontuslunun öldüğünü belirtiyor.⁹

Sait Çetinoğlu, Pontus Merkez Birliği'nin 1922 yılında Atina'da hesapladığı istatistiklere dayanarak, 1914 ile 1922 arası 232 bin 556, Birinci Dünya Savaşı döneminde olmak üzere toplam 303 bin 238 kişinin hayatını kaybettiğini ileri sürüyor. 1924 baharına kadar ise çoğunluğunu çocuk ve kadınların oluşturduğu 50 bin kişinin daha katledildiğini belirtiyor. Bunlara mübadele sırasında yaşanan insan kayıplarının dahil olmadığını ekliyor.¹⁰

Temel Demirer ise 353 bin Rum'un acımasızca katledildiğini, "sadece Karadeniz'de 200 bine ya-

⁸ Bknz. Pontus Meselesi (1912 – 1923)

⁹ <https://artigercek.com/guncel/19-mayis-1919-pontos-rum-soykirimi-94921h>, Pontos Trajedisi 1914-1922 Kara Kitap, Pencere Yayınları, Ocak 2013, Sf. 194

¹⁰ <https://yakindoguyazilari.com/sait-cetinoglu-yazi-pontos-bagimsizlik-hareketi-ve-pontos-soykirimi/>

kın Rum'un 'mübedele' adı altında sürgün edildiği"ni vurguluyor.¹¹

Kemalistler, İttihat Terakki'nin başlattığı soykırımın ikinci yarısını tamamladı. 200 bini aşkın Pontusluyu İTC katlettiyse, 100 bini aşkın Pontusluyu da Kemalistler katletti.

Emperyalistler sınıfsal karakterleri gereği Lozan'da çıkarlarını esas aldı. Kemalistlerin önerdiği karşılıklı mübedeleyi onayladılar. Hristiyan halklara ulusal dillerinde eğitim görme ve ibadethanelerini kullanma ve koruma dışında başka bir hak verilmesini zorlamadılar. Üstelik Rumlar ve Ermeniler açısından bunlar fiilen yalnızca İstanbul'da imkan dahiline girebildi, Pontus'ta hiç olmadı. Müslümanlaşmış Rumlar zaten büyük oranda Türkleştirileceklerdi. Hristiyanların sağ kalanları ise tümünden mübedeleyle göç ettirildi.

İstanbul Rumları dışındakiler de mübedele ile göç ettirilirken aynı zamanda Kemalistlerin Sakallı Nutrettin Paşa'yı memur ederek İzmir yangınıyla katliama da uğratıldılar. Sonuçta yalnızca İstanbul Rumları adillerinde eğitimden yararlancaklardı. Hristiyan Süryanilerin adı bile zikredilmedi, anadilinde eğitim fiilen ve yasal olarak yasaktı.

Lozan'da ad verilmeden diğer Müslüman ulus ve ulusal topluluklar için de dillerinde yayın yapabilecekleri söyleniyordu ama ne emperyalistler bu durumu kullanacaklardı ne de Kemalistler bu maddenin uygulanmasına izin verecekti.

Pontus Direnişi Emperyalizmin ve Yunan Burjuvazisinin Uzantısı mıydı?

Kemalistler ve bilumum milliyetçiler, Pontusluların soykırıma uğra-

¹¹ a.g.m.

tılmasına haklılık gerekçesi olarak bu tezi yükseltiyor.

Öncelikle vurgulayalım ki, İngiliz emperyalistlerinin Kemalistlerin direnişini zayıflatmak için Pontusluların direnişinden yararlanmaya çalışmış olması, ne onların soykırımını haklı çıkarır ne de Pontusluların ulusal direnişini haksız kılar. Kaldı ki Pontusluların silahlanarak verdikleri direniş hiç bir zaman işgal kuvvetleriyle doğrudan birlik içinde olmamıştır.

Soykırımı uğrayan Ermeniler gibi onlar da emperyalistlerin kendilerini korumaları beklentisi taşımışlardır o kadar.

Lafta özerklik hakkını ileri sürerek veya Hristiyan halkları koruma çabası içinde görünerek, onların kendilerini koruma ve silahlı direnişle ulusal hakları için mücadelelerini, işgalini kolaylaştırmak için yararlanmaya çalıştılar. Emperyalistler, Kemalistlerin işgale karşı öncülük ettiği direnişi yenilgiye uğratamayınca ve Kemalistleri SB'nin müttefikliğine itmemek için, Kemalistlerle uzlaştılar, Hristiyan halkların sözüm ona haklarını savunma ve koruma iddiasını bir yana bıraktılar.

Bu, ezilen ulusların ve Pontusluların emperyalist devletlerden soykırımını önlemeleri beklentisine kapılmalarının bir kez daha ağır sonuçlarını gösterdi. Fakat Pontusluların soykırımı karşı ve ulusal hakları için direnişinin haklı ve demokratik içerikli olduğunu ortadan kaldırmaz. Lenin de bunu vurgular: "*Nasıl ki, örneğin Latin ülkelerde olduğu gibi cumhuriyetçi sloganların halkın aldatılması*

*ve mali soygun amacıyla burjuvazi tarafından kullanılması durumları, sosyal-demokratların cumhuriyetçiliklerinden vazgeçmeleri için bir neden olamazsa, aynı şekilde bir emperyalist devlete karşı ulusal kurtuluş savaşımından, bazı durumlarda bir başka "büyük" devlet tarafından aynı ölçüde emperyalist amaçları için yararlanılması hali de, sosyal-demokratların, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkını reddetmelerine neden olamaz."*¹²

Nitekim TKP liderleri, Kemalistlerce öldürülmeden birkaç ay önce yazdıkları ve kuruluş kongresinde onaylattıkları programda, emperyalizmin yararlanma çabasına karşı da proletaryanın çözümünü kararlılıkla formüle ettiler: "*f) Dil ve kültür açısından her milletin tam hürriyetini temin eder ve bu itibarla bir veya diğer millete ait olan her türlü ayrıcalığı ortadan kaldırır.*

*(be) TKP hükümet teşkilatında muhtelif milletlere mensup işçi ve köylü şûrâlar cumhuriyeti oluşturulmasını kabul ve "özgür milletlerin özgür birliği" esasında olmak üzere federasyon usulünü tercih eder."*¹³

Pontus halkı yüksek eğitim oranına ve aydınlarının görece geniş kesim oluşturmalarına rağmen direnişini devrimci önderliğe kavuşturmayı başaramadı. Batı Pontuslular, binlerce gerilla çıkarmalarına, kadın direnişçilere sahip olmalarına rağmen, Metropolit Ghermanos'un hegemonyasını çok aşamadı.

Batı Pontus'ta, Rus kuvvetlerinin gelmesiyle birlikte şehir yönetimini İttihatçı valinin "güveni" ile alan

¹² Ulusların Kaderlerini Tayin Hakkı, Sol Yayınları, 6. baskı, sf. 146

¹³ <https://www.tkp-online.org/?q=content/tkp-birinci-program%C4%B1-g%C3%BCn%C3%BCm%C3%BCz-1%C3%BCrk%C3%A7esi>

Hrisantos, Ekim Devrimi'yle Rus kuvvetleri çekilirken Batum merkezli kurulan Sovyetlerin benzerinin Trabzon'da kurulmasına katıldı. Ama bu devrimci değil, eşrafın ve din adamlarının yer aldığı, muhtemelen Gürcü Menşeviklerin hegemonyasındaki Gürcistan Sovyetlerinin benzeri kaba bir örgütlenmeydi. Sonuçta dağıldı ve Doğu Pontusluları büyük mübadeleden kurtaramadı.

Katliamlar, tehcir ve mübadeleden kalan küçük çaplı nüfusa sahip Rum ve Ermeni halkımız Lozan Antlaşması'yla anadillerinde eğitim hakkını aldı. Ama özellikle tarih derslerinde Türk burjuva devletinin şovenist müfredatı ve denetimi sürekli oldu. Ne kendileri müfredatı belirleyebildi ne de örgün eğitimde kendilerine yapılan soykırım ve katliamları müfredata koyabildiler. Fiili hayatta hep Türk şovenizminin lincine maruz kalmaktan korktular ve müfredata kendilerine uygulanan tarihsel haksızlık ve zulmü koyamadılar.

Linç, Kovma ve Müllere El Koyma Sürekliliği

M. Kemal İttihatçılar emperyalistler tarafından soykırımla suçlandıkları dönemde İttihatçılardan farklı olduğunu emperyalist dünyaya anlatmak için İttihatçılar "kötü şeyler yaptılar", "felaket yaşattılar" diyen demeçler verdi. Bu nedenle Ermeni Soykırımı'nı doğrudan onaylayan demeçlerden kaçındı. Fakat katliam suçlularını, Malta sürgünleri ve diğer bazılarını kuracağı rejimde görevlendirerek zımnî olarak İTC ve çizgisinin mirasçılığını göstermiş oldu. (Sonraki iktidarlar ise Talat ve Enver'e bile doğrudan sahip çıkarak, onların naaşını ülkeye getirip Şişli'de Hürriyet-i Ebediye tepesine

onurlarına anıt dikerek, Ermenilere yaptıkları soykırıma resmen de sahip çıktılar. Perinçek ve HKP de sol ve sosyalizm adına soykırıma ve suçlularına sahip çıkan utanca battılar.)

Fakat, M. Kemal Pontuslulara yapılan ve kendisinin devam ettirdiği soykırımı inkar etti. Nutuk'ta onları emperyalist işgalcilerin kolu olarak suçladığı gibi İzmir'den işgalci Yunan ordusu çekildikten sonra yine Sakallı Nurettin komutasında Rum ve Ermeni mahallelerini yok eden yangın ve linç ile sivil katliamı yaptırmaktan geri durmadı.

Lozan Antlaşması'ndaki Gökçeada otonomisini ne Kemalistler ne de sonraki hükümetler uyguladı.

Sonuçta Gökçeada'ya nüfus yerleştirerek Rum halkımızı baskı ve tehditle kovarak azınlığa düşürdüler. Esasen Hristiyan veya Müslüman diğer halkların adı verilmeksizin azınlık halkların kendi dillerinde eğitim yapmaları da antlaşmada geçiyordu. Emperyalistler ve Kemalistler bunu zaten kağıt üstünde kalsın diye koymuşlardı. Kemalistler uygulamadılar.

Hristiyan, Yahudi, Müslüman olmayan halkları lince uğratma ve kovma, mülkiyetlerini Türk burjuvalara devretme, Müslüman halkları Türkleştirme politikasına kararlılıkla devam ettirdiler.

Soykırıma uğratılan Ermeni ve Pontusluların, lince uğratılan ve kovulan Rumların malları, emval-i metruke olarak Türk ve Müslüman burjuvalarına ve eşrafına dağıtıldı.

İTC iktidarı soykırımı uygularken 26 Mayıs 1915'te tasfiye yasasını da çıkarıyor. Tehcir edilenlerin mallarının hazineye devredileceği ve satılanın karşılığının mal sandığına yatırılacağı, gelen muhacirlere dağı-

tılacağı hükümlerini kapsıyor. Yasa “geçici” kaydı düşüyor ama fiilen kalıcı oluyor. Emperyalist savaşta yenilgi nedeniyle 8 Ocak 1920’de İstanbul hükümeti zararların telafisi kararnameyi çıkarıyor, uygulanmıyor. Hatta bu kararname, 14 Eylül 1922’de Mecliste yürürlükten kaldırılıyor. Böylece mülkiyete el koyma yasal hale yeniden getiriliyor. 5 Nisan 1923’de 333 numaralı bu kanun tekrar görüşülüyor ve 8 Kasım 1988’e kadar yürürlükte kalıyor. (Nevzat Onaran’ın Emval-i Metruke başlıklı makale ve kitapları konuyu belgelerıyla ele alıyor)

Rum halkı ve burjuvalarının mallarına da el konuyor hem de hiçbir yasa çıkarılmadan muhtemelen o yıllarda çıkartılan kararnameler yeterli görülerek yapılıyor bu.

Yahudi halkı başlangıçta hedef alınmamış, zaten sayıca çok daha küçük “tehlikesiz” bir azınlık olarak kapitalist gelişme için yararlanılmaya çalışılmış.

Ama Kemalist burjuvazinin ırkçılığı teorize ettiği bir dönemde 1934’de Trakya linci ve sonrasında Varlık Vergisi yoluyla onlar da lincin ve mülklerini Türk burjuvazisinin eline geçiren devlet eliyle gasbın hedefi haline getirildi. Varlık Vergisi elbette Yahudi, Rum ve Ermenilerin elinden sermayeyi Türk burjuvazinin eline geçirmenin aracıydı. Devlet, ağır vergileri ödemeyenleri Aşkale kamplarında taş kırma angaryasına da tabi tuttu. Sermaye mülkiyetine Türk burjuvazisi el koyarken Hristiyan ve Yahudi halklarımız linçlerin ve tehdidin karşılığının “kaçmak”

olduğu sonucunu çıkararak adım adım göç etti.

Menderes-Bayar diktatörlüğü 6-7 Eylül 1955 kanlı linciyle İstanbul Rumları ve Ermenilerini kovmaya girişti. Üstelik komünizm düşmanlığını sergileyerek örgütlediği katliam, linç ve malları yağmalamayı komünistlere yükleyen yargılama bile yaptı. Oysa dönemin askeri yetkililerinden Sabri Yirmibeşoğlu, 6-7 Eylül’ü çok iyi özetlemişti: “6-7 Eylül de, bir Özel Harp işiydi, Ve muhteşem bir örgütlenmeydi. Amaca da ulaştı.”¹⁴

1960 darbesiyle yeniden koalisyonla iktidara gelen İnönü bu kez İstanbul Rumlarını Kıbrıs olaylarını bahane ederek yasa çıkarıp tehcir etti.

Menderes de İnönü de kovduklarının sermayelerine, mülklerine ve vakıf mallarına el koymayı ihmal etmedi.

Gerek İttihatçıların gerekse Kemalistler ve ardıllarının Müslüman olmayan burjuvaların mallarına el koymaya karşı devrimci hareketin tutumu, ideolojik uzlaşmayı içeriyordu. Analizlerde sanki Galata bankerleri ve çok küçük bir bölümü dışında kalan Müslüman olmayan burjuvalar yerli burjuvazi değilmiş fikri egemen haldeydi. Oysa onlar yerliyidiler ve sadece Türk değillerdi. Dahası bugünkü devlet sınırları içinde kapitalizmin gelişmesini temsil ediyorlardı.

Kıbrıs işgali ve savaş döneminde 1974’de bu kez Süryanilere Midyat’ta linç düzenlediler. Ezîdî halka ise tekil linç ve kovma sürekli uygulandı.

Artık Müslüman olmayan halklar çok küçük sayılarla ifade edilecek

¹⁴ S. Yirmibeşoğlu (F. Güllapoğlu’nun Emekli Orgeneral Sabri Yirmibeşoğlu ile görüşmesi; “Türk Gladio”su İçin Bazı İpuçları”, *Tempo Dergisi*, S.24, 9-15 Haziran 1991, s.24-27, aktaran; Temel Demirel, a.g.m.

azınlıklar haline gelmişti. Artık ne özerklik ve ayrılma “tehlikesi” yaratabilirlerdi ne de şoven milliyetçi ve mukaddesatçı burjuva hükümetlerin, iktidarların karşısında devrimci ve demokratik önemli bir güç meydana getirebilirlerdi.

Fakat bu kez de emperyalist dünyanın hakim gücü ABD emperyalizminin komünizm ve halklara düşmanlığını geliştirme, Türkiye ve Kuzey Kürdistan’da gelişen devrimci mücadele ve kitle mücadelelerine karşı, Türk ve Müslüman halkları Türkçü ve İslamcı ideolojiyle zehirlemek, faşizmin ve gericiliğin kitle desteği, saldırgan gücü haline getirmek için, Alevileri ve Müslüman olmayan halkları düşman göstermeye ihtiyaç vardı. Bunu Türk burjuvazisinin hemen bütün klikleri milliyetçi, Türkçü ve İslamcı ideolojik biçimler altında sürekli yaptılar, maalesef başarılı da oldular.

Kürdistan devrimi gelişince bu kez öne alarak Kürtlere düşmanlık, linç ve tehciri buna eklediler.

Sonuç olarak; Kemalistler daha emperyalist işgale karşı mücadelenin başlangıcında Müslüman olmayan halklara karşı Türk burjuvazisinin şovenist saldırı çizgisini benimse-

mişlerdi. Diğer alanlardaki farklılıklarını bir yana bırakarak söyleyecek olursak bu İttihat Terakki’nin politikasıydı. Tabii ki Türk burjuvazisini bu kez de işgalden kurtaracakları alanın pazarının hakimi kılma amacından kaynaklanıyordu.

Bu nedenle Pontus halkına karşı soykırım, tehcir ve yurdundan kovma suçu işlediler. Tabii ki kadrolarını büyük oranda Osmanlı askeri bürokrasisinden -ki zaten bu bürokrasi İttihatçıların hegemonyasındaydı- devşirdiler. Gerek komünist liderleri ve Koçgiri Kürtlerini katlederken gerekse Pontus soykırımını ve tehcirinde İttihatçılara bağlı kalan Teşkilat-ı Mahsusa’cı ve diğer İttihatçılarla işbirliği yaptılar. Adeta İttihat Terakki’nin Pantürkist liderlerini, Pantürkizmde izlemediler ama bugünkü devlet sınırları içinde kalan Müslüman olmayan halkların “kökünü kurutma” işini zaman bulamadıkları için tamamlayamadıklarını tamamlamaya giriştiler.

Cumhuriyet ilanına giderken Pontus soykırımını ve tehcirini tamamladılar.

Egemen sınıflarının ve onlar vasıtasıyla desteğini aldıkları Kürtlere ve

Müslüman ulusal topluluklara ilişkin asimilasyoncu Türkleştirme politikasına sahiplerdi. “Barışçı” yolla ama zorunlu ve rızasına aykırı olarak tabii ki. Nitekim rıza göstermeyip direndikleri zaman ve yerde, Koçgiri Kürtlerine yaptıklarının daha vahşisini yapacaklardı, soykırımla boyun eğdireceklerdi.

Komünistlerden diğer halkçı ve ezilen sınıf siyasi temsilcilerine değin bütün halkçı muhalifleri henüz işgale karşı savaş süreci içinde ezdiler.

Bunlar Türk burjuvazinin iktidar tekelinin inşası ve uzun erimli güvencesi için homojen bir Türk ulusu yaratma politikasının değişik yüzleri ve işleriydi.

Bu politikanın ilk evresini başardıktan hemen sonra cumhuriyeti ilanları sadece kapitalist emperyalizmin çağdaş yapısıyla bütünleşmek için modernizmin bir gereği olmakla kalmadı. Kemalist kliğin ve Türk burjuvazisinin iktidar tekelinin de demir yumrukla ilanıydı ve demir yumruğu dış dünyaya modern bir yüzle örtmenin aracıydı.

Türk burjuvazisinin cumhuriyetinin değişik iktidarları, Müslüman olmayan halklarımızın üzerinde aynı politikayı bu kez elbette Türk halkına şovenist ve İslamcı ideolojinin gözü dönük hale getirip zehrini içirmek ihtiyacı doğrultusunda uyguladı. Bunun için yeni Müslüman olmayanlara soykırım uygulamaya ihtiyaç yoktu. Çünkü yurtları elinden alınarak büyük çoğunluğu kovulmuştu. Soykırım yapacak seviyede Müslüman olmayan halk kalmamıştı. Linç ve ajitasyon, az sayıdaki Müslüman olmayan halklarımızı kovmaya da yetiyordu, Türk ve Müslüman inançtan halkı gericileştirmek, faşistleştirmek için de bu ye-

terliydi. Ezîdi halkımız dahil Müslüman olmayan halklarımıza bunlar da değişen şiddet dozlarında uygulandı. Bugün Erdoğan faşizmi Ayasofya ve “Müslüman mahallesi” gösterileriyle, “tek”li ajitasyonla, Rojava ve Kuzey Suriye işgalinde Müslüman olmayan halklara karşı IŞİD, El Nusral, ÖSO ve diğer İslamcı, Türkçü çetelerle katliamlara girişiyor. Bu yolla da içte linçleri ve saldırganlığı kışkırtmaya devam ediyor.

Türk burjuvazisi için, tam asimile edemediği, özerklik vaadini de tutmadığı için en azından yurtsever Kürt aydınları ile Kürt egemenlerinin bazı bölüklerinin hoşnutsuzluğunu ve direnişi soykırıma varan saldırılarla ezmek istedi. Bu süreç devam ederken Müslüman olmayan halklara karşı ajitasyon, linç ve kovma kampanyalarını sürdürdü. Buna Kürtleri de ekledi, hedef haline getirdi.

Müslüman olmayan halklar artık çok az sayıdaki azınlık topluluklar olması nedeniyle öldürme işini tek tek öldürme biçiminde şovenizmi yükseltme ihtiyacı çok yüksek ise başvuruyorlar.

Bu ihtiyaç daha çok da ‘60-80 arası yükselen komünist ve devrimci hareketi ezmek, bugün ise Kürt özgürlük mücadelesini ezmek için ortaya çıkıyor.

Cumhuriyet yüz yıl boyunca Müslüman olmayan halklarımız için demokrasi ve ulusal hakların gasbı, linç, katlim ve şovenist histeriyi kışkırtmak anlamına geldi.

Yüzyıllık süreç bir kez daha kanıtladı ki sosyalizmin proletarya enternasyonalizmi halkları ulusal ve inançsal özgürlük içinde bir arada tutabilir.

İşçi düşmanı Türk burjuva cumhuriyeti

Fehmi Çapan

Ekim Devrimi'nin yarattığı etki, her ülkedeki işçi sınıfında uyandırdığı sempati, her ülkede burjuvazinin sınıf mücadelesinden korkularını büyüttü. İdeolojik, politik ve örgütsel saldırılarını yoğunlaştırmasına yol açtı. Bu korkular ve endişeler CHF'yi işçi sınıfı içinde örgütlenmeye yöneltti. Kendisine bağlı kitle örgütleri kurdu ve bazı cemiyetlerin yönetimini ele geçirerek kendisine bağlamak istedi. TKP (resmi), Türkiye Umum Amele Birliği, Amele ve Esnaf Birlikleri, Türk İşçi Birliği gibi parti, cemiyet vb'leri bir dönem sonra istenilen sonuç elde edilemeyince kapısına kilit vuruldu.

Burjuva cumhuriyet sermaye ve büyük toprak sahipleri sınıfının temsilcisi olacağını henüz ulusal kurtuluş sürecindeyken öncülüğü elinde tutanların şahsında kanıtlamıştı.

M. Kemal ve çevresindeki kadrolar önce işçilerin sınıfsal varlığını yadsıyarak, burjuvaziyle kaynaşmış bir kitle olarak ilan etti. Sonra sınıf olarak varlığını yadsıyamadığı koşullarda örgütlenmesi ve eğitimini yasaklayarak, saldırılarını işçi sınıfı ve öncüsü üzerinde yoğunlaştırarak büyük bir hapisane yarattı. Sınıf, gerek öncülerıyla gerekse de kendiliğindenliğin bilinciyle hemen her fırsatta yaratılan hapishanenin duvarlarında gedikler açmaya çalıştı.

Türk ulusal mücadelesinde işçi sınıfı

1917'de Rusya'da Ekim Devrimi'nin patlak vermesinin ar-

dından Almanya'da Spartakistlerin önderliğinde 1918'de gelişen devrim ve 1919'da Macaristan'da gerçekleşen devrimler coğrafyamızda devrim ve sosyalizmin etkisini yükseltmişti. Diğer taraftan I. Emperyalist Paylaşım Savaşı'yla Osmanlı, topraklarının önemli bölümünü kaybetmiş, Anadolu'ya sıkışmıştı. İstanbul ve Anadolu İngiliz, Fransız, İtalyan emperyalistlerinin işgaline açılmış, Yunanistan da işgale dahil olmuştu.

1918'den itibaren sosyalizm idealinin yayılmasında ya da sosyalist partilerin kurulmasında ve faaliyete geçmelerinde ve işçi hareketinde ciddi bir canlanma oldu. 1919'da Hüseyin Hilmi (İştirakçi Hilmi) bu kez yeni kadrolarıyla daha ileri bir programla Türkiye Sosyalist Fırkası'nı (TSF) kurdu. Kısa sürede işçi sınıfında bir hareketlilik yarattı, örgütler oluşturdu. Şefik Hüsnü'nün başında

olduğu kesimler Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası'nı (TİÇSF) kurdu. İşçiler içinde örgütlenmek için de İstanbul İşçi Derneği'ni (İİD) faaliyete soktu. Lakin TSF'nin işçiler üzerinde muazzam etkiler yarattığını ve hegemonyasını kıramayacağını görünce TİÇSF ortak cephe kurmak için uğraştı. TSF bu öneriyi yanışmadı. TİÇSF daha sınırlı kesimlerle ilişki geliştirdi.

Anadolu'da da Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası aynı dönemde faaliyetliyeydi. Ayrıca Yeşil Ordu Cemiyeti adıyla bir nevi "İslam sosyalizmi" savunan bir örgüt kurulmuş, Mecliste de "Halk Zümresi" ismiyle örgütlenmişti. Çerkes Ethem bütün çevresiyle Yeşil Ordu'ya katılmışti. Mustafa Suphi'nin önderliğinde ve Komintern'in çabasıyla İstanbul ve Anadolu'da 15 komünist grup birleşerek Bakü'deki kongreyle 10 Ey-

lül 1920'de TKP'nin kuruluşu ilan etti. M. Kemal, Sovyet Rusya'dan destek almak için daha önce resmi, sahte TKP'yi kurdu. "Bu memlekette komünist parti kurulacaksa onu da biz kurarız" zihniyeti daha o zamandan yürürlükteydi. TKP'nin örgütlenmesine fırsat vermemek için Mustafa Suphi ve 14 yoldaşı katleldi. Diğer partilerin kapısına birer birer kilit vuruldu.

1919 yılının başından itibaren işçi hareketi yeniden canlanmaya başladı. Hem işgale karşı hem de ekonomik taleplerle mücadele gelişti. 1919 Mayısında İzmir'in işgali üzerine İstanbul'da işgale karşı düzenlenen mitinge işçiler katılmışti. 1919-23 yıllarında İstanbul, İzmir, Aydın, Edirne, Zonguldak ve Adana'da birçok grev gerçekteşti, yeni sendikal örgütlenmeler oluşturuldu.

Emperyalistlerin ve işgalci güçlerin şirketlerinde işçilerin iş bırakma, iş yavaşlatma ve sabotaj eylemleri gerçekteşti. Bu eylemler antiemperyalist ve işgal karşıtı bilincin ürünüydü. Reji işçileri, tünel, tersane, tramvay, Kazlıçeşme deri işçileri grevleri döneme damgasını vurdu. 1 Mayıs 1921'de Seyr-i Sefain, Şirket-i Hayriye, Haliç idaresinde çalışan gemiciler, deniz yolları ve tramvay işçileri çalışmayarak 1 Mayıs kutlamalarına katıldı. Grevler yıllar içinde devam etti. 1923 yılında da önemli grevler gerçekteşti: Zonguldak maden, Aydın şimendifer, İstanbul matbaa, tramvay, Terkos ve Şark şimendifer işçilerinin grevleri döneme damgasını vurdu.¹

Ekim Devrimi'nin yarattığı korku burjuvaziyi komplolar ve vahşice

¹ Emek Tarihi, Hz. A.H. Saygılı, Ceylan yayınları, s. 14,15; Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Tarihi, 6. Cilt, s. 1868

katliamlara yöneltmekle kalmadı. M. Kemal ve çevresi, burjuva önderlik sahte işçi örgütleri, sahte partiler kurarak da sınıf hareketinin gelişmesini kontrol altına almaya çalıştı. Hareketi yasaklayarak ya da ezerek yok edemediği koşullarda bu taktiğe başvurdu, ki bu Tatil-i Eşgal Kanunu'nda (TEK) olduğu gibi Osmanlı'dan devralınan bir yöntemdi. Osmanlı Mesai Fırkası, Türkiye Komünist Fırkası (Resmi), Amele Siyânet Cemiyeti, İstanbul Umum Amele Birliği ve bunlara bağlı örgütler, birlikler, sendikalar bunların en önemli örnekleridir.

Komünistlerin, emekçi solun ve Kürtlerin tasfiyesi

Türk burjuva cumhuriyetinin ilahına kadar ortalık düzlenmişti. Kemalistler, işgale karşı mücadelenin temel güçleri yoksul köylülerin temsilcilerinin de içinde örgütlendikleri köylülüğün temsilcisi Çerkes Ethem güçlerini ve köylü silahlı direniş hareketini ezmiş, işçi sınıfının temsilcileri Mustafa Suphi ve yoldaşlarını imha etmiş, direnişin halkçı, demokratik ve antiemperyalist karakterini darbelemiş, inisiyatif Türk burjuvazisinin ve toprak ağalarının temsilcisi M. Kemal ve etrafındaki kadroların eline geçmişti. Böylece adım adım iktidara tek başına el koymanın yolu açılmaktaydı. Sırada Kürtler vardı. M. Kemal'in hararetli savunucularından Yusuf Ziya Bey de Kürt isyanı örgütlemek suçlamasıyla karşısına çıkarılacaktı. Kurtuluşun temel dayanağı ve ulusal bağlaştığı Kürtler de temsilcilerinin arkadan hançerlenmesiyle² tecrit edilince

iktidar Türk burjuvazisi ve toprak ağalarının temsilcileri için elverişli hale gelmişti. Türk burjuva cumhuriyetinin ilanından önce işçi sınıfı ve öncülerine yaşatılanlar gelecekte yaşanacakların işaretlerini veriyordu.

İzmir İktisat Kongresi

17 Şubat- 4 Mart 1923 tarihleri arasında gerçekleşen İzmir İktisat Kongresi'nin hem İstanbul sermayesiyle Ankara hükümetini uzlaştırma hem de sermayenin çeşitli kesimleriyle çiftçilerle işçileri uzlaştırma işlevi vardı.³ Sermayenin çeşitli kesimleriyle, çiftçiler adına katılan grupların yanında işçi grubu adına "Milli Türk Ticaret Birliği" tarafından örgütlenen işbirlikçi İstanbul Umum Amele Birliği (İUAB) katılmıştı. Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası/ Aydınlık çevresi de dışarıdan işçi ve köylü delegelere yönelik aydınlatma faaliyetleri yürütmüştü.

Kongrede işçilerin önerisi olarak önemli kararlar alınmıştı: Sendikalaşma hakkı ve 8 saatlik iş günü, kadınlara doğum öncesi ve sonrası izin, işçilere ücretlerinin nakit olarak ödenmesi, asgari ücretin belirlenmesi, işçilere haftada bir gün izin verilmesi, 1 Mayıs'ın işçi bayramı olarak kabul edilmesi, hastalanan işçiye üç aya kadar yevmiyesinin ödenmesi. Ancak bunlar kağıt üstünde kalacaktı. Bu durum Türk burjuva önderliğinin iki yüzlülüğünü yansıtmaktadır. Hafta tatili ücreti, yıllık ücretli izin, çalışmayacak düzeyde hastalanan işçiye işletme tarafından tazminat ödenmesi, iş kazası geçiren işçinin hayatının güvenceye alınması gibi konular bur-

² Teoride Doğrultu-36, Temmuz-Ağustos 2009, s.17

³ Yüksel Akkaya, Cumhuriyetin Hamalları: İşçiler, 2. Baskı, Yordam Yayınları, s. 64

juvazi ve çiftçi olarak temsil edilen toprak ağaları tarafından kabul edilmedi. Sanayici, tüccar ve toprak sahipleri için alınan kararların hemen tümü hayata geçirildi.⁴

Sermayenin çeşitli kesimlerinin önerileri hemen dikkate alınıp hayata geçirilirken işçilerin taleplerinin dikkate alınmaması Kemalist rejimin burjuvazinin temsilcisi olmasıyla ilgilidir. M. Kemal ve çevresindeki kadrolar burjuvazi ve toprak sahipleri sınıfının kararlı savunucusudur.

İUAB, İzmir İktisat Kongresi'nde Türkiye Umum Amele Birliği'ne dönüştükten sonra hükümetin günde-

İktisat kongresiyle yüzünü batı kapitalizmine çeviren Türk burjuva önderliği daha kuruluş sürecinde Cumhuriyetin tüm imkanlarını kapitalist gelişmenin hizmetine yönelteceğinin ilan etti.

minde bulunmasına rağmen birçok sınıf işbirlikçi örgüt gibi bağlandığı sınıfın baskısından kurtulamamış ve kendisini feshetmiştir.

Türk Burjuva Cumhuriyeti'nin ilanı

1920'de kurulan "Birinci Meclis", bir direniş örgütüydü ve işgal karşıtı mücadeleye katılan bütün kesimlerin az çok yer edindiği çoğulcu ve kısmi demokratik bir karakter taşıyordu.

Fakat 1923'e gelindiğinde hükümet olmanın avantajlarını da kullanarak bir çeşit darbe yoluyla bütün rakiplerini bertaraf eden, muhalifleri de baskı altına alan M. Kemal ve çevresindeki kadrolar Birinci Meclis'in bu çoğulcu karakterini de tasfiye etti. Böylece 1923'de kurulan İkinci Meclis'te M. Kemal ve kadroları henüz süreç tamamlanmasa da egemenlik kurmuştu.⁵ Tek parti ve şeflik dönemi başlayacaktı.

İktisat kongresiyle yüzünü batı kapitalizmine çeviren Türk burjuva önderliği daha kuruluş sürecinde Cumhuriyetin tüm imkanlarını kapitalist gelişmenin hizmetine yönelteceğinin ilan etti. Zayıf burjuvazi emperyalist devletler ve şirketlerin yatırımlarını teşvik edecek bir yol izledi. Bunun yanında ulusal sanayiye geliştirebilmek için devlet kapitalizmine yöneldi.

Cumhuriyetin ilan edileceği 1923'de kabaca işçi sınıfının durumu şöyledir: Henüz sanayinin çok cılız olduğu keza nüfus mübadelesinin öncesinden başlayıp 1923-36 arasında devam ettiği koşullarda 1 milyon 200 bin Rum'un Yunanistan'a göç ettiği ve bunun büyük çoğunluğunun işçi olduğu göz önünde bulundurulursa durum daha iyi anlaşılır. 1923 yılında 12 yaş üstü sanayide 182 bin 955 işçi vardır, oranı % 3,4'tür; hizmet sektöründe 336 bin 299 işçi vardır, oranı % 6,4'tür. Tarım kesiminde genelde ücretsiz aile işçiliği yaygındır, bununla birlikte Çukurova ve Ege bölgelerinde her yıl sayıları 100 bini bulan ücretli tarım işçileri vardır. Belirtmek gerekir ki işçi sınıfının sayısı azdır.⁶

⁴ *DİŞK Tarihi 1. Cilt, DİŞK yayınları, s. 50*

⁵ *Emek Tarihi, s. 60*

⁶ *Yüksel Akkaya, s.61; Kaynak Timur Bulutay, DİE/İLO, 1995*

Takrir-i Sükûn Kanunu ile yaratılan baskı rejimi

Şubat 1925'te patlak veren Şeyh Said İsyanı'nı gerekçe gösteren M. Kemal, İ. İnönü grubu 4 Mart 1925'te Takrir-i Sükûn Kanunu'nu (TSK) çıkartarak tüm yurttaki sıkıyönetim ilan etti. Biri doğuda diğeri Ankara'da olmak üzere iki istiklal mahkemesi kurdu. Daha öncesinde mecliste olan tüm yetkiler cumhurbaşkanı ve hükümet elinde toplandı. "Toplumu susturma kanunu" olarak da nitelendirilen Takrir-i Sükûn Kanunu, Kürt isyanını bastırmanın keza aynı zamanda tüm toplumsal muhalefeti ezmenin de bir aracı oldu. Yanı sıra burjuva muhalefeti susturmanın ve sindirmenin fırsatına da dönüştürüldü. M. Kemal böylece kendi gibi düşünmeyen çevresindeki kadrolardan kurtuldu. Tek parti diktatörlüğü ve şeflik rejimi için uygun koşulları TSK'yla sağladı.

1924 Anayasasının birden fazla partiyi reddetmemesi üzerine Halk Fırkası'nın içinden çıkıp kurulan Terakki Perver Cumhuriyet Fırkası da bir yıl sonra kapatıldı. Gazeteler, dernekler, sendikalar da kapatılarak baskıdan nasibini aldı. 1920 yılından bu yana canlı olan işçi hareketi bas-

tırıldı. Amele Teali Cemiyeti (ATC), Aydınlık grubuyla 1 Mayıs 1925'te "1 Mayıs nedir?" başlıklı bir broşür dağıttığı için 38 kişi istiklal mahkemesinde yargılandı, 7-15 yıl kürek cezasına çarptırıldı. ATC, TSK ve Şeyh Said İsyanı'yla ilgili alınan önlemleri desteklediğini açıklamasına rağmen kapatılmadan kurtulamadı. Ancak bir yıl sonra mahkeme yoluyla tekrar açıldı; sonradan yine kapatıldı.

TSK'ya rağmen 1925 yılından itibaren az sayıda da olsa önemli grevler gerçekleşti. İstanbul Havagazı Şirketi, İstanbul Tramvay Şirketi, Zonguldak-Ereğli Kömür Madeni, İzmir Kuru Üzüm İmalathanesi işçileriyle Adana, Samsun ve Erzurum telsiz-telgraf memur ve işçileri grevler gerçekleştirdi. 1926 yılında Soma ve Bandırma demir yolu ve İstanbul liman işçileri ücret ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi talebiyle greve gitti. 1927'de ise burjuva cumhuriyetin kuruluş yıllarının en kitlesel ve en büyük grevleri yaşandı. En şiddetli geçen grev ve direniş; İstanbul liman işçilerinin direnişiydi. 3 bin işçi yıllardır alışmış oldukları çalışma düzenini değiştirip yeni bir düzen getirme ve kendilerini şirketin bağımlısı haline dönüştürme çabala-

rına karşı greve çıkmışlardı. Greve polis saldırınca direniş büyümüştü. İşçiler grev ve direnişten vaz geçiremeyince çatışmalar yaşanmıştı. Direnişin sonunda 15 işçi, 5 polis ölüerken, onlarca işçi yaralandı. 320 işçi tutuklandı, 33'ü istiklal mahkemesine sevk edildi. Bunun dışında İstanbul tütün rejisi işçileri de iş durdurdu, pazarlık sonucu taleplerinin önemli bir bölümünü kabul ettirdi. Fransız sermayeli Adana-Nusaybin hattında çalışan işçilerin başlattığı grev polis ve jandarma zoruyla bastırılınca grev kırıcılar vasıtasıyla hat-tan tren geçirilmek istendi. Buna izin vermemek için grevci işçiler, eşleri ve çocuklarıyla hatta yatarak trenin geçişine engel oldu. Jandarma hatta yatanların üzerine ateş açtı. Çok sayıda işçi yaşamını yitirdi, yaralandı.

1928'de de grevlerde artış oldu. Adapazarı Karasör İmalathanesi, İstanbul ve Edirne Demiryolu Şirketi, İstanbul Dokuma Fabrikası, Tütün İmalathanesi, Demir- Çelik İmalathanesi ve Tramvay Şirketi işçileri greve çıktı. 1924'ten 1928'e kadar sıkıyönetim döneminde grev dalgası sürdü.⁷

Takrir-i Sükûn Kanunu'nun sınırlarını zorlayıp, yasadaki boşluklardan yararlanarak mücadeleciler bir hattan ilerlemeye, grev ve örgütlenme yasaklarını, sınırlandırmalarını aşmaya yöneldi. Azalsa da, seyrelse de grevler 1936 yılına kadar devam etti. Türkiye'nin de derinden etkilendiği 1929 dünya ekonomik krizi döneminde grevlerin sayısı bir hayli düştü.

Grevleri, direnişleri ve işçilerin örgütlenmesini engelleyemeyen CHF

işçi hareketini engellemek için daha farklı yollara başvurdu. Bunlardan birincisi: örgütlenme ve grev yasaklarını daha da ağırlaştırmak; işçileri kendi denetimi altına alacak örgütsel ve ideolojik araçlara başvurmak oldu.

İş Kanunu, Cemiyet Kanunu

TSK, 1929 yılına kadar yürürlükte kaldıktan sonra kaldırıldı. Ancak işçi sınıfı ve emekçi sol hareket üzerinde yasaklamalar bir türlü dinmek bilmedi. Fiili yasakların, saldırıların yanında yasalarda boşluk ortaya çıktığında o boşlukları dolduracak düzenlemeler gecikmedi.

1926 yılında 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun (TCK) 201. maddesi; herhangi bir yolla zanaat ve ticaret serbestisinin engellenmesi durumunda yani işçinin şu veya bu nedenle işi durdurması durumunda 2 yıla kadar hapis ve 30-150 lira arası ağır para cezası ile cezalandırılmasını öngörü-yordu. Ancak bu yetmemiş olacak ki, Türk burjuva cumhuriyetinin kurucusu ve tek partisi CHF, 1933 yılında TCK'da yaptığı değişiklikle grev ve lokavtın cezasını artırdı, yasanın kapsamını genişletti, grev daha açık ifadelerle tanımlandı. Greve giden, grevi uzatan işçiye 6 aydan 5 yıla kadar hapis cezası öngördü. Kapitalist devlet ve patron yasalarla daha fazla kollandı; işçi patron karşısında savunma ve hak arama silahlarından tamamen yoksun bırakıldı.

1936 yılında çıkarılan İş Kanunu burjuva cumhuriyetin hem ilk hem de en kapsamlı özelliğe sahip yasasıydı. Burjuvazinin çıkarlarına o kadar çok uydu ki; 35 yıl uygulamada kalmış-

⁷ STM Ansiklopedisi, 6. Cilt, s. 1894

tır. Bu kanunun ideolojik-felsefi yanlarını CHF'nın Genel Sekreteri faşist Recep Peker şöyle açıklamıştı: “*Yeni iş kanunu sınıfçılık şuurunun doğmasına ve yaşamasına imkan verici hava bulutlarını silip süpürecektir.*”⁸ İşçinin burjuvazisiyle kaynaşmasını öngören, işçi sınıfının sınıf olarak varlığını yadsıyan yaklaşım bu yasa ile hazırlanmıştır.

Sendika ve toplu pazarlıktan söz etmeyen yasa grev ve lokavtı açıktan yasaklamıştı. “İşçi Mümessilliği”ni kabul eden yasa patrona, işçi sorunlarını iletme ve uyuşmazlığın ortaya çıktığı koşullarda işçi ve işveren arasında uzlaştırma işlevi yüklenmişti. İşçi mümessilliği 1963’de kaldırıldı. Yerine iş yeri temsilciliği mekanizması getirildi. 3008’in getirdiği bazı olumlu haklar ise; asgari ücret, işçi sigortalarının kurulması, kıdem tazminatı gibi koruyucu mekanizmaların oluşturulmasıdır.⁹

1923’de İktisat Kongresi’nde İşçi Bayramı olarak karar altına alınan 1

Mayıs, 1935’te ulusal bayramla ilgili yasada “Bahar Bayramı”na dönüştürüldü. Birçok madde kağıt üstünde kaldı.

Böylece diğer ülkelerin işçileriyle enternasyonal bağ oluşmaması için CHP önlemlerini almaktaydı.

1929 dünya ekonomik krizinin sonunda dünyada faşizm gelişmeye başladı. Türkiye’de bu gelişmelerden belli biçimlerde etkilendi. 1934’de çıkarılan “Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanunu” ile polise olağanüstü yetkiler verildi. 1936’da 1930 tarihli faşist İtalyan Ceza Yasası’nı emsal alan CHP, örgütlenme, düşünce ve düşüncelerini yayma hakkına ağır cezalar öngören 141 ve 142. ceza maddelerini yasalaştırdı.

Salt CHP’nin dışındaki partilerin haklarını ortadan kaldırmıyor, aynı zamanda faşizmden esinlenme korporatist sendika modeli “tek ve zorunlu sendikacılık” dışındaki sendikal örgütlenmeyi de yasaklıyordu. 141 ve 142. ceza maddeleri;

⁸ A.g.e, s. 56

⁹ A.g.e, s. 55-56; *Sendikalar Ansiklopedisi 1*, s. 510

“Bir sosyal sınıfın diğer sosyal sınıf üzerinde hakimiyetini tesis etmek”, “cemiyetin siyasi ve hukuki nizamını bozmak” gibi ağır yaptırımları kapsamaktaydı. 142. madde, “141. madde doğrultusunda propaganda yapanların ağır hapis cezasıyla cezalandırmalarını” öngörüyordu.

Sınıfsız, kaynaşmış kitleden milliyetçi Türk işçisine

M. Kemal, 1923 İzmir İktisat Kongresi’nde “*menfaatleri yekdiğerlerinden ayrılır; sınıf halinde değil; bilakis mevcudiyetleri ve muhassalai mesaisi yekdiğerine lazım olan sınıflardan ibaret*” görüyordu. “*Çiftçiler; sanatkarlar; tüccarlar; ameleler... Bunların hangisi yekdiğerinin muarızı olabilir.*”¹⁰

Türkiye’de sınıflar olmadığını farklı mesleklere sahip insanlar bulunduğunu ve bunların birbirlerinin karşısı değil, çıkarları ortak olan imtiyazsız kaynaşmış bir kitle oluşturduklarını savunur. CHF’nin 1923 ve 1927 tüzüklerindeki “hiçbir sınıfın hiçbir ferdin imtiyazını” kabul etmeyen hükümleri, işçi sınıfını mücadelesizliğe itmek için korportist sınıf işbirliği fikrini egemen kılmak istiyordu. Bu hükümler yasaklarla birlikte ele alınca, M. Kemal ve çevresindeki kadroların işçi sınıfına burjuvazi ve iktidarının hizmetçisi olma rolü biçtiği net şekilde açığa çıkıyor.

O nedenle işçi sınıfının örgütlenme ve hak arama eylemi olan grev hakkı çıkarılan bu yasalarla on yıllarca yasaklanmıştır. İşçi sınıfını örgütlemeyi temel alan ve toplumsal

kurtuluşun işçi sınıfının eylemiyle olacağını savunan komünistler ve komünist partiler ile emekçi sol hareket, burjuvazinin iktidarının hedefi olmuş, cumhuriyetin kuruluşundan günümüze sistematik ve sürekli olarak tutuklamalara ve infazlara maruz kalmıştır. Örgütlenme hakkı her vesileyle yasaklanmıştır. 1930’a kadar devam eden “sınıfsız, imtiyazsız ve tezatsız bir millet”¹¹ söylemi yerini “Milliyetçi Türk işçisi” söylemine bıraktı.

Bu hükümler yasaklarla birlikte ele alınca, M. Kemal ve çevresindeki kadroların işçi sınıfına burjuvazi ve iktidarının hizmetçisi olma rolü biçtiği net şekilde açığa çıkıyor.

M. Kemal, 20 Nisan 1931’de yayınladığı beyannamede -ki bu beyanname CHF’nin 1931 yılı programına olduğu gibi geçecekti- şöyle yazıyordu: “*milliyetçi Türk amelesi ve işçileri mevcudiyetleri ve emekleriyle Türk camiasının kıymetli uzuvlarıdır*”... “*Milliyetçi Türk amelesi ve işçilerin hayat ve haklarını göz önünde tutacağız. Say (emek) ile sermaye arasında ahenk tesisi ve bir iş kanunu ile ihtiyaca kafti hükümleri vaz’ı Firka’nın mühim işleri arasında görülür.*”¹²

CHF Genel Sekreteri faşist Recep Peker’in 16 Eylül 1931’de “Milli-

¹⁰ Teoride Doğrultu-36, s.18

¹¹ CHF’nin 1931 programı

¹² Y. Akkaya, A.g.e, s. 67-68; CHF Nizamnamesi ve programı 1931, s.33

yetçi Türk işçisi” argümanına, “milliyetçilik” ilkesine neden ihtiyaç duyduklarını itiraf etmektedir: “... milletimizin hususi seciyelerinin ve müstakfi hürriyetinin mahfuz kalması için her nereden gelirse gelsin ve her ne milliyette olursa olsun beynel-milliyecilik cereyanlarına kapılmanın milli menfaatler (karşılığı-bn) doğuracağına kanıyız. Her ferdimizin bundan dikkatle kaçınmasını lüzumlu görürüz. Program, iktisat kısmında amele ve işçilerimiz için milliyetçilik şartını zikre sebep olan esas fikir budur... Bütün dünyada görülen misallere bakarsak sınıflaşmak fikri insafsız, ihtirash ve hesaplı bir sınıfın mücadelesini ve bu vatandaşların mütemadi çatışmasını doğuruyor. Bu çatışma bir devletin yaşamasında ve tehlikelerden korunmasında en büyük kuvvet olan milli birliği ve milliyet fikirlerini yavaş yavaş tahrip ediyor. Bunun için de sınıflaşmayı reddedip, bunun yerine milletçe kitleleşmek fikrini müdafaa etmek gerekiyor.”¹³

9 Mayıs 1935’te toplanan CHP’nin 4. kurultayında kabul edilen yeni parti programınının 144. maddesinde işçi sınıfına düşman faşist anlayış yeniden ve daha net olarak ortaya konuyor: “İş anlaşmazlıkları, uzlaşma yolu ile buna imkan olmazsa devletin kuracağı uzlaştırma araçlarının yargıçlığı ile kotarılır. Grev ve lokavt yasak olacaktır. Ulusçu Türk işçilerinin hayat ve hakları ile bu esaslar içinde ilgileniriz. Çıkarılacak iş kanunlarımız, bu esaslara uygun olacaktır.”¹⁴

Cumhuriyetin kuruluş sürecinde işçi sınıfının nicelik olarak varlığının zayıflığı karşısında burjuva iktidarın gayreti abartılı hatta anlaşılmaz gelebilir. Lakin hızla gelişecek, nitelik olarak artacak bir sınıf olması nedeniyle, işçi sınıfının Türk devletinin ve burjuvazisinin engelsiz ve hızlı sermaye birikimini sağlayabilmesi ve zayıf olan Türk burjuvazisinin iktidarını kaybetmemesi ve işçi sınıfının devrimin motor gücü olmaması hedefi göz önünde bulundurulduğunda Kemalist iktidarın kaygıları anlaşılabilir.

Ekim Devrimi’nin yarattığı etki, her ülkedeki işçi sınıfında uyandırdığı sempati, her ülkede burjuvazinin sınıf mücadelesinden korkularını büyüttü. İdeolojik, politik ve örgütsel saldırılarını yoğunlaştırmasına yol açtı. Bu korkular ve endişeler CHF’yi işçi sınıfı içinde örgütlenmeye yöneltti. Kendisine bağlı kitle örgütleri kurdu ve bazı cemiyetlerin yönetimini ele geçirek kendisine bağlamak istedi. TKP (resmi), Türkiye Umum Amele Birliği, Amele ve Esnaf Birlikleri, Türk İşçi Birliği gibi parti, cemiyet vb’leri bir dönem sonra istenilen sonuç elde edilemeyince kapısına kilit vuruldu.

Tek parti iktidarı zaten temel haklarından yoksun olan işçilerin geride kalan haklarına saldırmaya devam etti. 2. Dünya Savaşı’nın gölgesinde yaşanan saldırılarla 1940 yılında çıkardığı Milli Koruma Kanunu ile çalışma süresini 11 saate çıkardı. Hafta tatilini kaldırarak çalışmayı

¹³ Y. Akkaya, Ag.e, s. 68; Recep Peker, CHF programının izahı, 1931

¹⁴ akt. Çağdaş Görücü, <https://www.calismatoplum.org/makale/tek-parti-doneminde-halkcilik-ve-sosyal-politika-solidarizm-ve-korporatizm-kavramlari-cercevesinde-1936-is-kanunu-hakkinda-bir-degerlendirme>

zorunlu hale getirdi. Erkeklerin askere çağrılmasıyla kadınlar ve çocuklar çalıştırıldı. Ücretleri de yüzde 50 oranında indirildi. Bu dönemde 2,5 milyon köylü ve işçi askere alındı. Sanayinin değişik kollarında 10 bin tutuklu ve hükümlü askere çağrılarak “Amele Taburu” oluşturuldu, zorla ve ücretsiz olarak çalıştırıldılar. Angaryanın yaygın olduğu bir süreç yaşandı. Bu uygulamaya karşı çıkan yüzden fazla sınıf bilinçli işçi ve aydın tutuklanıp ağır cezalara çarptırıldı. Açlık ve sefalet diz boyu yaşandı, kıtlık baş gösterdi. Milli şef hükümeti uyguladığı politikalarla savaşa girmekten beter etti.¹⁵

Tüm bu ağır faturanın temel bir nedeni de aynı dönemde iktidarın Alman emperyalizmiyle geliştirdiği siyasi ve ticari ilişkilerdir. Hitler faşizminin desteklenmesi, Alman ordusunun bir kısım ihtiyaçlarının Türkiye tarafından tedarik edilmesi ve savaş yıllarında işçi sınıfı ve köy-

lülük üzerindeki sömürünün bir kaç misli artırılması kıtlığın, açlığın yaşanmasına yol açtı. 2. Dünya Savaşı nedeniyle uygulanan sıkıyönetim 1947 yılının sonuna kadar devam etti.

1923’ten 1946’ya kadar ki dönemde işçi sınıfının hemen hemen tüm nefes boruları kesilmiş, örgütlenme hakkı gasp edilmiş, direnmesi ve greve başvurması yasaklanmış, sosyalist öncüyle kurmak istediği bağdarbelenmiş, CHP (1935 kurultayında “Fırka” ismi terk edilerek “parti” ismi kullanılmaya başlandı) kuşatmasıyla devlete bağlanmak istenmiş, polis zoruyla nefessiz kalmıştır. Lakin en küçük fırsatını bulduğunda örgütlenmek ve grev-direnış hakkını kullanmak için harekete geçmiştir. Yasaları zorlamış, burjuvaziye biat etmeyeceğini göstermiştir. Yaşanan sınırlı örnekler bunu göstermiş, tarihin ilerleyen diliminde başka örneklerle de göstermeye devam etmiştir.

¹⁵ *Emek Tarihi*, s.72-73

Kemalizm emekçi sınıflara düşmandır

Arif Çelebi

İktisat kongresinde sendika hakkı, 8 saatlik iş günü, kadınlara doğum öncesi ve sonrası 8 hafta ve her ay üç gün izin verilmesi, ücretlerin asgari geçimi esas alması, fazla mesainin iki kat ücretlendirilmesi gibi işçilere dönük bir dizi olumlu karar alınmıştı. Ne var ki, bu kararların bir teki bile hayata geçmedi. Bir İş Kanunu bile ilk kez 1936'da çıkarıldı. Bu tarihe kadar hiçbir kurala bağlanmadan işçilere keyfi çalışma koşulları dayatıldı. 1936 İş Kanunu ise işçilerin haklarını tanımak için değil, işçiler arasında giderek artan hoşnutsuzluğa set çekmek içindi.

Eğer emperyalist işgale karşı tutum alan sınıfları kişilerde cisimleştirirsek bunların Türk ticaret burjuvazisi ve toprak ağalarını temsilen M. Kemal, Kürdistan toprak beylerini ve Kürt ulusunu temsilen Yusuf Ziya, Türk yoksul köylülerini temsilen Çerkes Ethem ve işçi sınıfını temsilen M. Suphi olduğunu söyleyebiliriz.

M. Kemal, önce hem işgale karşı silahlı direnişin başlatıcılarından hem de padişah ve işgal yanlısı ege-men sınıfların önderlik ettiği gerici ayaklanmaları bastırarak direnişe kurtuluş savaşı hüviyeti veren Çerkes Ethem'in liderliğindeki gerilla ordusunu dağıttı. Çerkes Ethem ülkeyi terk etmek zorunda kaldı. Yine aynı sıralarda Ekim Devrimi'nin etkisiyle İstanbul ve Anadolu'da esen sosyalizm rüzgarının sayıca çok cılız

ama örgütlendiğinde yoksulluktan kırılan Anadolu insanına umut verecek olan işçi sınıfının liderlerini Karadeniz'de boğdurttu. Bu aynı zamanda işçi sınıfı ve yoksul köylülüğün ittifakına vurulmuş bir darbeydi.

İşçi sınıfı ve yoksul köylülüğün devrimci dinamiklerinin tasfiyesinden sonra sıra Kürtlere gelmişti. M. Kemal'in en hararetli savunucularından Bitlis mebusu Yusuf Ziya Bey de Kürt isyanı örgütlemek suçlamasıyla kurşuna dizilecekti. Böylece Kürt-Türk ittifakının da canına okunuyordu.

1919-1925 arasındaki bu altı yıl Türk ticaret burjuvazisi ve toprak ağalarının emperyalist işgalden kurtuluş savaşının ana kitlesini meydana getiren yoksul köylülerle işçilerin liderliğini ezerek; kurtuluşun temel dayanağı ve ulusal bağlaştığı, Kürt

ulusunun temsilcilerini arkadan hançerleyerek hegemonyasını inşa ettiğine tanıklık ediyordu.

Bu süreç, aynı zamanda Kurtuluş Savaşı'na halkçı ve demokratik nitelik kazandıran unsurlar tasfiye edildikçe demokratik ve halkçı muhtevanın yerini giderek koyu bir gericiliğe bıraktığını gösterir. Böylece sendika kurma, örgütlenme ve basın hürriyetinden (1923 İktisat Kongresi) her türlü demokratik hak ve hürriyetin faşist Tahrir-i Sükûn Yasası'yla lağve edildiği döneme gelindi. Kürt ulusuyla ulusal haklarına saygı temelinde "öz kardeşlik" birliğinden "Saf Türk soyundan olmayanların bu memlekette tek hakları vardır; hizmetçi olma hakkı, köle olma hakkı"¹na¹ gelindi. Bu anlayış sadece Türk olmayanların değil, Türk milliyetinden köylü ve işçilerin Türk egemen sınıflarına hizmetçi ve köle yapılması amacını ifade ediyordu aynı zamanda.

Sınıfsız Kaynaşmış Kitle

"Bence bizim milletimiz yekdiğerinden çok farklı menâfi (faydalar)

takip edecek ve bu itibarla yekdiğerleriyle mücadele halinde buluna gelen muhtelif sınıfa malik değildir. Mevcut sınıflar yekdiğerinin lazım ve melzumu mahiyetindedir"² diyor-du M. Kemal, 1923'de. İzmir İktisat Kongresi'nin açılış konuşmasında da, "Bil'akis mevcudiyetleri ve muhasala-i mesaisi (çalışmanın elde edilen sonuçları itibarıyla) yekdiğerine lazım olan sınıflardan ibaret-tir... Çiftçiler, sanatkarlar, tüccarlar, ameleler... bunların hangisi yekdiğerinin muarızı olabilir"³ diyerek benzeri fikirlerini ifade ediyordu. Aynı kongrede ikinci konuşmayı yapan İktisat Vekili Mahmut Esat Bey de "Dün olduğu gibi bugün de bizde iktisadi manasıyla mutebellir bir sınıf meselesi mevcut değildir. Bizde tüccar da, çiftçi de, sanayi erbabı da, amale de hülasa (özetle) bütün iktisat amillerimiz doğrudan doğruya yabancı sermayenin esiri ve hizmetkarlarıdır. Bütün bu iktisat zümrelerimizin birleşmesi, kendilerini teşkilata bağlaması lazımdır"⁴ diyor-du. Türkiye'deki sınıfların birbirleriyle

çelişki içinde olmadığı, aksine birbiri için gerekli olduğu ve bu nedenle bir arada örgütlenmeleri gerektiğine işaret eden korporatif görüşler daha 1920'li yılların başında egemen sınıf ideolojisi olarak yükseltiliyordu.

Halk Fırkası Nizamnamesinin (1923) 2. maddesinde “*Halk Fırkası nazarında halk mefhumu, herhangi bir sınıfa münhasır (sınırlanmış) değildir.*”⁵ deniliyordu. 1931’de de M. Kemal, “*Türkiye Cumhuriyeti halkını ayrı ayrı sınıflardan mürekkep (oluşmuş) değil ve fakat ferdi ve içtimai hayat için iş bölümü itibarıyla muhtelif mesai erbabına ayrılmış bir camia telakki etmek (saymak, kabul etmek) esas prensiplerimizdendir*”⁶ diyordu. Bu görüş 1935 CHF kongresinde “*Temel ilkelerimizden biri, Türkiye Cumhuriyeti halkını çeşitli sınıflardan oluşan bir topluluk olarak değil, Türk halkının bireysel ve toplumsal hayatı için gerekli olan iş bölümü uyarınca çeşitli mesleklere ayrılmış bir topluluk olarak kabul etmektir. Fırkamızın hedefleri sınıf çatışması yerine toplumsal düzeni ve dayanışmayı gerçekleştirmek, menfaatler arasında uyum sağlamaktır.*”⁷ biçiminde ifade ediliyordu. 1938 CHF olağanüstü kurultayında ise M. Esat Bozkurt, “*Siyasal, sosyal ve ekonomik görünümünden biz ayrı ayrı bir sınıf ve zümre kabul etmiyoruz. Belki başka yerlerde bu sınıf ve zümre farkı, daha açık bir deyimle bir insan farkı bahse mevzu olabilir. Fakat Türk ulusunda asla...*” diyor ve “*ülke birliği içinde sınıfsız zümresiz Türk ulusu*”ndan⁸ söz ediyordu.

İzmir İktisat Kongresi’nde kabul edilen Misak-ı İktisadi esaslarınının 11. maddesinde “*Türkler hangi sınıf ve meslekte olurlarsa olsun, candan sevişirler*”⁹ deniliyordu. Kemalizm tarihi

aynı zamanda bir yönüyle bu “candan sevişme” sahtekarlığına dayalı bir sınıf ideolojisinin her türlü yöntem ve araçla inşa edilmesinin de tarihiydi.

Köylüler Yekpare Miydi?

İktisat kongresinde işçi sınıfı adına sunulan “amele sınıfının teklif ettiği esaslar”da o günkü köylülük şöyle tarif ediliyordu: “*Bazı taraflarda, bütün bir ülkeye, bir sancak dahilinde arazinin heyet-i mecmuasına tesahub eden (sahip çıkan) beyler olduğu gibi, binlerce köylüler de arazide mahrum bir esir hayatı geçirmektedir. Ekseriyet semtine bile uğramayan şehirli akar sahiplerine ait büyük çiftlikler vardır. Köylülerimizin en büyük kısmı ihtiyacın altında araziye sahiptir ve çok defa bunu bile işletecek vesaitten mahrumdur. Ve bunların çoğu da borç içindedirler. Fakir köylülerin istismarına neden olan muhtelif ortaklık ve yarıcılık usulleri tatbik edilmektedir.*”¹⁰

1920’lerin başında “candan sevişen” toprak ağaları, tefeci tüccarlarla, küçük ve orta köylülerin, topraksızların manzarası böyleydi. O yıllarda tarım sektörü çalışan nüfusun yüzde 80’ini oluşturuyordu.

M. Kemal, 7 Şubat 1923’teki Balıkesir nutkunda toprak-köylü sorununa yaklaşımını şöyle izah ediyordu: “*Biliyorsunuz ki memleketimiz çiftçi memleketidir, o halde milletimizin azim ekseriyeti de çiftçidir. Bu böyle olunca buna karşı büyük arazi sahipleri hatıra gelir. Bizde büyük araziye kaç kişi maliktir? Bu arazinin miktarı nedir? Tahkik edilirse görülür ki, memleketimizin vüsatine (genişliğine) nazaran hiç kimse büyük araziye sahip değildir. Binaenaleyh bu arazi sahipleri de himaye edilecek insanlardır.*”¹¹

Bu konuşmasıyla M. Kemal toprak ağaları sınıfının çıkarlarının kararlı savunucusu olacağına kuvvetli işaretlerini vermişti. Oysa o dönemde köylünün ezici çoğunluğu Hitit döneminden beri süregelen ilkel araç ve yöntemlerle toprağı işler, önemli bölümü topraktan yoksun aç biilaç, bir nevi esir hayatı yaşarken nüfusun çok küçük bölümü muazzam büyüklükte toprakları elinde bulunduruyordu. “1920’ler Türkiye’sinin tarım kısmında birkaç bin büyük arazi sahibi ile bir milyonu aşkın köylü ailesi bulunmaktaydı. Büyük arazi sahiplerinin bir kısmı topraklarını kapitalist, bir kısmı feodal benzeri üretim ilişkileriyle işlemekteydi. Bir kısmı da kentlerde yaşayan “absentee” toprak ağalarıydı. Köylülerin önemli bir bölümü, tarihsel süreç içinde mülksüzleştirilmişlerdi ya da mülk sahibi olamamışlardı.¹²

Çoğunlukla feodal sömürü temelinde işletilen büyük toprak sahipliğine yoksul ve topraksız köylülerin sefil yaşam tarzına son vermenin koşulları doğmuştu. Emekçi sınıfların toplumsal talebi bu yöneydi. Eski rejim yıkılmıştı, şimdi “hakimiyet kayıtsız şartsız milletin”di. Ne var ki, Türk tefeci-tüccar burjuvazi ve toprak ağaları ittifakına dayalı yeni egemen sınıfın bu yönde hareket etmesi beklene mezdi. Bu ittifakın lideri M. Kemal, halkı berbat bir yoksulluk, koyu bir cehalet ve ilkel koşullarda yaşamaya mahkum eden toplumsal koşulları korumayı kendine vazife bildi, tam da Balıkesir konuşmasında ifade ettiği gibi padişah mülkleri dışında kalan eski mülkiyet biçimlerini medeni kanun ve “cumhuriyet devrimleri” örtüsü altında himaye etti.

1924 Anayasasında “*Değer pahası peşin verilmedikçe hiçbir kimsenin*

malı istimlak ve mülkü istimlak olunamaz”¹³ (madde 74) denilerek arazi sahipleri koruma altına alındı. 1924 Kadastro Kanunu ve arazi konusunda özel mülkiyet rejimini pekiştiren 1924 Medeni Kanunu ile geniş tarım alanları üzerinde fiili denetim kurmuş olan güçlü ailelerin bunları tapuya kaydettirme olanağı doğmuştu. 1929’da ise “*umar, iltizam gibi kurumlarla ilgili olarak Osmanlı Hükümetinin geçmiş yüzyılda içinde çeşitli ailelere vermiş olduğu ve geniş tarımsal alanlara tasarruf hakkı sağlayan belgeleri, bu alanların 1926 Medeni Kanun çerçevesinde özel mülk olarak tapuya kaydettirmesi için yeterli*”¹⁴ sayan bir kanun kabul edildi. Eski sahiplik biçimlerinin kanunen koruma altına alınması bir yana, kadastro bulunmayan bir ülkede, Osmanlı tasarruf belgelerinde belirtilen sınırlar muğlak iken, nüfuzlu toprak beylerinin fiilen sahip olduklarından çok daha büyük bir toprak parçasını hukuki mülkiyet altına alacağı açıktı. Aynı zamanda bu kanun Ermenilerden ve Rumlardan kalan on milyonlarca dekarlık arazinin büyük toprak sahiplerince mülk edinilmesinin yolunu açmıştı. Çağlar Keyder’in yaptığı bir hesaba göre Batı Anadolu’da Rumlardan kalan arazi o bölgedeki ekilebilir arazinin yüzde 15’ini oluşturuyordu.¹⁵ Tek başına bu bile büyük toprak sahiplerine kol kanat germinin ne anlama geldiğini gösteriyordu.

Kemalistlerin büyük toprak sahipleri sınıfının çıkarlarını böylesine militanca savunmalarının sonucu küçük ve yoksul köylünün ilkel-sefil-cahil yaşam tarzı biraz olsun iyileşmek yerine daha da kötüleşmiş, büyük toprak sahiplerinin elindeki toprak giderek daha çok artmıştır.

Rozaliev'e göre "Birinci Dünya Savaşı başlangıcına doğru büyük toprak sahibi ağalar (köy nüfusunun yüzde 1'i) tüm işlenen toprakların yüzde 39.3'ünü, küçük toprak ağaları ve zengin köylüler (yüzde 4) toprakların yüzde 26.2'sini ellerinde tutuyorlar, köylü ailelerinin (köy nüfusunun yüzde 95'i) payına ise işlenen toprakların yüzde 34.5'i kalıyordu. Kemalist devrimden sonra, toprağın büyük toprak sahipleri elinde yoğunlaşması önemli oranda hızlanmıştır."¹⁶ Aynı yazar, 1930'ların başlarında Türkiye'de işlenen arazilerin yüzde 40-50'sinin büyük toprak sahiplerinin elinde olduğunu belirtiyor.

Bir başka Sovyet araştırmacısına göre 1920'li yılların sonunda Türkiye'de kırsal ailelerin yüzde 5'i tarımsal arazilerin yüzde 65'ine sahipti. Keza bir Türk yazarın 1932'de yazdığına göre 33 bin büyük arazi sahibinin 8 milyar hektar arazisi vardı ve bu aileler ekili alanların yüzde 35'ini denetlemekteydi.¹⁷

Y. S. Tezel'in yaptığı hesaplara göre ise 1940'larda kırsal ailelerin yüzde 1'inden azı tarımsal alanların yüzde 20'sini elinde bulunduruyordu.¹⁸ Nereden bakılırsa bakılınsın, arazi küçük bir azınlığın elinde yoğunlaşmıştı ve bu hiç de azımsanacak düzeyde değildi.

Emekçi köylüler aleyhine gelişmeleri başka örneklerle de göstermek mümkündür. İşlenen tarla alanı 1926'da 11 milyon hektardan 1950'de 15 milyona çıkmıştır. Kullanıma açılan toprak neredeyse yarı yarıya çoğaltılmışken, buna bağlı olarak hiç toprağı olmayan ailelerin oranı azalacağına yükselmiş, 1927'de yüzde 17'den 1950'de yüzde 20'ye çıkmıştır.¹⁹ 1950 yılı tarım

sayımı sonuçlarına göre 314 bini daimi olmak üzere 1 milyonu aşkın tarım işçisi vardı. Kırsal ailelerin yüzde 62'si tamamen kendine ait arazilerde çalışıyordu. Ama bunların ezici çoğunluğu 6 hektardan az toprak işliyordu ve bu kendi başına sefil bir yaşamı biteviye sürdürmekten öte bir anlam taşıymıyordu. Kırsal kesimin yüzde 18'i de kısmen kendi toprağında kısmen de başkasının arazisini çeşitli ortaklık ve yarıcılık yöntemleriyle işlemekteydi. 1920'lerde toprak dağılımındaki dengesizlik ne ise 1940'ların sonunda biraz daha bozularak devam etmişti.

Nereden bakılırsa bakılınsın, arazi küçük bir azınlığın elinde yoğunlaşmıştı ve bu hiç de azımsanacak düzeyde değildi.

Tarım teknikleri bakımından da Kemalistlerin döneminde köylülerin ezici çoğunluğu bakımından herhangi ciddi bir iyileştirmeden söz edilemez.

1920'lerin başında Türkiye'nin birçok bölgesinde üretim hala tarih öncesinden kalma teknikler, araç ve gereçlerle yapılmaktaydı. İç bölgelerde kullanılan saban, neolitik çağdaki gibi, ucuna çakmak taşı cinsinden sert bir sivri taş takılmış kanca biçimli bir odun parçasıydı. Yapay gübre bilinmiyordu. Tohum ekme işi ve hasat elle yapılıyordu. Altı taşlı ilkel bir döven kullanılıyor, tanenin sapından ayrılması için, binlerce yıl öncesinde olduğu gibi rüzgardan yararlanılıyordu. Bir Hitit köyündeki buğday üretiminin 1920'lerin başın-

daki Anadolu'dan farkı yoktu.* Var olan 1000 traktör de Ege, Marmara, Akdeniz'deki büyük toprak sahiplerinin elindeydi. Demir pulluk sayısı bile yalnızca 211 bindi. Buna karşın 1 milyon 187 bin kara saban vardı. 1950 yılına gelindiğinde Hitit köyündeki buğday üretim biçimi yerli yerinde duruyordu.

Traktör sayısı 1944'de 956'ya kadar düşmüş, ABD yardımlarının aktığı 1948 yılında bile 1930'dakinin (2000) altında (1756) kalmıştı. Demir pulluk sayısı 1944'de 430 bine çıkmıştı ama kara sabanın sayısı da neredeyse iki milyona (1.803.000) dayanmıştı. Bu ilkel üretim koşullarının sonucudur ki, 1946-50'deki 3 milyon 2 yüz 58 bin ton olan yıllık buğday hasadı 1914'deki üretim düzeyini (3.400.000) hala yakalayamıyordu. Tahıl ekiminin tarla alanlarının ürün gruplarına oranı hiç değişmediği de (1928'de %88, 1948'de de %88) düşünülürse²⁰ orta, küçük, az topraklı ya da topraksız köylülerin bütün bu dönem boyunca nasıl feci bir yoksulluğa, cehalete, perişanlığa, ilkelliğe mahkum edildiği daha iyi anlaşılır.

1943 yılında Tarım Bakanı Hatipoğlu'nun mecliste yaptığı konuşma Kemalizm yılları boyunca "candan sevişme"nin nasıl bir şey olduğunun itirafıydı: *"Bu geniş yurt içinde yer yer toprağı kendisine yetmeyen ve topraksız insanlar da vardır. Bunların sebebi toprağın benimsenmesindeki elverişsizlik vardır; toprağın kullanımında elverişsizlik vardır. Mevcut olan arazinin rasyonel bir surette istismarı henüz ele alınmamıştır. Yurdumda büyük mülk sahipleri vardır; şehirde otururlar. Mülklerin semtine uğramazlar; arazileri bomboştur. Öte yandan emeğini toprağı dökmek isteyenler durmaktadır. Sonra memlekette büyük toprak sahipleri vardır. Bunlar topraklarını bizzat işletmezler, bu işe sermaye koymazlar, toprağın başına geçmezler, fakat köylü ile ortakçılık yaparak hususi menfaatlerini temin ederler... Topraklar boş ve atıl... Sermayesiz... Tekniksiz... Sadece ortakçı köylü emeğı ile (işlenmektedir)."*²¹

1923 İktisat Kongresi'nde işçi temsilcilerinin tarımsal alana dair yaptığı tarifile 1943'de tarım bakanının yaptığı arasındaki çarpıcı benzer-

lik Kemalistlerin 20 yılda tarımsal alandaki derin eşitsizlik, ilkel üretim araçları kullanımında ve feodal, yarı feodal üretim ilişkilerinde dişe dokunur hiçbir iyileşme yaratamadığını göstermektedir.

Kemalistlerin toprak ağaları sınıfı ile halk düşmanlığı temelindeki işbirliği öyle bir düzeydedir ki; sırf toprak ağalarının çıkarları zedelenmesin diye genel ekonomik durumun iyileştirilmesi bakımından atılması zorunlu en basit adımlar bile atılmamıştır. Hükümet- toprak ağaları- köylülük arasındaki ilişkinin içeriğine dair CHP'nin yetkililerinden Şükrü Kaya'nın Mecliste yaptığı konuşma çok çarpıcıdır: *“Devlet metruk arazi diye muhacire veriyor. Onlar da imar ediyorlar. Sonra herhangi bir sahibi çıkıyor ve diyor ki, bu benim mülkümdür. Tapusunu gösteriyor ve muhaciri sokağa atıyor. Böyle kaç tane arazi sahibi çıkmıştır. Ne kadar metruk arazi imar edilmişse bunların hepsinin sahibi çıkmıştır. Gedikalat körfezinde yerli halk bataklığı kuruttu. Burada sıtma vardı. Bunlar her türlü bataklığı kuruttular ve yerleştiler. Ektiler, biçtiler, çalıştırdılar, kanallar açtılar. Bir zat geldi bu toprakların kendine ait olduğunu söyleyerek bunları buradan çıkarttı. Halk yine topraksız kaldı. Dağlara sığındılar. Çalı çırpı toplayarak geçimye başladılar.”*²²

İnönü iki yıl sonra manzarada bir değişiklik olmadığını şu sözlerle ifade edecektir: *“Yurdumuzda topraksız çiftçinin sayısı, her tasavvurun üstündedir. En ziyade toprağı taksim edilmiş yerlerimizde bile köylünün yarısına yakın bir miktarı topraksızdır. Başkalarına ait topraklar üstünde, çok fena şartlar içinde ve çok verimsiz olarak çalışmak mecburiyetindedirler.”*

Toprak Reformu Neden Yapılmadı?

1928 yılında Meclis açılışı konuşmasında M. Kemal hükümete *“Toprağı olmayan çiftçilere toprak tedarik etmek meselesiyle ehemmiyetli olarak uğraşmaları”* çağrısında bulunmuştu. M. Kemal özellikle doğu illerinden söz etmişti. Amaç toprak dağıtmak değil, Kürdistan'daki isyancı aşiretlerin ileri gelenlerinin ekonomik gücünü kırarak onları topraklarından sürgün etmek ve böylece politik gücünü yok etmektir. Bu bir sömürgeleştirme siyasetiydi ve hiçbir ilerici-halkçı içerik taşııyordu. M. Kemal'in talimatı doğrultusunda 1929 yılında *“Şark mıntıkası dahilinde muhtaç çiftçilere”* arazi dağıtılması için kanun çıkartıldı. Kanun gereği isyan bölgelerinde büyük toprak sahiplerine ait araziler topraksız köylülere dağıtmak üzere kamulaştırılacaktı.

Şeyh Sait İsyanı'nın ardından başlayan bu tip girişimler 1930 Ağrı İsyanı'ndan sonra yeni bir boyut kazandı. 1934 yılında *“İskan Kanunu”* Meclisten geçirildi. Kanunun 10. maddesinde şöyle deniyordu: *“Reis, bey, ağa ve şeyhlere ait olarak tanınmış, kayıtlı, kayıtsız bütün gayrimenkuller devlete geçer. Bu gayrimenkuller muhacirlere, mültecilere göçebelere, nakil olunanlara, topraksız veya az topraklı yerli çiftçilere dağıtılıp tapuya bağlanır.”*²³ Bu içerikte bir kanun maddesi ancak bir ihtilalin eseri olabilirdi. Reis, ağa, bey, şeyh vb. ait topraklara karşılıksız el konulacağı belirtiliyordu. Fakat ne gariptir ki, bu kanuna oy verenlerin başında Emin Sazak, Cavit Oral, Adnan Menderes gibi Türkiye'nin en büyük toprak ağaları, beyleri vardı. O dönem büyük

mülklerin toplam alanı yüzde 1, Orta Anadolu'da yüzde 6'ydı. Büyük mülk toprakların asıl yoğunlaştığı yerler Güneydoğu ve Akdeniz'di. Güneydoğu'da büyük mülk arazilerin işlenen toplam alana oranı yüzde 59, Akdeniz'de yüzde 33'tü. Aynı oran Marmara'da yüzde 25 ve Ege'de yüzde 16'ydı. Kanuna esasen konu edilen bölge Doğu Anadolu'da ise bu oran bunlardan çok daha düşük, yüzde 13 seviyesindeydi.²⁴ Akdeniz, Ege ve Marmara'da büyük mülkler biçiminde toprak yoğunlaşması Doğu Anadolu'nun çok üstündeydi. Ama kanun Kürtlere özellikle de belirli bir bölgeye yönelik olarak çıkarılmıştı. Batı'da Osmanlı'dan kalma tımar ve iltizam kağıtları bile

Ama kanun Kürtlere özellikle de belirli bir bölgeye yönelik olarak çıkarılmıştı.

tapu için yeterli iken Kürtlerin, daha doğrusu isyancı Kürtlerin topraklarına el konuyordu. Görüleceği gibi, bu kanun feodal toprak mülkiyetine, büyük toprak sahipliğine, reis, bey, ağa ve şeyhlere karşı değil, isyancı Kürt reis, Kürt bey, Kürt ağa, Kürt şeyhlerin topraklarını gasp etmeye dönük gerici, sömürgeci bir girişimdi. Bu kanun çerçevesinde 48 bin yerli topraksız aileye toprak dağıtılması yanında, kolonyalist bir mantıkla 41 bin göçmen aile de toprak verilerek bölgeye yerleştirildi.

Sonraki yıllarda Türkiye genelini kapsayan toprak reformu girişimleri zaman zaman gündeme geldi. 1935 yılında kabul edilen CHF programına "Her Türk çiftçisini yeterli toprak sahibi etmek... Topraksız çiftçiye

toprak dağıtmak için istimlak kanunları çıkarmak lüzumludur" maddesi eklendi. 1937 yılında, anayasanın, kamulaştırma bedelinin peşin ödeneceğine dair 74. maddesi değiştirildi. İçişleri Bakanı Şükrü Kaya, toprak reformunun zaruretini 1937'de Mecliste yaptığı konuşmada şöyle dile getiriyordu: "18 milyon Türkün 15 milyonu çiftçidir. Bu 15 milyonun çoğu kendi toprağında çalışmaz. Muğla vilayetinin Köyceğiz kazası tamamıyla çiftlik ağalarının elindedir. Hükümet konağı bir çiftlik ağasının tarlası içindedir. Köylünün zerre kadar toprağı yoktur ve ağaların tarlasında çalışır. Muğla'nın yarı çiftçisi topraksızdır. Çalışmayan ağa oturur, köylü çalışır. Antalya'da da böyledir. Şark vilayetlerinde de böyledir" der ve devam eder: "Topraksız çiftçi kendi topraklarında el emeğine kendi hakim olmazsa bu memlekette daha ne yapmak istiyoruz? Bu inkılabın yeri ve şerefi olur mu? Kendi vatandaşını topraksız bırakıp şu veya bu materyal idealler peşinde koşmak kendi kendimizi aldatmak değil midir?"²⁵

Peki, ne oldu? İnkılap yer ve şeref kazandı mı? Vatandaş aldatılmaktan kurtuldu mu? Sonuç tam bir hiç oldu. Başka türlü de beklenemezdi zaten. Şükrü Kaya, Muğla milletvekiliydi. Onu Meclise gönderen de o yörenin toprak ağaları değil miydi? Dahası Adana, Mersin, Antalya, İzmir, Manisa, Eskişehir, Balıkesir vb. illerin toprak ağaları bizzat M. Kemal'in de isteğiyle Meclise atanmışlar mıydı? (Bazıları buna "seçim" diyor; gerçekte yapılan, M. Kemal'in tek seçici olduğu bir atamayıdı.)

1920-50 aralığında milletvekillerinin yüzde 25'i serbest meslek sahibiydi. Bunların da üçte biri ticaretle

uğraşan ya da büyük arazi sahiplerinin çocuğuydu. Milletvekillerinin yüzde 10'u tüccar ve yüzde 7'si büyük arazi sahibiydi. Geriye kalan yüzde 47'de yüksek bürokrasiden gelmeydi.²⁶ Bu meclisten halk yararına bir kanun çıkarması beklenebilir miydi?

Ya M. Kemal? O salt ideolojik-politik olarak değil sahip olduğu mülk çeşitliliği ile de toprak ağası-tefecitüccar-sanayiciyi kendinde birleştirmişti. En büyük toprak sahiplerinden biri olan Emin Sazak'ın 70 bin dönüm, bir başkası olan Adnan Menderes'in 60 bin dönüm toprağı vardı. M. Kemal'in sahip olduğu arazi ise 300 bin dönümdü. Bunun dışında birer bira, malt, tuz, soda ve gazoz, deri, ziraat aletleri ve demir fabrika ve atölyeleri, yoğurt ve şarap imalathaneleri, değirmen ve mandıraları, bir çeltik fabrikasında yüzde 60 hissesi vardı. 13 bin 100 baş koyun, 443 baş sığır ve 69 ata sahipti. 16 traktörü, 13 biçerdöveri ve harman makinesi, 5 kamyon ve kamyonet, bir deniz motoru, 2 binek

otomobili vb. ona ait mülkiyet arasıındaydı.²⁷

Böyle bir meclis ve böyle bir “ebedi şef”in olduğu yerde toprak reformunun hayata geçmeyeceği açıktır. 1937-1938'de lafi edilip rafa kaldırılan toprak reformundan sonra 1945'de “çiftçiye toprak dağıtılması ve çiftçi ocakları kurulması hakkındaki kanun tasarısı” Meclise sunuldu. Sovyet orduları 24 Nisan'da Berlin'i kuşatmış, 7 Mayıs'ta Almanya teslim olmuştu. Toprak Reformu Kanunu ise 14 Mayıs'ta Meclise gelmişti. Recep Peker'in kanunu gerekçelendirirken sarf ettiği sözler gerçek niyeti kolayca ele veriyordu: “Çiftçi yeter toprağa sahip edilmezse, savaş sonunda azgın seller gibi her yana akacak ideolojilerin nereden geldiği belli olmayan etkileri toplum hayatını kökünden rahatsız eder.”²⁸ Recep Peker'in ifade ettiği Sovyetler Birliği'nin savaştan zaferle çıkmasıyla sosyalizmin “azgın seller gibi her yana akacak” olmasının yarattığı korku Türkiye'nin ABD limanına sığınmasıyla geçirtilmiştir. 1945'te kanun muhalefete rağmen

hükümetin istediği biçimde çıkmıştı. Ama kanunun uygulanması için gerekli olan tüzük ancak iki yıl sonra 1947’de yayımlandı. Kanunu yapan, tüzüğü çıkartan İnönü hükümeti, kanunu hiçbir zaman uygulamadı. 1948’e gelindiğinde İnönü, Mecliste görüşülürken kanuna en sert muhalefet edenlerden biri olan, büyük toprak sahiplerinden Cavit Oral’ı Tarım Bakanı yaptı. Yine İnönü hükümeti 1950’den hemen önce topraklandırma kanununu, özel büyük arazileri kamulaştırma olanağı bırakmayacak tarzda değiştirerek, toprak dağıtımını yönünden kanunu geçersiz kıldı. Artık ABD vardı ve yeterli toprağa sahip olmadığı için “nereden geldiği belli olmayan” ideologların peşine takılma ihtimali olan yoksul köylülere toprak dağıtarak teskin etmeye gerek kalmamıştı. Devlet bundan böyle ABD malı sopa kullanacaktı. Köylü yine topraksız, aç, sefil, perişandı. Yine aldatılmıştı. Doğruydu “köylü milletin efendisiydi” ama onların toprak ağaları/beyleri kısmı. Geriye kalan yoksullar, büyük toprak sahipleri ve bütün büyük mülk sahipleri “milleti”nin kölesiydi, hem de en ilkelinden.

İşçi Sınıfının Sefaleti

İktisat kongresinde sendika hakkı, 8 saatlik iş günü, kadınlara doğum öncesi ve sonrası 8 hafta ve her ay üç gün izin verilmesi, ücretlerin asgari geçimi esas alması, fazla mesainin iki kat ücretlendirilmesi gibi işçilere dönük bir dizi olumlu karar alınmıştı.²⁹ Ne var ki, bu kararların bir teki bile hayata geçmedi. Bir İş Kanunu bile ilk kez 1936’da çıkarıldı. Bu tarihe kadar hiçbir kurala bağlanmadan işçilere keyfi çalışma koşulları dayatıldı. 1936 İş Kanunu ise işçilerin haklarını tanımak için değil, işçiler

arasında giderek artan hoşnutsuzluğa set çekmek içindi. Recep Peker’in deyişiyle İş Kanunu “*sınıfçılık şuurunun doğmasına ve yaşamasına imkan verici hava bulutlarını ortadan silip süpür(mek), yurttaşların sınıflaşarak parçalara ayrılmasına karşı bir kale duvarı örmek*”³⁰ maksadıyla çıkarılmıştı. Bu kanunla her türlü sendikal örgütlenme kesinkes yasaklandı. Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren “Amele birliği” vb. dernek ve sendika tipi örgütleri kontrol altına almaya, sonunda onları partinin bir alt kolu olarak bütünüyle kendine bağlamaya çalışan CHP, bunda başarılı olamayacağını anlayınca, sorunu kökünden halledip, çıkardığı İş Kanunu’yla her türlü işçi-emekçi örgütlerinin oluşum olanaklarını ortadan kaldırdı.

1924 Anayasası, kısıtlı da olsa örgütlenme hakkını tanıyordu. İstanbul, Adana, İzmir, Eskişehir, Bursa, Edirne, Konya, Zonguldak vb. birçok şehirde ayrı ayrı ve bölgesel sendikalar kurulmuştu. Ne var ki, bir dizi hükümet baskısıyla bunlar çalışamaz duruma getirilmişti. 1920’de M. Kemal tarafından sahte TKP kurulması gibi sahte sendika “Türk İşçi Birliği” vb. kuruldu. Hükümete bağlı bir birlikti. Yöneticileri bürokratlardan oluşuyordu.

Fakat işçiler bir süre sonra burjuvaların değil, kendi sınıf çıkarlarının savunucusu olarak birliği terk edip Amele Teali Cemiyeti’ni kurdu. Bu, yirmi sendikadan meydana gelen 30 binden fazla üyesi olan bir sendikal birlikti. 1925 Tahrir-i Sükûn Kanunu ile sendikal örgütlenme hakkı rafa kaldırıldı.

1926’da bir İş Kanunu çıkarılması için Meclise giden Amele Teali Cemiyeti’nin üyeleri tutuklandı

ve ardından “Cemiyet” kapatıldı. 1933’te her türlü grev yasaklandı. 1924-1927 ve 1930-33 yılları arasında bir dizi grev patlak vermiş, bunlardan bazıları vahşice ezilmiştir. Örneğin Adana’da demir yolu işçilerinin başlattığı greve askerler saldırmış, grevci işçiler ile kadın ve çocuklara ateş açılmıştı.³¹ Sadece 1925 yılında 32 bin işçinin katıldığı 10 grev olmuştu. 1927’de liman işletme tekeli idaresinden alacaklarının ödenmesi için greve çıkan 3 bin kayıkçıya asker saldırmış, 10 işçi öldürülmüş, yüzlercesi tutuklanmıştı.

1927’de 13.5 milyon nüfusun 5 milyon 350 bini bir işte çalışmakta, bunların 300 binden azı (yüzde 5.5) endüstri alanında (267 bin erkek, 32 bin 500 kadın). 65 bin iş yerinden sadece 155 tanesi 100 ve daha yukarı işçi çalıştırmakta, yüzde 80’i ise üç kişiden az işçinin çalıştığı iş yerlerinden oluşmaktaydı. Çalışma teknikleri ve koşulları o denli ilkel ki, iş yerlerinin ancak yüzde 43’ü motor kullanmaktaydı.³²

Çocuk işçiliği yaygındı. Sadece İstanbul’da 14 yaş altındaki işçilerin sayısı 22 binin üzerindeydi.³³ Günlük işçi ücretlerinin 80-250 kuruş arasında değiştiği İstanbul’da çocuklara 10-90 kuruş arası ücret veriliyordu. Kadınların ücreti de düşüktü. Örneğin, erkek dokumacılar günde 150 kuruş alıyorsa kadınlar 75 kuruş, çocuklar da 20 kuruş alıyorlardı.³⁴

“İş günümüz güneş doğmadan, saat 5.30’da başlar ve gece saat 10.00’a kadar sürer. Cuma günleri 11.00, hatta 11.30’a kadar çalışmak zorunda kalıyoruz. Ağır işimiz. 24 saatte en az 14 saat sürüyor.” Haliç vapur işletmelerinde çalışan bir yükleyici işçinin 1923’teki koşulları tarifi böyledir. Bu koşullar sonraki yıllarda da

değişmez. Örneğin demir yolu inşaatında günlük çalışma 15 saat, ücret 80 kuruştur. Dokumacılar ve tütün işçileri 15 saate karşılık 1 lira ücret almaktadır. Fırın işçileri 18 saatten fazla çalışırlar.³⁵ “Türkiyeli işçi” diye yazıyordu Pravda Gazetesi 1927’de; “40 yaşına varınca bir ihtiyardır. İnsan gücünün üstünde olan ağır iş ve gerektiği gibi beslenememesi, işçinin bünyesini tez yıpratıyor.”³⁶

Döneme dair yetersiz verilere karşın K. Boratav’ın 1929-1939 yıllarının bölüşüm göstergeleri tablosu bu dönemin sınıf eşitsizliği tablosunu yansıtmaktadır.³⁷ Buna göre özel sanayide ücret payı 1932’de yüzde

**Çocuk işçiliği yaygındı.
Sadece İstanbul’da 14
yaş altındaki işçilerin sayısı
22 binin üzerindeydi.**

28’den 1939’da yüzde 21.8’e gerilemiş, karlar ise yüzde 72’den yüzde 78.2’e çıkmış. İşçinin reel geliri de 1932=100 kabul edildiğinde 1939’da 90,3’e düşmüştür. İşçi gibi küçük üretici köylü de kaybetmiştir. Sanayi mamullerine göre tarım fiyatları önemli oranda düşmüş, köylülerin ezici çoğunluğunun meşgul olduğu buğday üretiminde fiyat değişimi yarı yarıya olmuştur. Tütün- pamuk gibi endüstriyel tarım yapan büyük toprak sahipleri ise ya durumlarını korumuş ya da kazançlı çıkmıştır. Diğer kazançlı çıkanlar da memurlardır. Çalışan nüfus içindeki payları yüzde 4 civarında olan kamu personelinin milli gelirden yüzde 10’a yakın pay alması özellikle yüksek devlet bürokrasisinin nasıl ayrıcalıklı bir tabaka olarak emekçilerin ensesinde boza pişirdiğinin göstergelerinden biridir.

Aynı yıllarda yerli sanayi devlet korumasına alınmıştı. Boratav bir başka yerde bu dönemde “parasal ücretlerin sınai fiyatlara göre düşük kaldığını ve dönem boyunca sanayi kesiminde kısmen himaye rantını da içeren büyük karlar elde edildiğini” belirtir.³⁸

Sömürücü Ve Asalak Devlet

CHF kadroları ve bürokrasi -ki bu çoğunlukla aynı şey demektir- ya bizzat Türk tefeci, tüccar, sanayici ve toprak ağalarından veyahut onların çocuklarından gelmeydi ya da bu çevrelerle kaynaşmışlardı. CHF iktidarı ele geçirerek, egemen sınıf konumuna yükselen ya da buradaki yerini pekiştiren sınıf ve tabakaların devlet partisi, M. Kemal de onların birleşik çıkarlarının kültürüydü.

1923’de kurulan Türkiye Milli İthalat ve İhracat Anonim Şirketi’nin kurucuları arasında 54 milletvekili ve 37 tüccar vardı. “Hissedarlarımızın büyük bir kısmı kahraman ordumuzun binbaşı ve daha yüksek rütbeli subaylarından ibaretti” deniyordu, şirket ilanında.³⁹ Bu şirketin

amacı da İstanbul’da kurulan Milli Türk Ticaret Birliği’nde olduğu gibi; “Batı sermayesi ile Türkiye arasında aracılık yapan azınlıkların ekonomik hayattan tasfiyesi ve bunların yerini Türk tüccarların almasıydı.” Emperyalizmle ekonomik ilişkiler korunacak, sadece aracılık ve komisyonculuk ‘milli’ kisveye bürünecekti.⁴⁰ 1923-1929 yılları “Yabancı sermayenin koruyuculuğuna yönelmiş eski Kuvayi Milliye kadroların başkent hayatını biçimlendirdikleri, sermayenin siyasi iktidarla bütünleşmesini simgeleyen İş Bankası grubunun oluştuğu” dönemdi.⁴¹

İş Bankasında 13 milletvekili vardı. Yalnız orada değil, milletvekilleri her türlü akçeli işin içindeydi. “1929 Türkiye’inde 25 milli kapitalist sanayi ve maden şirketi vardı. Bunların idaresinde 20 milletvekili saydık. 38 milli bankada 31 milletvekili saydık. Demek, hemen her büyük yerli milli şirketin Millet Meclisinde 1 milletvekili var. Her şirkette ayrıca bunların bir çok eski Yargıtay üyeleri, büyük askeriye ve mülki erkan da hesaba katılmalıdır.”⁴² Nihayet 1931-1940

yılları arasında kurulan işletmelerin başındakilerin yüzde 74,2'si devlet bürokratlarıydı.⁴³

Toprak ağaları, tüccar ve sanayicilerin bürokraside yer alması, bürokrasinin bu sınıfla kaynaşması özellikle 1930-1945 yıllarında, sömürü düzeninin ve rejim biçiminin karakterini belirliyordu. Egemen sömürücü sınıfların kendisini tek parti-de ifade ettiği, her türden demokratik hak ve özgürlüklerin yasaklandığı, ırkçı milliyetçiliğin egemen kılındığı, Hitler'in "*Mustafa Kemal'in ilk talebesi Mussolini, ikinci talebesi benim*"⁴⁴ diye övündüğü, bir Alman tarihçisinin gerek nasyonal sosyalizmin gerekse faşizmin M. Kemal

Devlet çeşitli maddelerdeki ticaret tekeli halkı sömürmek için korkunç bir silaha dönüştürmüştü.

rejiminin az çok değiştirilmiş birer şekli başka bir şey olmadıklarını söylediği⁴⁵ korkunç bir sömürü düzeniydi bu.

Falih Rıfıkı Atay, Çankaya adlı eserinde şunları söylüyordu: "Hristiyan halkı tasfiye etmekle memleket ekonomisini köklerinden sökmüştük. Her yerde bağlar bozulmakta, zeytinler yabanileşmekte ve kesilmekte, balık avcılığı ölmekte, çarşılar kapalı durmakta idi. Ermeni tehciri sırasında Anadolu şehir ve kasabalarının oturabilir mahallelerini yakmışlardı. İzmir'den Uşak'a doğru yalnız tüten harabeler ve yıkıntılar (vardı). Sıfırın vatan, yoksulların parasıyla yapılıyordu."⁴⁶

"Vatanın yeniden inşası" dedikleri; iktidarı ele geçiren yeni sömürücü

sınıfların halkın sırtından ve devlet olanaklarını halka zulüm yönünde sonuna kadar zorlayarak kendilerini ve düzenlerini kurmasıydı ve bunu gerçekten de başardılar.

Nüfusun ezici çoğunluğu köylerde (%80) yaşıyor ve onların ezici çoğunluğu da (%88) buğday ekiyordu. 1927'de buğdayın satın alma gücü 100 ise 1938'de bu 63,7'ye düşmüştü. 1927'ye göre, yüzde 40 gibi feci bir gelir kaybı, yoksullaşma demekti bu. Aynı yoksullaşmayı kişi başına gayri safi gelirden de görmek mümkündür. 1927=100 sayılırsa 1934'te gelir 60,5'e gerilemişti. Yoksul tabakalar için durum bu denli vahimdi. Sefalet korkunçtu. Bu büyük yoksullaşmaya karşı kişi başına vergiler 1927=100 ise 1934'de 153 olmuştu. İnsanların geliri yüzde 40 azalmış, ama zorunlu vergiler yüzde 50'den fazla artmıştı.⁴⁷

1924'te gelirlerden alınan vergiler yüzde 30'du. Servetlerden ise yüzde 7. 1947'de bu oranlar 37'ye 3 olmuştu. Dolaylı vergiler doğrudan vergilerden daha büyük yekun tutuyordu. 1924'de harcamalardan alınan vergi bütçe gelirlerinin yüzde 33'ünü oluşturuyorken, bu rakam 1947'de yüzde 42'ye yükselmişti. Devlet tekel gelirleri ve vergiler 1924'de yüzde 11 iken 1943'de yüzde 23'e kadar çıkmıştı.⁴⁸

Devlet çeşitli maddelerdeki ticaret tekeli halkı sömürmek için korkunç bir silaha dönüştürmüştü. 4.5 kuruşa ithal edilen gaz yağı -dört kat fazlasına- 16,5 kuruşa halka satılıyordu.⁴⁹ 18 kuruşa ithal edilen şeker ise 60 kuruşa satılıyordu. Aynı yıllarda bir koyun 50 kuruş ediyordu.⁵⁰ Yoksullaşma o düzeye ulaşmıştı ki, yıllık 8-16 lira olan yol vergisini ödeyemediği için bedenlen çalışmak

zorunda kalanların sayısı 1934'te 711 bine çıkmıştı.⁵¹

Yol vergisi, aşarın kaldırılmasından hemen önce kanunlaştırılmıştı. Aşar 1925'te kaldırılmıştı. Bu verginin kaldırılması küçük çiftçiler için ancak dolaylı yoldan yararlı olmuş, gerçekte toprak ağaları ve kapitalist toprak sahiplerinin talepleri doğrultusunda aşardan vazgeçilmişti. İktisat kongresinde çiftçilerin (büyük toprak sahipleri) talebi bütün kesimlerce desteklenmişti.⁵² Aşarın kaldırılmasından önceki cumhuriyetin ilk iki yılında aşarın bütçe geliri içindeki payı yüzde 26'ydı. Bu verginin kaldırılmasıyla arazi ve hayvan vergileri artırıldı. Yol vergisi getirildi. Dolaylı vergiler yükseltildi. Daha sonra ücret ve maaşlardan kesilen vergiler artırıldı. 1943 yılında Toprak Mahsulleri Vergisi ile tarımsal üreticilerin gayri safi üretimlerinin yüzde 8 ile 12'si arasında hükümete ayni olarak teslim edilmesi zorunlu hale getirildi.

"Tarım sektörü Türkiye'de GSYH'nın yaklaşık olarak yarısını üretmeye devam ettiği halde bu sektörün ödediği doğrudan vergilerin hükümetin ve il özel idarelerinin bütçe gelirleri içindeki payı, 1924'de yüzde 29'dan 1929'da yüzde 12'ye 1950'de yüzde 1'e indi.⁵³ Tarım sektöründen bütçeye aktarılan gelirdeki bu düşme, orta-küçük ve yoksul köylülerin yaşamlarında en küçük bir iyileşme yaratmadı, tersine aynı dönemde uygulanan farklı doğrudan ve dolaylı vergilerle geliri düşen bu köylü kesimine daha büyük bir yük bindirildi. Buna karşın büyük toprak sahiplerinin yükü hafifletildi. Bunda "Kemalist yönetici kadronun iktidarının dayandığı toplumsal temeller ve bu temellerde büyük arazi sahip-

lerinin işgal ettiği.. [yerin].. önemli bir rolü olduğu açıktı."⁵⁴

Kimin İçin Çağdaşlık

Kimin İçin Çağ Dışılık

1923-1945 yılları arasında emekçilerin iktisadi-sosyal-kültürel yaşamlarında köklü bir değişiklik meydana gelmemiş, başlangıçtaki ilkel yaşam koşulları kimi yıllar çok daha kötüleşerek devam etmiştir. Kemalist devlet ve mülk sahibi sınıflar, emekçileri durmadan daha çok soymuş, onlardan zorbalık ve korkunç sömürü ile aldıklarından hiç değil bir bölümünü dahi gündelik yaşamlarını iyileştirmek için kullanmamışlardır. Üst tabaka "çağdaş" bir hayat sürüyor ve alt tabaka bir Hititli gibi yaşamaya devam ediyordu. Yetmiyor, bu "çağdaş"lar "çağ dışı" halkı her bakımdan aşağılıyorlardı. Kemalizm, emekçi halk açısından tam bir çağ dışılıktı.

1926-30 yılları arasında kişi başına buğday üretimi, 130 kiloyken, 1946-1950 arası 128 kiloya inmiştir. Aynı dönemde kişi başına şeker tüketimi 5 kilodan 6 kiloya çıkmıştır. Pamukla mensucat kullanımı ise 1,7 kilodan 1,6 kiloya inmiştir. Sınıflar arası gelir uçurumu bir kenara bırakılsa bile insanlar 1950'de 1926'dan daha az beslenmiş ve daha az giyinmiştir.⁵⁵ Nüfusun ezici çoğunluğu için 1923'de olduğu gibi 1950'de de tezek başlıca yakacak maddesiydi. Ülkenin büyük bölümü elektriksizdi. Tarımda üretim teknikleri binlerce yıl neyse öyle kalmış, karasaban azalacağına artmış, (1927=1.181.000 1950=1.803.000) traktör sayısı artacağına bazı yıllar yarı yarıya düşmüştür.(1929=2000 1944=956)⁵⁶ Örneğin SSCB'de 1929'da toplam traktör sayısı 34 bin 900 iken,

1938'de 483 bin 500'e yükselmiş, neredeyse 10 yılda 15 kal artmıştır.⁵⁷ Kemalizm'in çağ dışılığı, bu kıyaslamada çok çarpıcıdır.

Eğitim alanında da bu çağ dışılık, bütün karanlığı ile döneme damgasını vurmuştur. Neredeyse otuz yıllık bir zaman zarfında okuma yazma oranı yüzde 20'den ancak yüzde 30'a çıkabilmiştir. On bin kişiye düşen ilkokul öğrencisi sayısı 320'den 660'a yükselmişken, üniversite öğrenci sayısı, on binde 3'ten 1940'da 11'e ulaşmıştır. Başlangıç sayıları o kadar düşüktür ki, öğrenci sayılarındaki iki üç katlık artışlar ciddiye alınır bir ilerleme olarak gösterilemezler. Örneğin 1950 yılına gelindiğinde nüfusun üçte ikisinden faz-

“Demir ağlarla ördük anayurdu dört baştan” diye övünür Kemalistler. Tam bir aldatmacadır bu da.

lası okuma yazma bilmiyordu. Bu 20 milyonluk nüfustan 15 milyon demektir. Yine 1950'de ilkokula giden öğrenci sayısı 1 milyon 591 bin, orta öğrenim öğrencilerinin sayısı 145 bin ve üniversiteler 25 bindi.⁵⁸ Eğitim çağındaki insanların yüzde 20'si bile etmiyordu toplam öğrenci sayısı. Var olan sınırlı gelişme de esasen büyük şehirlerde olmuştu. 1950'de İstanbul'da okuryazarlık yüzde 73 iken Doğu'daki 36 il ortalaması yalnızca yüzde 23'tü.⁵⁹

Sağlık alanında da benzer bir durumla karşılaşırız. 1927'de 12 bin 660 kişiye 1 doktor düşerken, 1945'de 9 bin 661 kişiye 1 doktor düşüyordu.⁶⁰ İlerleme bu denli yavaştı. Tıpkı eğitim alanında olduğu

gibi bu alanda da gelişme neredeyse bütünüyle büyük şehirlerde meydana gelmişti. 1953'e gelindiğinde İstanbul'da 100 bin kişiye düşen doktor sayısı 316 iken Ankara, Bursa, İzmir, Adana'da 56, Eskişehir, Konya, Zonguldak gibi Batı'daki 22 ilde (ortalama) 24 ve Doğu'daki 36 ilde 15'ti. İstanbul'la Doğu illeri arasındaki fark 20 kattan fazlaydı. Doktorsuzluk, hastanesizlik, ilaçsızlık, 1920'li yıllarda ne ise 1940'lı yıllarda da Anadolu için oydu.

“Demir ağlarla ördük anayurdu dört baştan” diye övünür Kemalistler. Tam bir aldatmacadır bu da. 1923'de 4 bin 100 km olan demir yolu uzunluğu 1929'da 5 bin 100 ve 1945'de de 7 bin 500 kilometreye ulaşmıştı. 22 yılda hepsi topu topuna 3 bin km demir yolu döşemişler. Yılda 150 kilometre bile etmez. Henüz başkaca hiçbir ulaşım alt yapısı olmayan bir ülke için tam bir reziliktir bu. Kaldı ki, söz konusu yollar da yoksul köylülerle Hristiyan yurttaşların köle olarak kullanılmasıyla yapılabilirdi. Yol vergisi ödemedikleri için tam kölelik koşullarında çalıştırılan yüz binlerce köylü dışında 1940'larda amele taburlarına alınarak yol yapımında ölesiye çalıştırılan binlerce Hristiyan erkek vardır. “Yaptığımızın askerlikle bir alakası yoktu. Başımızda silahlı muhafızlar, yaz kış demeden sabahtan akşama kadar çalıştırılıyorduk. Ben demir yolu yapımında çalıştırılanların Sivas'tan Erzurum'a kadar olan yolun her kilometresini bilirim” diyordu Sarkis Çerkezyan.⁶¹

Kara yolları için de durum farksızdı. 1923'de 13 bin 900 km olan uzunluğu 1929'da 14 bin 400 ve 1945'de 20 bin olmuştu. 1920'lerde otomobille yapılacak bir İstanbul-

Ankara yolculuğunun 80 saat tuttuğu inanması güç ama gerçek! Hesap edilirse söz konusu edilen “yol” denilen şeyin ne durumda olduğu daha iyi anlaşılır.⁶² 1923’te bin 500 olan motorlu kara yolu taşıtı sayısı 1938’de 9 bin 500’e çıkmış 1940’da 8 bin 900’e gerilemiştir.⁶²

Otomobil, kamyon vb. toplam sayı on bin bile değildir.

Kemalizm “Batılma” yolunda emekçileri aç, sefil, çıplak ve cahil bırakmış, onları çağ dışılığa mahkum ederek koyu bir zulüm altında karanlığa gömmüştür. Gerisi bir avuç zengin- madrabaz-vurguncu tefeci-tüccar-sanayici-toprak ağası ve bürokratin baloları, sofraları, şaşasıdır.

DİPNOTLAR

- ¹ - *Adalet Bakanı M. Esat Bozkurt, Milliyet, 19 Eylül 1930*
- ² - *M. Kemal, İzmir'de gazetecilerle konuşma, 30 Ocak 1923, Aktaran: Zafer Toprak, Halkçılık İdeolojisinin oluşumu, Atatürk döneminin Ekonomik ve Toplumsal Sorunları- İTİA Mezunları Derneği Yayınları içinde, Sf. 20 İkinci Baskı, Eylül 1977*
- ³ - *Gündüz Ökçün, Türkiye İktisat Kongresi, sf.255, İkinci Baskı-Ankara 1971*
- ⁴ - *Age, sf. 263*
- ⁵ - *M. Tuncay, Türkiye Cumhuriyetinde Tek Parti Yöneliminin Kurulması, sf. 375, Tarih Vakfı yayınları, 4. Basım*
- ⁶ - *Zafer Toprak, age, sf. 23*
- ⁷ - *Feroz Ahmed, Kemalizmin Ekonomi Politikası, İttihatçılıktan Kemalizme sf. 178-188 Kaynak Yayınları, 3. Baskı*
- ⁸ - *Zafer Toprak age, sf.28*
- ⁹ - *G. Ökçün, age, sf.389*
- ¹⁰ - *Age, sf.169, 170, 171*
- ¹¹ - *Zafer Toprak, age. Sf.20*
- ¹² - *Yahya S. Tezel, Cumhuriyet Dönemi İktisadi Tarihi, sf. 370, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 5. Baskı*
- ¹³ - *F. Alp kaya, Türkiye Cumhuriyetinin Kuruluşu, sf. 414, İletişim yayınları*
- ¹⁴ - *y. S. Tezel, age, sf.371*
- ¹⁵ - *Aktaran M. Tuncay, age, sf. 194*
- ¹⁶ - *Y. N. Rozaliev, Türkiye'de Kapitalizmin gelişme özellikleri, sf.23-24*
- ¹⁷ - *Y. S. Tezel, age sf. 359*
- ¹⁸ - *Age, sf. 361.*
- ¹⁹ - *Age, sf. 365*
- ²⁰ - *Age, sf. 102, 354, 355*
- ²¹ - *Age, sf. 366*
- ²² - *Age, sf. 376*
- ²³ - *Y. S. Tezel age, sf. 377*
- ²⁴ - *Age, sf. 338*
- ²⁵ - *Age, sf. 381*
- ²⁶ - *Age, sf. 141*
- ²⁷ - *Sadi Borak, Bilinmeyen Yönleriyle Atatürk*

- ²⁸ - 1966
- ²⁹ - Y. S. Tezel, *age*, 398
- ³⁰ - G. Ökçün, *age*, 430-31-32-33-34
- ³¹ - Z. Toprak, *age*, sf. 27
- ³² - Şnurov, *Türkiye Proletaryası*, sf. 63, *Yar Yayınları*, 3. Baskı
- ³³ - M. Tuncay, *age*, 196
- ³⁴ - H. Kıvılcımlı, *Türkiye İşçi Sınıfının Varlığı*, sf. 49-57'de ayrıntılı rakamlara bakılabilir. *Sosyal İnsan Yayınları*
- ³⁵ - Şnurov, *age*, sf. 26-27
- ³⁶ - *Age*, sf. 23-24
- ³⁷ - *Age*, sf. 30
- ³⁸ - K. Boratav, *Türkiye İktisat Tarihi*, sf. 73, *İmge yayınları*, 8. Baskı
- ³⁹ - K. Boratav, 1923-1939 yıllarının iktisat politikası açısından değerlendirilmesi ADETS- İTİA içinde sf. 48-49
- ⁴⁰ - F. Başkaya, *Paradigmanın İflası*, sf. 225, *Özgür Üniversite*, 13. Baskı
- ⁴¹ - Erdoğan Teziç, 1923-1938 Döneminde siyasal parti programlarında sosyal ve ekonomik görüşler ADETS-İTİA içinde sf. 66
- ⁴² - K. Boratav, *age*, sf. 42
- ⁴³ - H. Kıvılcımlı *Türkiye'de Kapitalizmin Gelişimi*, sf. 149, *Sosyal İnsan Yayınları*, E. Saral, *Özel kesimde Türk Mütesebbisleri*, aktaran Güllen Kazgan, ADETS-İTİA içinde, sf. 263
- ⁴⁴ - F. Rifki Alay, *Çankaya*, sf. 319
- ⁴⁵ - F. Başkaya, *age*, sf. 151
- ⁴⁶ - F. Rifki Atay, *age*, sf. 419-420
- ⁴⁷ - G. Kazgan, *Türk Ekonomisinde 1927-35 Depresyonu*, ADETS-İTİA içinde sf. 247-252
- ⁴⁸ - Y. S. Tezel, *age*, sf. 436
- ⁴⁹ - Şnurov, *age*, sf. 28
- ⁵⁰ - F. Başkaya, *age*, sf. 270
- ⁵¹ - G. Kazgan, *age*, sf. 270
- ⁵² - G. Ökçün, *age*, sf. 394-95
- ⁵³ - Y. S. Tezel, *age*, sf. 441
- ⁵⁴ - *Age*, sf. 441
- ⁵⁵ - *Age*, sf. 494
- ⁵⁶ - *Age*, sf. 354
- ⁵⁷ - J. Stalin, *SBKP(B) XVI, XVII ve XVIII Parti Kongre raporlarından alındı*, *İnter Yayınları*
- ⁵⁸ - Y. S. Tezel, *age*, sf. 130
- ⁵⁹ - *Age*, sf. 503
- ⁶⁰ - *Age*, sf. 131
- ⁶¹ - *Agos Gazetesi*, 24 Nisan 2009
- ⁶² - Y. S. Tezel, *age*, sf. 106
- ⁶³ - *Age*, sf. 129

“Cumhuriyet”, yurttaşların eşitliğini ve çoğunluğun yönetimini prensip olarak kabul eden bir devlet biçimidir. Yurttaşların eşitliği prensip olarak kabul edildiğinde yurttaşlar eşit olmuyorlar! Yurttaşın işçisi var patronu var, kadını var erkeği var, LGBTİ+'sı var! Yurttaşın Kürdü var Türkü var, Ermenisi, Lazı, Arabı, Çingenesi, Arnavutu, Gürcüsü var, Hristiyanı, Müslümanı, Yahudisi, Alevisi var!.. Yani farklı toplumsal sınıflardan olduğu gibi değişik ulusal ya da inançsal topluluklardan yurttaşlar var ve eşit değiller. Demek ki, prensip olarak kabul edilen yurttaşların eşitliği, “eşit olmayanların eşitliği”nden başka bir şey değil!